ספר

עניני הדף

קידושין

פרק א – האשה נקנית

תוכן הענינים

היוצאים מכל דף ודף

מסודר באופן קצר ובהיר

נערך ונסדר ע"י

ישראל יצחק בלאאמו"ר ר' חיים ארי' **קויפמאן**

אב תשפ"ג לפ"ק

לייקוואוד יצ"ו

©
כל הזכויות שמורות

לכל הערות והארות נא לפנות ל:

ישראל יצחק קויפמאן

24 Teaberry Ct.
Lakewood N.J. 08701

732-600-1178
lnyaneihadaf@gmail.com

ספר זה הוקדש לעילוי נשמת זקני

עטרת ראשינו וראש משפחתנו

הרה"ח ר' **אברהם זאב** בן ר' **חיים ארי'** זצ"ל

קויפמאן

אוד מוצל מאש, הי' עובד ה' והאמין ובטח בו

השלים עצמו במדת הצדקה והחסד באופן נפלא

בסבר פנים נתן, ונמנע מלהתכבד על צדקותיו

זכה לחיבה יתירה מבעל דברי יואל זצוק"ל, ועזרו בהקמת מוסדותיו

עתיו ללימוד תורה היו קבועים, והוקיר רבנן ותלמידיהם

האושר שבחייו הרגיש בצאצאיו ת"ח ויראי השם

נפטר בשם טוב ובשיבה טובה

ז' מרחשון תשפ"ב לפ"ק

◇◇◇

ולעילוי נשמת אשתו החשובה זקנתי

מרת **מלכה** בת מוה"ר **חיים יהודה** ע"ה

אשר עמדה לימין בעלה כל ימי' במסירות רבה

נפטרה **ב' אב תשע"ח** לפ"ק

ת' נ' צ' ב' ה'

◇◇◇

הונצח על ידי בניהם

א"מ הר"ר **חיים ארי'** וא"מ מרת **יענטי קויפמאן**

עטרת זקנים בני בנים

ספר זה הוקדש גם

לזכר נשמת מו"ר זקני

הרה"ח ר' **יעקב** ב"ר יצחק אייזיק **ברוין** זצ"ל

ואשתו החשובה זקנתי

מרת **רבקה מרים** בת ר' דוד ארי' ע"ה

◇◇◇

ולזכר נשמת זקני

הרה"ח ר' **חיים בירך** ב"ר פנחס **רובינסאן** זצ"ל

ואשתו החשובה זקנתי

מרת **שרה צפורה** ב"ר צבי ע"ה

◇◇◇

ולזכר נשמת זקני

הרה"ח ר' **נפתלי הירץ** ב"ר מרדכי גימפל **ליפשיץ** זצ"ל

ואשתו החשובה זקנתי

מרת **שרה רבקה** ב"ר מנחם ע"ה

ת' נ' צ' ב' ה'

RABBI YAAKOV PERLOW
1644 - 48TH STREET
BROOKLYN, NY 11204

יעקב פרלוב
קהל עדת יעקב נאוואמינסק
ישיבת נאוואמינסק - קול יהודא
ברוקלין, נ.י.

בס"ד

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

יעקב פרלוב

בס"ד

שמואל קמנצקי
Rabbi S. Kamenetsky

2018 Upland Way
Philadelphia, Pa 19131

Home: 215-473-2798
Study: 215-473-1212

כ"ד חשון, תשע"ז

הן בא לפני מחשובי תלמידי בית מדרש גבוה, מו"ה ר' ישראל יצחק קויפמאן שליט"א, בן תלמידנו היקר מוהר"ר חיים ארי' שליט"א, והראה לי מעשה ידי אומן ספר "עניני הדף" המסכם באופן נפלא תוכן הענינים היוצאים בסוגיות הגמרא בכל דף ודף, והוא תועלת גדול ללומדי המסכת, ובפרט ללומדי הדף היומי, הן מפאת הסיכום והבהירות בהלימוד עצמו שמסייע בעד הלומד להוציא מסקנת הסוגיא, ועוד יש בו תועלת גדולה שיוכל הלומד לחזור על תמצית וענינים היוצאים מהסוגיא בנקל ובבהירות גדולה.

ושמחתי לראות חיבור זה יוצא לאור, אשר ניכר בו רוב עמל ויגיעה שהשקיע הרב המחבר בו. ואברכו שיזכה ללמוד וללמד מתוך נחת והרחבת הדעת, ושיוכל עוד להגדיל תורה ולהאדירה, עד ביאת גואל צדק.

דבש בפיו

שמואל קמנצקי

הסכמת

הגאון הגדול רבי **רפאל הלוי שארר** שליט"א

רב דקהל תפארת גדליהו מונסי

בס"ד

כז' אב, ע"ו

הנה איקלע לאתרין הר"ר ישראל יצחק שליט"א ותלמודו בידו, מעשה ידי אומן, לסייע ידי לומדי הדף, לסכם לימודם ויהי' תלמודם בידם. ועיינתי בקצת מקומות וראיתי שהדברים ברורים ויהי' תועלת להלומדים - והשי"ת יהי' בעזרו ללמוד וללמד בעוד מס' הש"ס, וירבה הדעת.

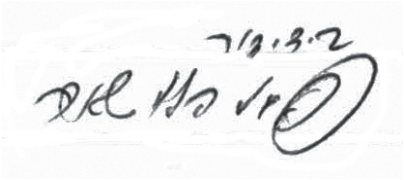

Rabbi Avrohom Spitzer
625 W. Kennedy Blvd.
Lakewood, N.J. 08701
(732) 961-9056

אברהם שפיצער
דומ"ץ
דקהל תולדות יעקב יוסף
דחסידי סקווירא - לעיקוואד

בס"ד

ר"ח חשון תשע"ג

הנה ידידי הרה"ג ר' ישראל יצחק קויפמאן שליט"א הביאו לפני קונטרס שחיבר הלקוח בשם "עולמי הבל" על כמה מסכתות והוון תוכן העלון היוצאו מפי בל, ועיינתי בהקונטרס וראיתי שסידר תמציות הבל באופן מסודר וברור, ובדבר גדול עשה בלה לתועלת הלומד שיוכל עיי"ל לסדר מה שלמד באופן נקי וברור וגם היו תועלת גדול שיהיה יכל לחזור על מה שלמד בלי שיהיה כמולא בקופסא ובדבר אמרו חז"ל אשרי מי שבאו לבאן ותלמודו בידו

והנני בלה לברכו שיצליח עוד רבות בשנים להיות ממלכי הרבים להגדיל תורה מתוך הרחבת הדעת בקבוצה מתוך שמחה ומנוחת הנפש

הבו"ה לברכה התורה הלומדיה

אברהם שפיצער

בע"ח

RABBI DOVID SCHUSTAL
BETH MEDRASH GOVOHA
LAKEWOOD, N.J. 08701

דוד צבי שוסטאל
בית מדרש גבוה
לייקוואוד, נ. ד.

ט"ו אדר

הנני כבר מחזיק ידי ידידי יקרי מאוד מאד אחרי הבחור הר' הרב י' ישראל יצחק בן רעי ויבלח"ט הרב י' חיים - קיטמאן שליט"א שבעיר לבוב פה עמלו ויגיעו הונטרוס חשוב ומאד נעלה עמוס כל מה שיש עד עמיקו אשר בשם "עניני הבל" יקרון אחר בשאר בן ובמו שאנחנו רגילים הענינים הנלבבים מט בל נגל, ובוודאי רבה לצנוע את הברכים הה אמלי הלא לומדי סדרה הבל ימי דברים קיומו ועמדתם מבומבמים מבי לשש עיניים בטל, ובקונטרס צב ימצאו הברכים מסוגנים באופן נאה וכשרים קצר וברור אחרי.

ובעני דבר נחוץ עשה כבר הבטחה שליט"א בקבה אמו בילקוט תשע(ג) כי הנני אומר אין הגיון מבנסות אלה בכנה משנינו שאמר כי יבנו בתנים טובה אקבלם ובמה כל א' אומר מלא פסוק בה בשלים אומר נאמר אי בנו בנים אקבלם, ובאה בסר בטמה באומר שיה הבאור בבר בלשון ארמי ובמה משש בבלא המשנה שני תלמים בה, נוח המשנה נשנה ונאמרה בלבן אמנם הבלמודים בכלי נמרשלמי מפרש המשנה בדרכי שלמאמה של תורה הו נשני ונאמרו כל אמיה ומינו בקאמר עלמו שבבי בבנים הגיון בקרים אנו שגרמה ומבפש לימוד לשון הבאומה שבשנה - והה אנו בוכים לחיות עדים הום בעבשיה על בוכו מבלבל הביבר בקרר אשר עם הבלם ולמוד המשנה ובלשון הארמי בקרר ס בים ישראל ולבשי שר "בולם אור בנים" ובלמדו, ובדבר פעבשה בלומדע בבמות ובאיבות כאמר יקר לבניבר הבבר בחיה "הונטרוס עניני הבל" לבניה, ובשרי אשרי אלון בלה.

והנה לבבן ידידי יקרי הרב י' ישראל יצחק שליט"א מקיר לר שאבן תפל בי יבלא בידו לבין עד במומד בהלבמו לאל עולם, ובבבו בשלם לבשלם הרם ובבלבמה בקבש בלבה עמלי אל בכל ובבבו לחבל בנבמו אל הבבקש מאבן בהבל ובהמו מעלמו עד בי בבבה לבאלה הבנים הבלים בקבר בבן בבמאה עשיה בבקלי אנבר

הבבה מאבש בשר אבבה בבה מעבבה בבולה,

דוד הבי שוסטאל

ובבה אשה בבבה

וזאת למודעי:

ספר זה, אף שנכתב באופן פסקי הלכות, לא נכתב
אלא לסיכום מסקנת הסוגיות ע"פ רש"י. אבל
אין לסמוך על דברים אלו להלכה ולמעשה.

על הקורא להבחין:

בין נקודה כזה: •

שמשמעותה שמדובר **בעיקר דיון הסוגיא**

ובין נקודה כזה: ◇

אשר משמעותה שהוא מהדברים אשר הובאו
בהמשך דברי הגמ' **מענין לענין**
אבל אינו בעיקר דיון הסוגיא

- **"האשה" נקנית** (לבעלה) באלו דרכים:
  1. **כסף**
     לבית שמאי – בדינר (ובשוה דינר)
     לבית הלל – בפרוטה[א] (ובשוה פרוטה)
  2. **שטר**
  3. **ביאה**

  ~ **וקונה את עצמה** (מבעלה, להיות ברשותה להינשא לאחר) באלו דרכים:
  1. **גט**
  2. **מיתת הבעל**

- **"היבמה" נקנית** (ליבם, להיות כאשתו לכל דבר) בדרך זה:
  1. **ביאה**[ב]

  ~ **וקונה את עצמה** (מיבם) באלו דרכים:
  1. **חליצה**
  2. **מיתת היבם**

◇ המקור לקנין כסף באשה – עי׳ להלן דף ג׳.

- **לקיחת אשה לבעלה**, נקראת:
  בלשון התורה – "קנין" [דהאשה קנוי לבעלה]
  בלשון דרבנן – "קידושין" [דהאשה נאסרת לכל העולם כ"**הקדש**", גמ']

- אין האשה נקנית לבעלה בעל כרחה, אלא **מדעתה**[ג].

- המלה "דָּבָר" – אינו אלא לשון זכר.
  המלה "דֶּרֶך" – הוא בין לשון זכר ובין לשון נקבה.
  לכן, כשנזכר "דֶּרֶך":
  - אצל דבר שהוא **לשון זכר** (כמו מלחמה, ולגבי בדיקת הזב) – נכתבה בלשון זכר.
  - אצל דבר שהיא **לשון נקבה** (כמו תורה, ולגבי קידושי אשה) – נכתבה בלשון נקבה.

◇ בז׳ דרכים **בודקין את הזב** (מאכל, משתה, חולי, משא, קפיצה, מראה, והרהר)
[שאם ראה מחמת א׳ מהן - אונס הוא, וטהור[ד]]
~ וכ"ז **באיש**. אבל **באשה** – א"צ בדיקה [דאשה באונס נמי מטמאה, גמ'].

- **דרכו של איש לחזר על אשה, ואין דרכה של אשה לחזר על איש**
  [דדומה לבעל אבידה שמחזר על אבידתו, גמ'].

א. ושיעור פרוטה הוא "אחד משמנה באיסר האיטלקי", משנה [ע"ע להלן דף יב'].
ב. אבל כסף ושטר אין מועלין בה מן התורה, אלא מדרבנן, עי׳ רש"י.
ג. והטעם בזה – עי׳ רש"י (להלן מד.) "**דבעינן דעת מקנה**". אבל עי׳ רש"י (יבמות יט:) ד"**והלכה והיתה לאיש אחר, מדעתה משמע**", עיי"ש.
ד. דדרכן של דברים הללו לאתויי לידי זיבה, גמ׳.

◇ **אתרוג:**

שוה לאילן – **בג׳ דרכים** (לענין: ערלה, רבעי, ושביעית)
[שהולכין אחר **החנטה** כאילן, ולא הלקיטה כירק, רש"י].

שוה לירק – **בדרך א׳** (לענין מעשרות)
[שהולכין אחר **הלקיטה** כירק[א], ולא החנטה כאילן, רש"י].

~ ולר׳ אליעזר – שוה לאילן לכל דבר.

◇ כוי [ספק **חי׳** ספק **נכמה** - ולכן הולכין בה לחומרא, רש"י][ב]:

- שוה לחי׳ (דטעון כיסוי הדם)
- שוה לבהמה (דחלבו אסור)
- שוה לחי׳ ולבהמה (דטעון שחיטה)
- **אינו שוה לא לחי׳ ולא לבהמה** (דאסור בהרבעה עם בהמה וחי׳)

◇ גיטי נשים – שוה לשחרורי עבדים בא׳ מן הדרכים
[דהמדינא גט או שחרור ממדינת הים, לריך שיאמר **"בפני נכתב ובפני נחתם"**, רש"י].

- כל היכא **דאיכא פלוגתא** (חילוק) בדברי התנא – נקט התנא לשון "דֶרֶך".
  וכל היכא **דליכא פלוגתא** בדברי התנא – נקט התנא לשון "דָבָר".

- האם האשה נקנית (לבעלה) בחופה – עי׳ להלן דף ה׳.

- אין האשה נקנית (לבעלה) בקנין חליפין[ג] (קנין סודר)
  [דאין האשה מקנה את עצמה בקנין דשייך אף **בפחות משוה פרוטה** (כדלהלן), דגנאי הוא לה[ד], גמ' ורש"י).

◇ "קנין חליפין" – מהני אפי׳ ע"י חפץ **שאינו שוה פרוטה.**

- אין היבמה קונה את עצמה (מיבם) **בגט** [וילפינן כן מפסוק, רש"י. וע"ע להלן דף יד].

- אין האשה קונה את עצמה (מבעלה) **בחליצה** [וילפינן כן מפסוק, גמ'].

המשך בעמוד הבא

א. דמה ירק דרכו ליגדל על **כל מים** (דצריך להשקותו גם במים שאובין, רש"י), ובשעת לקיטתו עישורו – אף אתרוג דרכו ליגדל על **כל מים**, ובשעת לקיטתו עישורו, גמ׳.

ב. ע"ע בזה בהמשניות בביכורים (פ"ב משנה ח׳–יא׳).

ג. ואף דגמרינן קנין כסף באשה משדה, ושדה נקנה בקנין חליפין, גמ׳.

ד. הלכך בטל לה לתורת חליפין בקידושין, ואפי׳ בכלי שיש **בו שוה פרוטה** [אלא א"כ יקדשה בה בלשון **"קנין כסף"**], רש"י. וע"ע בתוד"ה ואשה, לטעם אחרת, עיי"ש.

- המקור ל״קנין כסף״ באשה:
  י״א – ״ויצאה חנם אין כסף״ – ודרשינן ״אין כסף לאדון זה, אבל יש כסף לאדון אחר״ (האב).
  י״א[ה] – ״קיחה קיחה משדה עפרון״ – ודרשינן ״מה קיחה דהתם בכסף, אף קיחה קידושין בכסף״.

- המקור דהאב יכול לקדש את בתו, ושהכסף קידושין שלו[ו] (להאב):
  כשהיא קטנה – מ״את בתי נתתי לאיש הזה״[ז].
  כשהיא נערה – ״ויצאה חנם אין כסף״ (הנ״ל) – ו״יציאה דכוותה קא ממעט״[ח].

◇ המקור שהאב זוכה בהמעשי ידים של הבת[ט] –
מ״כי ימכור איש את בתו לאמה״ – ודרשינן ״מה אמה מעשי ידי׳ לרבה, אף בת נמי מעשי ידי׳ לאבי׳״[י].

◇ המקור שהאב מיפר את נדרי בתו הנערה – מ״בנערי׳ בית אבי׳״.

◇ ממונא מאיסורא – לא ילפינן.
ממונא מקנסא – לא ילפינן.

◇ המאנס או מפתה נערה (בתולה פנוי׳) – חייב לשלם הקנס לאבי הנערה [חמשים שקל כסף].
וכן חייב לשלם הבושת והפגם לאבי הנערה.

◇ האב יכול לקדש את בתו – אפי׳ למנוול ומוכה שחין.

ה. ע״פ הגמ׳ דף ב. וד:, עיי״ש.
ו. וכן שהאב מקבל השטר, וכן מוסרה לביאה בעל כרחה, רש״י.
ז. ראינו דהאב יכול לקדש את בתו קטנה, וממילא ידעינן מסברא דכסף הקידושין שלו, גמ׳.
ח. ראינו דכסף הקידושין להאב, וממילא ידעינן מסברא דביד האב לקדש את בתו, עי׳ בתוס׳ (כתובות מו:, ד״ה יציאה). אבל עיי״ש ברעק״א דחולק, וס״ל דהמקור דהאב יכול לקדש את בתו (למסקנא) הוא מהפרת נדרים, עיי״ש.
ט. כשהיא נערה [דכשהיא קטנה פשוט דהמעשה ידי׳ לאבי׳, ״דהשתא אבי׳ יכולה למוכרה לאמה, כ״ש דמעשי ידי׳ שלו״, עי׳ רש״י].
י. וא״א לילף מעשי ידי׳ מקידושין, וכן קידושין ממעשי ידי׳, עי׳ גמ׳ (להלן דף ד׳).

◇ נערה שנתארסה – לא יצאה לגמרי מרשות אבי׳
[דילאה רק לענין **הפרת פנדריס** (דאין האב מיפר עוד לבדו, רק בשותפות עם הבעל),
אבל עדיין זוכה האב **במעשי ידי** **וירושתה**, רש"י].
נערה שנכנסה לחופה – יצאה לגמרי מרשות אבי׳.

◇ בת כהן שנתארסה לישראל – אינה אוכלת עוד בתרומה.
- ואם נתאלמנה או נתגרשה מבעלה ישראל:
אם אין לה ילדים (חיים) מבעלה – חוזרת לאכול בתרומה.
אם יש לה ילדים (חיים) מבעלה, ואפי׳ רק בני בנים, ואפי׳ רק זרע פסול (כגון ממזר[א]) – עדיין אינה אוכלת בתרומה.

◇ בני בנים – הרי הן כבנים.

◇ אמה העברי׳ – יוצאת מרשות האדון בחנם משהגיעה ימי נערות (יב׳ שנה).
- ואם היא אילונית (שאין לה סימני נערות) – נמכרת ג"כ לאמה[ב], ויוצאת משהגיעה ימי בגרות (כ׳ שנה באילונית).

◇ עבד עברי של כהן, ואפי׳ הנרצע (שאינו יוצא עד היובל) – אינו אוכל בתרומה
[דעבד עברי **אין גופו קנוי** כעבד כנעני לאכול בתרומה, רש"י].

◇ מעשי ידים של הבת:
כשהיא קטנה ונערה – זוכה בה אבי׳.
כשהיא בוגרת – זכתה לעצמה, ולא לאבי׳.

◇ "דבר שיכול ללמוד אותו בקל וחומר" – פעמים שאעפ"כ טרח התורה וכתבה בפירוש.
- ומ"מ אם אפשר לדרוש אותו פסוק לדרשא אחרת – דורשין אותה.

◇ אמה העברי׳ – נקנית בכסף,
אבל אינה נקנית בביאה [ע"ע להלן דף יד׳].

◇ יבמה – נקנית בביאה,
אבל אינה נקנית בכסף ושטר [להיות כאשתו להוליאה בגט בלא חליצה, רש"י].

◇ אמה העברי׳ – יוצאת בכסף (גרעון כסף).
אבל אשה – אינה קונה את עצמה (מבעלה) בכסף [ע"ע להלן דף כ׳].

◇ האשה שנתנה כסף לאיש לשם קידושין (ואמרה לו "התקדשו לי"[ג]) – אינה מקודשת
[דכתיב **"כי יקח"**, ולא **"כי תקח"**, גמ׳ - וע"ע להלן דף כ׳].

א. היינו נכד ממזר. דבבן ממזר, ע"כ שהיא נבעלה לפסול לה, ונפסלה מתרומה מחמת זה גופי׳, עי׳ תוד"ה זרע.
ב. ולא אמרינן "כל שאין לה סימני נערות – אינה נמכרת", גמ׳.
ג. זהו לרש"י. אבל עי׳ בתוס׳ דאיירי שאומרת "הרי אני מקודשת לך", עיי"ש.

◇ הקדש ומעשר שני – פודין אותם בכסף, אבל לא בשטר[א] [וילפינן כן מפסוק, גמ׳].

• הטעם דאין האשה קונה את עצמה (מבעלה) בכסף:
לאביי – ״אין סניגור נעשה קטיגור״[ב].
לרבא – ״וכתב לה״ - ״בכתיבה מתגרשת, ואינה מתגרשת בכסף״.
לר׳ יוסי הגלילי – ״ספר כריתות״ - ״ספר כורתה, ואין דבר אחר כורתה״.

◇ הנותן גט לאשתו, ואומר לה ״הרי זה גיטיך על מנת שלא תשתי יין״, או ״על מנת שלא תלכי לבית אביך״:
אם סיים ואמר ״לעולם״ – אינו גט
[שכל ימי׳ היא נאגדת בו לקייס תנאי זה מחמתו, ובעינן **"דבר הכורת בינו לבינה"**, גמ׳ ורש״י].
אם סיים ואמר ״כל שלשים יום״ – הר״ז גט
[ואפי׳ מיד, שאפשר דבריס הללו לבא לידי הבדלה, רש״י].

◇ אלו קנינים קונין בעל כרחה:
כסף – **באמה העברי״** [שהאב מוכר את בתו קטנה שלא מדעתה, רש״י].
ובקידושין ע״י האב [שהאב מקבל כסף לקידושי בתו קטנה ונערה בע״כ, רש״י[ג]].
שטר (גט) – **מבעלה** [שהבעל מגרש את אשתו בע״כ].
ביאה – **ביבמה** [שהיבם קונה את יבמתו בע״כ].

◇ בת ישראל שנתארסה לכהן, האם מותרת לאכול בתרומה: (ע״ע להלן דף י׳)
מדאורייתא – אוכלת [דכבר היא **"קנין כספו"** של הכהן, גמ׳].
מדרבנן – אינה אוכלת עד שתכנס לחופה [גזירה שמא ימצאו לה כוס בבית אבי׳, ותשקנו לאחי׳ ולאחותה, גמ׳].

• ״חופה״ – האם האשה נקנית בה (לבעלה):
לרב הונא – נקנית בחופה.
לרבא – אינה נקנית בחופה.

• כיצד האשה נקנית בקנין כסף –
האיש נותן להאשה כסף או שוה כסף, ואומר לה (א׳ מלשונות האלו):
״הרי את מקודשת לי״, או ״הרי את מאורסת לי״, או ״הרי את לי לאשה״.

המשך בעמוד הבא

א. שאם כתב לגזבר שטר על מעות פדיון הקדש – אין הקדישו פדוי, רש״י [אבל עי׳ בהרשב״א, ובהאחרונים בזה].
ב. משא״כ בשטר וגט, ״מילי דהאי שטרא לחוד, ומילי דהאי שטרא לחוד״, גמ׳ [ומשא״כ בכסף - "טיבעא מיהא חד הוא"].
ג. בע״ב ד״ה כסף באישית.

- האשה שנתנה כסף לאיש (לשם קידושין), ואמרה לו האשה (א׳ מלשונות האלו):
  ״הריני מקודשת לך״, או ״הריני מאורסת לך״, או ״הריני לך לאשה״ – אינה מקודשת
  [כדלעיל דף ד׳ - דכתיב **"כי יקח"**, ולא **"כי תקח"**, רש"י].
  - אבל אם האיש נתן הכסף לאשה, והאשה אמרה להאיש[ד] (בא׳ מלשונות הנ״ל) –
    י״א – **דאינה מקודשת בודאי.**
    י״א – דמקודשת מספק [ואם בא אחר וקידשה, צריכה גט משניהם, רש"י].

- המקדש את האשה, ואמר לה (א׳ מלשונות האלו):
  ״הריני **אישיך**״, או ״הריני **בעליך**״, או ״הריני **ארוסיך**״ – אינה מקודשת
  [דכתיב **"כי יקח"**, ולא **"שיקח את עצמו לה"**, גמ׳].

- המגרש את אשתו, וכתב[ה] לה בגט (א׳ מלשונות האלו):
  ״הרי את **משולחת**״, או ״הרי את **מגורשת**״, או ״הרי את **מותרת לכל אדם**״ – הרי זו מגורשת.
  - אבל אם כתב לה בגט (א׳ מלשונות האלו):
    ״איני **אישיך**״, או ״איני **בעליך**״, או ״איני **ארוסיך**״ – אינה מגורשת
    [דכתיב **"ושלחה"**, ולא **"שישלח את עצמו"**, גמ׳].

◇ ״ידים שאין מוכיחות״ – לא הוי׳ ידים.

ולכן, האומר ״אהא״:

אם הי׳ נזיר עובר לפניו – הרי זה **נזיר** [דהוי' **"ידיס מוכיחות"**, דכוונתו "אהי' אף אני כנזיר הזה", רש"י].

אם לא הי׳ נזיר עובר לפניו – **אינו נזיר** [דהוי' **"ידיס שאין מוכיחות"**, דדילמא כוונתו "אהא בתענית", גמ׳].

- המקדש את האשה, ואמר לה ״הרי **את** מקודשת״,
  אבל לא הוסיף ״לי״ – אינה מקודשת
  [דהוי' **"ידיס שאין מוכיחות"** (למי מקדשה), דלא הוי' ידיס כנ"ל, גמ׳].

ד. ולהיפך, אם האשה נתנה והאיש אמר – **באדם חשוב מקודשת**, עי׳ בתוס׳, ע״פ הגמ׳ להלן דף ז׳.

ה. ע״פ רש״י (בדף ו: ד״ה לא). אבל עי׳ בהרש״ש שם.

- המקדש את האשה, ואמר לה (א׳ מלשונות האלו) –
  "הרי את":
  "אשתי", "ארוסתי", "קנוי לי", "שלי", "ברשותי", "זקוקה לי", או "לקוחתי"[א] – הרי זו מקודשת.
  - ואם אמר לה "הרי את חרופתי":
    ביהודה – הר"ז מקודשת [דביהודה כי' קורמין לארוסה **"חרופה"**, גמ'].
    בשאר מקומות – אינה מקודשת [דבעלמא "חרופה" אינה אלא לשון יחוד, רש"י].
    - ואם אמר לה (א׳ מלשונות האלו) –
      "הרי את":
      "מיוחדת לי", "מיועדת לי", "עזרתי", "נגדתי", "עצורתי",
      "צלעתי", "סגורתי", "תחתי", "תפושתי":
      - אם לא דיבר עמה מקודם על עסקי קידושי׳ – אינה מקודשת [דמגא ידעה מאי קאמר לה, גמ'].
      - אם דיבר עמה מקודם על עסקי קידושי׳ – תיקו[ב] [דספק אם לשונות אלו **לקידושין** או **למלאכה** קאמר לה, גמ'].

- איש שהי׳ מדבר עם אשה על עסקי גיטה או קידושי׳, ונתן לה גיטה או קידושי׳, אבל לא פירש לשם מה הוא נותן:
  לר׳ יהודה – אינה מגורשת ומקודשת.
  לר׳ יוסי[ג]:
  - אם היו גם עסוקין באותו ענין "עד שעת הנתינה" – מגורשת ומקודשת.
  - אם לא היו עסוקין באותו ענין "עד שעת הנתינה":
    לרבי – אינה מגורשת ומקודשת.
    לר׳ אלעזר ב"ר שמעון:
    - אם היו עכ"פ עסוקין עד שעת הנתינה "מענין לענין באותו ענין"[ד] – מגורשת ומקודשת.
    - אם "לא הי׳ עסוקין כלל באותו ענין" עד שעת הנתינה – אינה מגורשת ומקודשת.

◇ כל שאינו יודע בטיב גיטין או קידושין – לא יהא לו עסק עמהם (להיות דיין בדבר)
[שמא יתיר איסור ערוה, רש"י]. וע"ע להלן דף יג׳.
- וצריך גם לידע ההלכה: "דמי שהי׳ מדבר עם אשה על עסקי גיטה וקידושי׳, ולא פירש לשם מה הוא נותן –
דה"ז מגורשת ומקודשת"[ה] [כנ"ל, **דשכיח הוא** שיהא אדם נותן גט או קידושין לאשה, ואינו מפרש, רש"י].

- המגרש את אשתו, וכתב[ו] לה בגט:
  "הרי את בת חורין" – אינה מגורשת [שאין זה לשון גירושין, רש"י].
  "הרי את לעצמך" – הר"ז מגורשת
  [דאין כוונתו שיהי' רק מעשי ידי' שלה, אלא **לגמרי קאמר לה**, ואפי' להנשא לאחר, גמ' רש"י].

המשך בעמוד הבא

א. ע"ש הפסוק "כי יקח איש אשה", גמ'.
ב. וזה רק משום דאמר לה א׳ מלשונות האלו. אבל אם נתן לה הכסף (באופן זה) ושתק – הר"ז מקודשת לר׳ יוסי, עי׳ להלן, גמ'.
ג. והלכה כר׳ יוסי, גמ'.
ד. כמו "כמה יש לך נדוניא, וכמה שדות יש לך להתפרנס מהם", רש"י.
ה. דהא הלכה כר׳ יוסי, כנ"ל.
ו. ע"פ רש"י (ד"ה לא). אבל עי׳ בהרש"ש כאן.

- המשחרר את עבדו (או שפחתו) – כותב לו בגט שחרורו (א׳ מלשונות האלו):
  "הרי אתה בן חורין", או "הרי אתה לעצמך".
  - וכן אם כתב לו "אין לי עסק בך" – הר"ז משוחרר [דאין כוונתו לפוטרו רק ממלאכה, אלא **לגמרי קאמר לו**, גמ'].
  - ואם כתב לשפחתו "הרי את מותרת לכל אדם" – אינה משוחררת
    [דאין זה לשון **שחרור דשפחה**, דאי בת חורין משוה לה - איהי מותרת לעבדים, רש"י].

◇ המוכר עבדו הכנעני לעכו"ם – העבד יוצא לחירות[ז], וצריך גט שחרור מרבו הראשון
[להתירו בבת חורין, דהעכו"ם לא קנה את גופו של העבד לעשותו בן חורין, רש"י].
- ~ וזהו דוקא כשלא כתב עליו אונו (בשעת המכירה),
  אבל אם כתב עליו אונו (היינו, דכתב לעבדו "לכשתברח מן העכו"ם, אין לי עסק בך") – זהו שטר שחרורו.

- המקדש אשה במלוה (דאמר לה "התקדשי לי במלוה שהלויתיך") – אינה מקודשת
  [דמלוה **להוצאה ניתנה**, וגמלא שאינו נותן לה כלום בשעת קידושין, רש"י].
  - וכן אם הי׳ ההלואה "ארבע בחמשה" (שהלוה ארבע זוז ע"מ שתחזיר חמשה),
    ואמר לה "התקדשי לי בזוז חמישי" – אינה מקודשת[ח] [דג"ז מלוה הוא, גמ'].
- ~ אבל המקדש אשה בהנאת מלוה:
  כגון, דהלוה לה מעות ואח"כ "ארווח לה זימנא", ואמר לה "התקדשי בהנאה זו" (שיש לך מדחיית זמן הפרעון)[ט] –
  הר"ז מקודשת [דהאשה הי' נותן פרוטה שיפייסו על כך, וגמלא דעכשיו הוא נותן לה הך הנאה לקידושין **דשוה פרוטה**, רש"י];
  אלא דאסור לעשות כן [מפני הערמת רבית[י], גמ'].

- "מתנה על מנת להחזיר" – שמה מתנה.
  ולכן, האומר "הילך מנה על מנת שתחזירהו לי":
  1. במכר[יא] – קונה.
  2. בפדיון הבן – בנו פדוי.
  3. בתרומה – יצא ידי נתינה, אלא שאסור לעשות כן [מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות, גמ'].
  4. באתרוג – יצא ידי חובתו[יב]
- ~ אבל בקידושין – אינה מקודשת[יג] [דדומה **לחליפין** - דאין אשה נקנית בה, גמ'].

ז. היינו, שהחכמים קנסו אותו לפדותו מן העכו"ם, עד עשרה בדמיו ולשחררו [דאפקעי' ממלות], רש"י.
ח. והוא גם איסור דאורייתא משום האיסור רבית, גמ'.
ט. וכ"ש אם מחל לה כל המלוה, ואמר לה "התקדשי לי בהנאת מחילה זו" – דהר"ז מקודשת, רש"י [ואף **מותר לעשות כן**, רשב"א].
י. אבל **אינו רבית** גמורה [דלא קן לה מידי, ולא מידי שקל מינה (דגוף האשה אינו קנוי לו, משא"כ ב"**ארבע בחמשה**" דקנן לה כן), רש"י והרשב"א].
יא. כגון מכירת קרקע הנקנה בכסף, רש"י.
יב. זהו רק אם החזירו. אבל אם לא החזירו – לא יצא, גמ'.
יג. עי' בתוס', דזהו רק מדרבנן. אבל מדאורייתא גם בקידושין מקודשת, עיי"ש. וע"ע בהראשונים בזה.

- האשה שאמרה לאיש "תן מנה לפלוני, ואקדש אני לך"[א] – הר"ז מקודשת
  [ואע"ג דלא מטי הנאה לידה. וילפינן כן מדין **ערב**, גמ'].

  ➤ וכן השולח שליח לקדש לו אשה, והשליח נתן מנה להאשה משלו,
  ואמר לה "הילך מנה והתקדשי לפלוני" (המשלח) – הר"ז מקודשת
  [ואע"ג דהמשלח לא נחסר משלו. וילפינן כן מדין **עבד כנעני**, שאחריס פודין אותו בממונן, גמ'].

  ➤ וכן האשה שאמרה לאיש "תן מנה לפלוני, ואקדש אני לו" (לפלוני) – הר"ז מקודשת
  [ואע"ג דלא מטי הנאה לידה, **וגם** דלא נחסר הבעל משלו. וילפינן כן מדין **ערב** וגם **עבד כנעני**, גמ'].

  >> וכ"ז נוגע גם בממונא (כמו במכירת שדה – דאם אמר:
  1. "תן מנה לפלוני, ושדי מכורה לך בו";
  2. "הילך מנה, ותהא שדך מכורה לפלוני";
  3. "תן מנה לפלוני ותקנה לו שדי בו" – דבכולם הוי' מכירה) [דילפינן **מערב** וגם **עבד כנעני**, כנ"ל, רש"י].

- האשה שנתנה מנה לאיש, ואמרה לו "הילך מנה, ואקדש אני לך" (והאיש קיבלו, ואמר לה "התקדשי לי בכך"[ב]):
  באדם חשוב – מקודשת [דבהיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה, גמרה ומקניא לי' נפשה, גמ'].
  בכל אדם – אינה מקודשת [כדלעיל דף כ', דכתיב **"כי יקח"** ולא **"כי תקח"**].

◇ נכסים שאין להם אחריות (מטלטלין), נקנין עם נכסים שיש להם אחריות (קרקעות) – בכסף בשטר ובחזקה (עי' להלן דף כו').

◇ טוב לה לאשה להיות נשואה (באיזהו אופן, ואפי' אינו לה אלא לצוות בעלמא), מלשבת לבדה כאלמנה.

◇ המקדיש אבר א' של בהמה לעולה:
  - אם הוא אבר שאין הנשמה תלוי' בו: י"א – דאינה קדושה אלא **אותו אבר**.
    י"א – דכל הבהמה מתקדשת [**דפשטה הקדושה** לכל הגוף, גמ'].
  - אם הוא אבר שהנשמה תלוי' בו – לכו"ע כל הבהמה מתקדשת [כנ"ל].

  ➤ ואם הוא בהמה של ב' שותפין, והקדיש א' מהם את חלקו – בכל אופן אינה קדושה **אלא את חלקו**
  [דכשיש **דעת אחרת** המעכב בה - לא אמרינן "פשטה הקדושה", גמ'].

המשך בעמוד הבא

א. וכשנתנו לפלוני, אמר להאשה "התקדשי לי", רש"י.

ב. ע"פ רש"י. ולפ"ז נמצא, דזהו ציור של "נתנה היא ואמר הוא". וכן למד תוס' (לעיל דף ה:, ד"ה הא). [אבל עי' בהראשונים (שם) דחלקו ע"ז, וס"ל ד"**נתנה היא ואמר הוא**" בכל אופן **אינה מקודשת** (כמו "נתנה היא ואמרה היא"). והא דמהני כאן באדם חשוב, הוא רק כשחזר הבעל ואמר לה להאשה "התקדשי לי **בהנאה זו** שקבלתי ממך מתנה", ובאופן זה נחשב כ"**נתן הוא ואמר הוא**", עיי"ש בהרמב"ן והרשב"א ועוד.]

◇ בהמה של שותפין שהקדיש א׳ מהם את חלקו, ואח״כ חזר ולקחה (משותפו את חצי השני),
והקדיש גם חצי השני – כל הבהמה קדושה, אבל אינה קריבה[ג]
[הואיל ובתחילת הקדישה לא נראית לקרב, (שלא קידשה אלא חצי, ולא אמרינן "פשטה הקדושה" כנ״ל),
ממילא **נדחית הבהמה** לעולם[ד], גמ׳ ורש״י].

➥ ואם עשה בה תמורה (שהמיר הבעלים בהמת חולין בבהמה זו) –
גם התמורה קדושה, אבל **אינה קריבה** [דמכח קדושה דחוי׳ באתה, רש״י].

◇ המקדיש בהמה ונדחה מלהיקרב – הר״ז **נדחה לעולם** (ואע״פ שחזר להיות ראוי׳ ליקרב).

› י״א – דזהו דוקא בשחוטין, אבל בעלי חיים שנדחו – חוזרין ונראין.
י״א – דזהו גם בבעלי חיים.

› י״א – דזהו דוקא כשנראה ונדחה, אבל דחוי מעיקרא (שמתחילת הקדישה לא נראית ליקרב) – חוזרין ונראין.
י״א – דזהו גם בדחוי מעיקרא.

› וזהו גם בבהמה שאינו קדוש אלא לדמיו (ולא רק בבהמה שהוקדש לגופו ליקרב, רש״י).

• האומר לאשה ״חצייך מקודשת לי״ – אינה מקודשת[ה] [דדרשינן **"אשה" - ולא חצי אשה**, גמ׳].

➥ אבל אם אמר א׳ מלשונות הללו – איבעי׳ הוא (ולא איפשיטא).
- ״חצייך בחצי פרוטה, וחצייך בחצי פרוטה״ [די״ל **"מונח והוליך הוא"**, ולא שהתכוון לקדש רק חצי];
- ״חצייך בפרוטה, וחצייך בפרוטה״ [דאף דאמר לה "בפרוטה", י״ל דלא פסקה למילתי׳, אלא **"כל ביומי׳ מונח והוליך הוא"**];
- ״חצייך בפרוטה היום, וחצייך בפרוטה למחר״ [דאף דאמר לה "למחר", י״ל דלא פסקה למילתי׳,
אלא **"התכוון להתחיל הקידושין היום וליגמרה למחר"**];
- ״שני חצייך בפרוטה״ [די״ל דכאן בודאי בחד זימנא קאמר, או דילמא **"אין אשה מתקדשת לחצאין כלל"**, גמ׳].

• האומר לאשה ״התקדשו לי לחציי״ – מקודשת
[דכיון דאיש ראוי׳ ליגשא לב׳ נשים, כ״ק **"אם ארצה ליגשא אשה אחרת, אהי׳ רשאי לעשות כן"**, גמ׳].

• האומר לחבירו, ״שתי בנותיך (מקודשות) לשני בני בפרוטה[ו]״ – איבעי׳ הוא (ולא איפשיטא)
[כאשר בתר **"נותן ומקבל"** אזלינן (ואבי הבנות קיבל פרוטה), או בתר **"דידהו"** אזלינן (ואין פרוטה לכל אחת)].

➥ וכן ״בתך ופרתך בפרוטה״, או ״בתך וקרקעך בפרוטה״ – איבעי׳ הוא (ולא איפשיטא)
[כאשר כוונתו **"לבתך בחצי פרוטה"**, וכן "פרתך וקרקעך **בחצי פרוטה"**;
או דילמא ל"בתך **בפרוטה"**, ו"פרתך **במשיכה"** (או) ו"קרקעך **בחזקה"**].

• המקדש אשה ב״שיראי״ – עי׳ להלן דף ח׳.

ג. ותמכר ויקריב אחרת בדמי׳, רש״י.
ד. וזהו להמ״ד דגם ״בעלי חיים״ נידחין, וגם ״דחוי מעיקרא״ נידחין (עי׳ להלן), גמ׳.
ה. ולא אמרינן ״דנפשוט הקידושין בכולה״ (כדלעיל) – דדוקא בבהמה דכולה שלו, ואין מעכב על ידו מלהתקדש כולה. אבל בקידושין דתלוי גם בדעת האשה, והיא לא נתרצית אלא לחצי׳ (ודומה לבהמה של ב׳ שותפין כדלעיל), גמ׳ ורש״י.
ו. והבנים גדולים, ועשוהו האב שליח לקדשם, רש״י.

- המקדש אשה ב"שיראי"[א], האם צריכים "שומא" (של בקיאים) קודם שתקבלם האשה:
  - אם אמר לה "התקדשי לי בחמישים זוז, והרי לך אלו בדמיהם" (והרי השיראי שוים חמישים זוז[ב]):
    לרב יוסף – צריכים "שומא" מקודם [כיון דהאשה אינה בקיאה בשומא, **לא סמכה דעתה**, גמ'].
    לרבה – אינם צריכים שומא מקודם [דהא שויה חמיסיס, גמ'][ג].
  - אם אמר לה "התקדשי לי בשיראי אלו כמו שהן":
    י"א – דלכו"ע אינם צריכים שומא [דודאי פחות מפרוטה אינה שויה, רש"י].
    י"א: לרב יוסף – צריכים "שומא" מקודם [ד"**שוה כסף ככסף**", וילפינן "מה כסף דקין, אף שוה כסף נמי דקין", גמ'].
    לרבה – אינם צריכים שומא מקודם [דלא יליף כנ"ל, ושוה כסף א"צ להיות קין, גמ'][ד].
- עבד עברי נקנה בכסף, ונפדה בכסף.
  - ונקנה ונפדה גם בשוה כסף[ה] [ילפינן מפסוק ד"**שוה כסף כסף**"].
    - ואפי' בשוה כסף, צריך שיהי' שוה פרוטה
    [דלא תימא כיון ד"**מקרבא הנאתה**" ומזומנין ליהנות מהם, גומר העבד ומקנה נפשו אפי' בפחות משו"פ, גמ'].
  - אבל אינו נקנה בקנין חליפין[ו].
- ◇ "קנין חליפין": [ע"ע להלן דף כח']
  לי"א – נעשה בין ע"י כלים, ובין ע"י תבואה.
  לר' נחמן – נעשה דוקא ע"י כלים, אבל לא ע"י תבואה.
- האומר לכהן "עגל זה (או) טלית זו בה' סלעים לפדיון בני":
  - אם שוה ה' סלעים – בנו פדוי[ז] [ד"שוה כסף ככסף"[א]].
  - אם אינו שוה ה' סלעים, והכהן אמר "לדידי שוה ה' סלעים":
    - אם הוא דבר שנחוץ לו[ח] – בנו פדוי [דיכול הכהן לומר "**אני שם אותו לעצמי, ואקבלו בכך**", רש"י].
    - אם הוא דבר שאינו נחוץ לו – אין בנו פדוי [דהא אינו שוה כ' סלעים].
- אמר לאשה "התקדשי לי במנה", ונתן לה רק דינר – הר"ז מקודשת מיד, בתנאי שישלים לה אח"כ המנה[ג]
  [דהוי' כאילו אמר לה "**על מנת**" שישלים את המנה, וכ"**מעכשיו**" דמי (כדלהלן), גמ'].
  - אבל אם אמר "התקדשי לי במנה", והי' מונה והוליך את הדינרים מידו לידה[ט];
  וכן אם אמר "התקדשי לי במנה זו" – אינה מקודשת עד שתקבל כל המנה[י] [דבאופנים הללו דעתה אכולה, רש"י].
  - ולכן, אם (באופנים הללו) נמצא בידה שהמנה הי' חסר דינר, או שהי' ביניהם דינר של נחושת[יא] – אינה מקודשת[יב].
  אבל אם נמצא ביניהם דינר רע (דנפיק רק ע"י הדחק[יג]) – הר"ז מקודשת מיד, בתנאי שיחליפו בדינר טוב.

המשך בעמוד הבא

א. להמקור ד"שוה כסף ככסף" – עי' ברש"י כאן, דילפינן מעבד עברי (כדלהלן). וע"ע בתוס' (דף ב. ד"ה בפרוטה), ובהראשונים בזה.
ב. דאם אינם שוים חמישים זוז – פשוט דאינה מתקדשת, גמ'.
ג. וכן ההלכה [ע"פ הגמ' להלן דף ט. עיי"ש, ועי' בתוד"ה והלכתא שם].
ד. וגם כאן בעבד עברי יש מחלוקת רב יוסף ורבה, אם צריך שומא מקודם או לא (כנ"ל בקידושין), גמ'.
ה. עי' בהמשנל"מ (עבדים פ"ב ה"א) ועוד אחרונים, אם ההלכה כן למסקנא, עיי"ש.
ו. ולרב יוסף (הנ"ל בקידושין) צריך שיהי' גם "שומא מקודם", גמ' ורשב"א.
ז. זהו ע"פ פי' רש"י והרמב"ם. אבל להרשב"א, תלוי דאם הוא "גברא רבה" – בנו פדוי, ושאר אנשים – אין בנו פדוי, עיי"ש.
ח. עי' בהרא"ש דפסקינן גם כתירוצו של רב אשי, עיי"ש.
ט. וכל זמן שלא קיבלה כל המנה, אם רצה האשה לחזור בה מן הקידושין – הרשות בידה, גמ'.
י. ובאופן "שלא ידעה בה" (כגון בלילה, או שהי' מעורב בין שאר הדינרים). דאם "ידעה בה" שהי' של נחושת – הא סברא וקיבלה, גמ'.
יא. לרש"י – היינו שעדיין אינה מקודשת, ויכולה האשה לחזור בה, עד שישלים הבעל הדינר של כסף. אבל לתוס' והראשונים – לגמרי אינה מקודשת, ואפי' לא חזרה בה, וסופו שהשלים הדינר, עיי"ש.
יב. דאי לא נפיק כלל – דינו כ"דינר של נחושת", דאינה מקודשת (כנ"ל), גמ'.

- כל האומר "על מנת" – כאומר "מעכשיו" דמי (וחל מיד, ובתנאי שיקיים תנאו).
- אמר לאשה "התקדשי לי במנה" (ועדיין לא נתנו לה, אלא) והניח לה משכון עלי" – אינה מקודשת[יג]
  [דהמנה אין כאן[יד], הלכך המשכון ג"כ אין כאן, שאין המשכון מתנה, גמ' ורש"י].
  - אבל אם קידשה במשכון דאחרים (שהי׳ בידו, וקידשה בחוב שיש לו עליו) – הר"ז מקודשת
    [דהמשכון עצמו קנוי לה[טו], ד"בעל חוב קונה המשכון" (כדלהלן), גמ'].
- מי שרצה לקנות שפחה כנענית בפרוטות (ועדיין לא שילם להמוכר, אלא) והניח לו משכון עלי" – לא קנה אותה[טז]
  [דהפרוטות אין כאן, הלכך המשכון ג"כ אין כאן, כנ"ל].
- מַלְוֶה שקיבל משכון (על חובו) – קונה המַלְוֶה את המשכון [וילפינן מפסוק, גמ'].
- האומר לאשה "התקדשי לי במנה", ונטלתו וזרקתו בפניו על הקרקע,
  ואפי׳ זרקתו בפניו למקום האבד[יז] (כגון הים או האור) – אינה מקודשת [דה"כ כאומרת לו "איני רוצה בו", גמ'].
- האומר לאשה "התקדשי לי במנה":
  - אם אמרה "תנם לפלוני", או "לאביך", או אפי׳ "לאבא" – אינה מקודשת[יח]
    [דאמרינן משטה היא בו, ולא גמרה וקידשה נפשה, רש"י].
  - ואם אמרה "תנם לאבא", או "לאביך", או אפי׳ "לפלוני": "על מנת שיקבלום לי" – הר"ז מקודשת
    [דאמרינן סמכה דעתה עליהם דעבדין לה שליחותה, וכי מקבל להו הוי' שלוחה, גמ' רש"י].
- האומר לאשה "התקדשי לי במנה", והיא אמרה "תנם על גבי סלע" – אינה מקודשת.
  - ואם הי׳ הסלע "שלה" – מקודשת [דה"כ חלירה, ו"חלירו של אדם קונה", וה"כ כמו שמקבלתו[יט], רש"י].
  - ואם הי׳ הסלע של "שניהם" – איבעי׳ הוא (ולא איפשיטא).
- האומר לאשה "התקדשי לי בככר", והיא אמרה "תנהו לכלב" – אינה מקודשת.
  - ואם הי׳ הכלב "שלה" – מקודשת.
  - ואם הי׳ הכלב רץ אחרי׳ (לנושכה) – איבעי׳ הוא (ולא איפשיטא)
    [מי אמרינן בהכוא הנאה דקא מגלה נפשה מיני׳ - גמרה ומקניא לי׳ נפשה;
    או דילמא מני אמרה לי׳, "מדאורייתא אתה חייב להגיל אותי", ולא נתרצית לקידושין, גמ'].
- האומר לאשה "התקדשי לי בככר", והיא אמרה "תנהו לעני"[כ] – אינה מקודשת
  [דיכולה לומר לו, "כי היכי דאני חייבת ליתן לו, כך אתה מחויב בה", גמ'].

יג. וכן ההלכה [ע"פ הגמ' להלן דף ט. עיי"ש, ועי׳ בתוד"ה והלכתא שם].

יד. עי׳ בהראשונים, דנחלקו בטעם הדבר. י"א – דבכלל אין כאן התחייבות של מנה (ע"י המשכון לחוד), וי"א – דאה"נ יש התחייבות, אלא דמ"מ א"א לקדש אשה ע"י התחייבות (של הבעל) לחוד, דלא יצא כלום מרשות הבעל, עיי"ש.

טו. ונחלקו המפרשים בזה. י"א – דבאופן זה קידשה בהחוב שיש לו עליו. וי"א – דקידשה בהמשכון עצמה, עיי"ש.

טז. וכל זמן שלא נתן הפרוטות, יכולין לחזור בו, גמ׳.

יז. דבאופן זה, כיון שאם לא תתקדש לו תהא חייבת לשלם לו (המנה שהזיקתו), הו"א דבאמת גמרה וקידשה נפשה, ועשתה כן רק לבדוק אם הוא איש כעסן או לו – קמ"ל דלא אמרינן כן , גמ׳.

יח. ולא דמי ל"תן מנה לפלוני, ואקדש אני לך" – דמקודשת (מדין ערב, כדלעיל דף ז׳) – דהתם האשה התחילה בדבר, משא"כ כאן דהאיש התחיל בדבר, אמרינן דהיא משטה בו, רש"י ותוס׳.

יט. עי׳ בתוס׳ דחולק ע"ז, וס"ל דהוא מטעם אחר, עיי"ש.

כ. ואפי׳ עני הסמוך עלי׳, גמ׳.

- אשה שביקשה מאיש ליתן לה איזהו דבר[א], ושאל לה האיש
  "אם אתן לך, האם תתקדש לי":
  - אם כפלה האשה את דיבורה וענתה "תן תן" – אינה מקודשת
    [דלא מתכוונה לשם קידושין, אלא לומר לו **"לא תשחק בי בדברים אלו"**, תוס' ר"י הזקן].
  - אם לא כפלה את דיבורה, רק ענתה "תן":
    לרבינא – מקודשת.
    לרב סמא – אינה מקודשת[ב].

- כיצד האשה נקנית (לבעלה) "בקנין שטר" –
  - אם עדיין "לא בגרה" האשה, כותב לאבי':
    "בתך מקודשת לי", או "בתך מאורסת לי", או "בתך לי לאינתו".
    - ונותנה לאבי'; או להאשה ומדעת האב[ג].
  - אם כבר "בגרה" האשה, כותה לה:
    "הרי את מקודשת לי", או "הרי את מאורסת לי", או "הרי את לי לאינתו"
    - ונותנה להאשה; או לאבי' ומדעת האשה [שכיא אמרה לו לקבל בשליחותה, רש"י].

1. האיש כותב השטר – אע"פ שהוא הקונה [ולא דמי לשטר מכר **דהמוכר** כותבה[ד], גמ'].
2. וכותבה על הנייר או על החרס – אע"פ שאין בו שוה פרוטה.
3. וצריך שיהי' השטר נכתב לשמה (ולא לשם אשה אחרת ונמלך) [דילפינן מגט].
4. ואם נכתב השטר שלא מדעתה (דקודם הכתיבה לא נמלך בה, ואח"כ הודיעה וקבלתה):
   לרבא, ולרבינא – מקודשת [דיליף מגט, דא"ל דעת האשה, כדלהלן].
   לרב פפא, ורב שרביא – אינה מקודשת [דבעינן **"דעת מקנה"** כגט, גמ'].

◇ המקדש את האשה בקנין כסף – א"צ שיהי' הכסף "לשמה" [א"ל שתהא לורת הדינר טבועה לשמה, רש"י].

◇ הכותב גט לאשתו:
1. צרך שיהי' לשמה.
2. צרך שיהי' מדעת הבעל [משום **דעת מקנה**, גמ'];
   אבל א"צ שיהי' מדעת האשה [שהרי מתגרשת **בעל כרחה**, רש"י].

המשך בעמוד הבא

א. בין במידי דאכילה או שתי', או שאר מילי, גמ' ותוס'.
ב. וכן ההלכה, גמ'.
ג. עי' בהראשונים דנחלקו אם זהו גם בקטנה, או דוקא בנערה, עיי"ש.
ד. עי' בהגמ' לטעם החילוק. י"א – דשניהם מעניני הקרא. וי"א – דהוי' הלכה למשה מסיני (ואסמכינהו אקראי), עיי"ש.

◇ הורי החתן והכלה שעשו "תנאים" ביניהם, ופסקו ממון זה לזה, ואח"כ עמדו וקדשו –
קנו והתחייבו ע"ז, אע"פ שלא עשו מעשה קנין
[ד"כן הן הדברים **הנקנין באמירה**". דבהיא הנאה דקא מתחתני אהדדי, גמרי ומקני, גמ' ורש"י].

◇ שטרי פסיקתא (שטר "התנאים" שעושין הורי החתן והכלה ביניהם, וממון שפוסקין זה לזה, רש"י);
וכן שטרי נישואין (כתובה) –
אין כותבין אותם אלא מדעת שניהם [דניחא להו שתהא כמלוה על פה, ולא כמלוה בשטר, רש"י].

• המקור ל"קנין ביאה" באשה:
לר' יוחנן – מהפסוק "**בעולת בעל**".
לרבי – מהפסוק "**ובעלה**".

◇ המקדש את האשה ע"י קנין ביאה, ובא עלי' שלא כדרכה – הר"ז מקודשת[ה].

◇ נערה המאורסה שזינתה עם איש:
~ אם היתה "בתולה" – מיתתם בסקילה.
~ אם היתה "בעולה":
› ע"י ביאה "כדרכה" – מיתתם בחנק.
› ע"י ביאה "שלא כדרכה":
- אם נבעלה ע"י "בעלה"[ו] – לכו"ע מיתתם בחנק [דילפינן מפסוק ד"**בעל עושה אותה בעולה**" ע"י ביאה של"כ].
- אם נבעלה ע"י "אחר":
להת"ק – מיתתם בסקילה [דנתמעט מפסוק ד"**אין אחר עושה אותה בעלה**" ע"י ביאה של"כ].
לרבי – מיתתם בחנק [דנתרבה מפסוק דגם "**אחר עושה אותה בעולה**" ע"י ביאה של"כ].

◇ אמה העברי' – אינו נקנית בביאה.

◇ "קידושין שאין מסורין לביאה" – לא הוי' קידושין
[ולכן, **המקדש א' משתי אחיות** סתם - אינו קידושין
(הואיל **ואין רגיל לביאה**, שאינו יודע איזו אשתו, ואיזו אחות אשתו), רש"י].

ה. וכן פסק הרמב"ם (אישית ג' ה') מסוגיתינו. אבל עי' בהשער המלך (אישית פ"א ה"א, ד"ה ואם), דאין ראי' מסוגיתינו, עיי"ש.
ו. דקידשה בביאה שלא כדרכה.

◇ המאנס או מפתה נערה (שלא נתארסה[א]):

- אם היתה "בתולה" – חייב בקנס (חמשים שקל כסף).
- אם היתה "בעולה":
  - ע"י ביאה "כדרכה" – פטור מקנס [ד"**בעולה**" נתמעטה מקנס].
  - ע"י ביאה "שלא כדרכה" – חייב בקנס [דנתמעט מפסוק ד"**אין אחר עושה אותה בעולה**" ע"י ביאה של"כ[ב]].

➤ וכן אם המאנס או המפתה (בעצמו) בא עלי׳ שלא כדרכה – חייב בקנס[ג].

◇ נערה המאורסה שזינתה עם איש, והאיש או האשה היו קטנים:

לר׳ יאשי׳ – אף הגדול פטור ממיתה [דילפינן מפסוק דאינס חייבין מיתה "**עד שיהיו שוין כאחד**" (שניהם בני עונשין), גמ׳].
לר׳ יונתן – הגדול חייב מיתה [דנתרבה מפסוק דאף בכה"ג חייב מיתה, גמ׳].

• המקדש את האשה ע"י "קנין ביאה" – אינו קונה אותה אלא בגמר הביאה (ולא בתחילת הביאה)[ד]
[דכל הבועל דעתו על גמר הביאה, גמ׳].

ולכן: 1. אם הערה בה, ופשטה ידה וקבלה קידושין מאחר – הר"ז מקודשת לשני [דהעראה אינו אלא תחילת ביאה].
2. כהן גדול אסור לקדש את הבתולה בקנין ביאה [דנמצאת **בעולה משעת העראה** שלא לשם קידושין, ואסירה לי׳, רש"י].

• המקדש את האשה ע"י "קנין ביאה", מהו עושה – איבעי׳ הוא (ולא איפשיטא):

האם "אירוסין" עושה – ועדיין אינו יורשה, ואינו מטמא לה, ואינו מיפר נדרי׳ (בלא אבי׳) [עד שנכנסה לחופה].
או האם "נישואין" עושה – וכבר יורשה, ומטמא לה, ומיפר נדרי׳ (בלא אבי׳).

◇ האב זוכה בבתו (קטנה או נערה), באלו דברים:

1. בקידושי׳ [בין אם נתקדשה בכסף, בשטר, או בביאה]
2. במציאתה
3. במעשה ידי׳
4. בהפרת נדרי׳
5. ומקבל את גיטה (אם נתקדשה מן האירוסין, רש"י)
   - אבל **אין האב אוכל פירותי׳** בחיי׳ (שנפלה לה מבית אבי אמה, רש"י).

➤ ואם נשאת הבת – זוכה הבעל בכל הנ"ל, וגם אוכל פירותי׳ בחיי׳.

המשך בעמוד הבא

א. דאם נתארסה – הרי הוא חייב מיתה, ופטור מקנס (משום קלבדר"מ). [ואם נתארסה ונתגרשה – עי׳ בהמשנה כתובות דף לח.]
ב. ואפי׳ לרבי (לעיל דף ט׳), דס"ל דגם "אחר עושה אותה בעולה" ע"י ביאה של"כ – זהו דוקא לחיוב מיתה, ולא לקנס, גמ׳.
ג. כן משמע מפשטות סוגיתינו. אבל עי׳ בהרמב"ם (נערה ובתולה פ"א, ה"ח), דפסק דאין קנס בבא עלי׳ שלא כדרכה, עיי"ש ובהמפרשים.
ד. עי׳ בתוס׳ והראשונים דכתבו, דיש כמה אופנים דפסקינן ד"תחילת ביאה" קונה, עיי"ש.

◇ קטנה מבת שלש שנים (ויום א׳) – ביאתה ביאה לכל דבר[ה].

ולכן: 1. מתקדשת בביאה.
2. אם בא עלי׳ יבם – קנאה.
3. אם בא עלי׳ אדם – חייבין עלי׳ משום אשת איש.
4. מטמאה את בועלה (כשהיא נדה, לטמא משכב תחתון כעליון)[ו].
5. אם נשאת לכהן – אוכלת בתרומה [הואיל דביאתה ביאה - לכן חופתה מאכילתה, רש"י].
6. אם בא עלי׳ ערוה – מומתין על ידה[ז].
7. אם בא עלי׳ א׳ מן הפסולין – פסלה מן הכהונה.

◇ בת ישראל שנתארסה לכהן, האם מותרת לאכול בתרומה:

› מדאורייתא – אוכלת.

והמקור[ח]: י"א[ט] – דילפינן מק"ו משפחה.

י"א – דילפינן מ"קנין כספו" [וע"ע לעיל דף ה׳].

› מדרבנן – אינה אוכלת עד "שתכנס לחופה".

והטעם: י"א – גזירה שמא ימזגו לה כוס בבית אבי׳, ותשקנו לאחי׳ ולאחותה.

י"א – משום סימפון [שמא ימלא בה מוס, וממלאו קידושי טעות, רש"י].

והנפקא מינה:

1. אם קידשה הכהן ע"י "קנין ביאה" [משוס "שמא ימזגו" עדיין **אינה אוכלת**, משוס "סימפון" **אוכלת**[י]].
2. אם קבל עליו הבעל את המומים [משוס "שמא ימזגו" עדיין **אינה אוכלת**, משוס "סימפון" **אוכלת**].
3. אם מסר האב את בתו לשלוחי הבעל;
4. וכן אם הלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל [משוס "שמא ימזגו" **אוכלת**, משוס "סימפון" עדיין **אינה אוכלת**].

◇ שפחה כנענית שנקנית לכהן בקנין כסף – אוכלת בתרומה [דילפינן מ"**קנין כספו**", רש"י].

- אבל אם בא עלי׳ הכהן[יא] – אינה נקנית לו, ואינה אוכלת בתרומה.

◇ הקונה עבד כנעני מחבירו, ונמצא בו מום – לא נתבטל המקח.

והטעם[יב], דאם נמצא:

מומין שבגלוי – הא ראה אותם [וסבר וקיבל, רש"י].

מומין שבסתר – הא אינן מעכבין אותו ממלאכה.

גנב או קוביוסוס – הא סתם עבד גנב הוא [וסבר וקיבל].

לסטים מזויין או נכתב למלכות – הא יש להן קול [וסבר וקיבל].

ה. אבל קטנה הפחותה מזה – אין ביאתה חשובה ביאה, רש"י.
ו. אבל פחותה מבת ג׳ – אינו נטמא אלא כ"נוגע" בעלמא, רש"י.
ז. אבל היא עצמה – פטורה [לפי שאינה בת עונשין], גמ׳ ורש"י.
ח. זהו כשרק נתארסה לכהן. אבל משנשאת לכהן – אוכלת מדאורייתא, משום "כל טהור בביתך יאכל אותו", גמ׳ ורש"י.
ט. עי׳ בגמ׳, דתלוי בב׳ לשונות בסברת ר׳ יהודה בן בתירה, עיי"ש.
י. דאין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו, וידע וקבל עליו, רש"י [וע"ע בתוד"ה זו].
יא. ואפי׳ אם בא עלי׳ לשם קידושין – אינה מקודשת [דדרשינן "**עם הדומה לחמור**" - דאין קידושין תופסין בשפחה כנענית, רש"י (ע"פ הגמ' לכלן דף סח.)].
יב. זהו ליוחנן בן בג בג. אבל לר׳ יהודה ב"ב – בכלל לא חיישינן לסימפון, גמ׳.

- **לבית שמאי** – אין האשה נקנית (לבעלה) אלא **בדינר**.

והטעם:

1. **לר׳ זירא** – **דאשה מקפדת על עצמה**, ואין מתקדשת בפחות מדינר.
   - ולפ״ז, **בנותיו של ר׳ ינאי** (דמקפידות יותר) – אינן מתקדשות אלא ע״י ג׳ קבין של דינרי זהב[א].
     - וכ״ז דוקא כשקידשה ״**סתם**״ (כגון, דקידשה בלילה, או דשוי׳ האשה שליח לקבל קידושי׳);
     אבל אם ״**פשטה ידה וקבלה**״ – מתקדשת כל אשה אפי׳ **בפרוטה** [דהא רואין בפירוש דאינה מקפדת על עצמה].
2. **לרב יוסף** – דכל ״**כסף**״ האמור בתורה הוי׳ ״**כסף צורי**״ (כדלהלן)
   [ובצורי אין מטבע של נחושת, הלכך אינה מתקדשת בפרוטה (**של נחושת**). וכיון דאפיקתי׳ מפרוטה, אלמא **מידי "דחשיבות" בעי**, אוקמה אדינר, רש״י][ב].
3. **לר׳ שמעון בן לקיש** – ילפינן **מאמה העברי׳** – כשם שאין אמה העברי׳ מתקדשת (קידושי ייעוד) בפרוטה[ג], כך אין אשה מתקדשת בפרוטה
   [וכיון דאפיקתי׳ מפרוטה, אלמא **מידי "דחשיבות" בעי**, אוקמה אדינר דחשיב, גמ׳ ורש״י][ד].
4. **לרבא** – שלא יהו בנות ישראל **כהפקר**
   [לקנות בדבר מועט. **ומדרבנן** הוא - דאפקעי׳ רבנן לקידושין הפחותין מדינר, רש״י][ה].

◇ כל ״**כסף קצוב**״[ו] האמור **בתורה** – כולם בשקל הקודש **במנה** ״**צורי**״[ז].

כגון:

1. חמש סלעים (שקלים) של **פדיון הבן**.
2. שלשים סלעים של **עבד** (שנהרג ע״י שור).
3. חמשים סלעים של **אונס ומפתה**.
4. מאה סלעים של **מוציא שם רע**.

◇ כל ״**כסף קצוב**״ שדיברו בו **חכמים** – כולם בכסף ״**מדינה**״ (שהוא שמינית שבכסף ״צורי״, גמ׳).

כגון:

- התוקע לחבירו באזנו, נותן לו **סלע מדינה** (לדמי בושתו) [שהוא **חצי זוז** של צורי, גמ׳][ח].

המשך בעמוד הבא

א. זהו לרש״י. אבל לתוס׳ – גם בנותיו של ר׳ ינאי מתקדשות **בדינר**, עיי״ש.
ב. ולפ״ז, אפי׳ **בנותיו** של ר׳ **ינאי**, ואפי׳ **פשטה ידה וקבלה** – לעולם אינה מתקדשת אלא בדינר.
ג. דהא אין אמה העברי׳ **נקנית** בפרוטה (כדלהלן), גמ׳ ורש״י.
ד. **ולב״ש** – ״**כל כסף**״, ואפי׳ **אין** ״כסף קצוב״, הוי׳ ״כסף צורי״, גמ׳ [כנ״ל. והוא ע״פ הרמב״ן, דבזה נחלקו ב״ש וב״ה אלי׳ דרב יוסף, עיי״ש].
ה. דאם פירש ״**שקלים**״ – הוי׳ שקל **צורי**, ואם ״**סתם**״ – הוי׳ מטבע **הפחותה שבצורי** (והוא מעה), רש״י.
ו. שכן רגילים בני אדם לקרות לחצי זוז של צורי ״**סלע**״, גמ׳.

◇ "שבועת הדיינין" (שבועת "מודה במקצת") – אין חייבים בה אלא:

1. בטענה[ז] – של ב׳ מעות של כסף (לפחות) [דמסרו הכתוב להחכמים, ולא קיים להו לרבנן לאשבועי בבגיר מהכי[ח], רש"י].
2. ובהודאה – של שוה פרוטה (לפחות).

➤ ואם תבעו "כלים" – צריכין הכלים להיות שוים ב׳ מעות של כסף (לפחות)[ט].

◇ מעשר שני – יכול לפדותה ולחללה על פרוטות של נחושת[י] (ואח"כ יכול לפורטה ולהחליפה לסלעים של כסף).

◇ דבר של הקדש השוה מנה, שחיללו על דבר שאינו שוה אלא פרוטה[י] – הר"ז מחולל [דאין אונאה להקדש, רש"י].

◇ אמה העברי׳ יוצאת ב"גרעון כסף" – שמגרעת מפדיונה ויוצאה.
[האדון חוסב כמה שניס עבדה, וגורע מכסף מקנתה דמי עבודת השניס הללו, ונוטל השאר, רש"י].

➤ ולכן, אין אמה העברי׳ נקנית אלא ב"יותר מפרוטה"[י]
[דבפרוטה לחוד א"א לגרע ממנו, **"וכל היכא דלא מצי לגרע, אין מכירתה מכירה"**, גמ׳].

◇ "ייעוד" באמה העברי׳ – האדון יכול לקדשה לעצמו, אבל אינו מחויב לקדשה.

➤ ומ"מ, כל זמן שאינה ראוי׳ לקדשה לו (כגון שהיא ערוה לו) – לעולם אין נמכרת לו [ע"ע להלן דף יח׳].

ז. עי׳ בגמ׳ שבועות (דף לט:), דנחלקו רב ושמואל אם הכוונה בזה לה"כפירה", או לה"טענה עצמה", רש"י.
ח. ולב"ש אלי׳ דרב יוסף (לעיל), דס"ל ד"כל כסף" (אף שאינו קצוב) האמור בתורה הוי׳ כסף "צורי" – ילפינן זה מפסוק, גמ׳.
ט. אבל עי׳ בגמ׳ שבועות (דף מ:), דיש חולק ע"ז, וס"ל דחייב אף ב"טענו ב׳ מחטין, והודה בא׳ מהן", עיי"ש.
י. עי׳ בהאחרונים על הרמב"ם (הל׳ עבדים ד׳, ג׳), דדנו אם גם למסקנא אין אמה העברי׳ נקנית אלא בדינר (וכמ"ש הגמ׳), או דסגי ב"יותר מפרוטה", עיי"ש.

- לבית הלל – האשה נקנית (לבעלה) בפרוטה.
  - ~ וכמה הוא "שיעור פרוטה":
    - להת"ק – יש 192 פרוטות בדינר[א].
      - בזמן שה"איסר" יקר – יש 24 איסר בדינר, ונמצא דיש 8 פרוטות ב"איסר" (האיטלקי).
      - בזמן שה"איסר" זול – יש 32 איסר בדינר, ונמצא דיש 6 פרוטות ב"איסר" (האיטלקי).
    - לרשב"ג – יש 144 פרוטות בדינר.
      - אפי׳ בזמן שה"איסר" יקר (דיש 24 איסר בדינר) – נמצא דיש רק 6 פרוטות ב"איסר" (האיטלקי).

◇ הנהנה מן ההקדש (בשוגג) שיעור של שוה פרוטה – חייב להביא קרבן אשם השוה ב׳ סלעים [דהוא 8 דינר[ב], רש"י].

- המקדש את האשה בדבר שהוא פחות משוה פרוטה –
  - לשמואל (ולרב יוסף) – הר"ז מקודשת מספק[ג] [דחיישינן שמא **שוה פרוטה במדי**, גמ׳].
  - לרב חסדא – **בודאי** אינה מקודשת.

- אשה שקיבלה קידושין מראשון ע"י דבר שהי׳ פחות משוה פרוטה, ואח"כ נתקדשה לשני (בשוה פרוטה), ואח"כ בא אדם והעיד דקידושי הראשון אכן הי׳ באותו היום שוה פרוטה – אינו נאמן לאוסרה על השני[ד].
  - ~ וכן, אשה שאמרה לבעלה, "אימי אמרה לי, דאביך קיבל עבורך קידושין מאדם אחר, כשהיית קטנה" – אין חוששין לקידושי הראשון [דלאו כל כמינה דאימה לאסור האשה על בעלה, גמ׳].

- אשה שקיבלה קידושין ע"י דבר שהי׳ פחות משוה פרוטה, ואח"כ יצא קול[ה] שיש עדים (במקום רחוק) שיודעין שאכן הי׳ באותו היום שוה פרוטה [דבאותו היום היו כאן, ואח"כ הלכו להם, רש"י]:
  - לרב חסדא – אין חוששין לעדים הללו [דעכשיו אין העדים לפנינו, גמ׳].
  - לאביי, ורבא – חוששין לעדים הללו[ו] [משום חשש איסור "אשת איש", גמ׳].

◇ אשה שאמרה "נשבית, וטהורה אני", ואח"כ יצא קול שיש עדים (במקום רחוק) שנשבית – מותרת לכהונה [משום **"כפה שאסר כפה שהתיר"**. ולא חיישינן לעדים הללו, דעכשיו אין העדים לפנינו[ז], גמ׳ ורש"י].

המשך בעמוד הבא

א. עי׳ בהגמ׳ דהרחיב יותר בהחשבונות, עיי"ש.
ב. דלהת"ק (הנ"ל) – הוי׳ 1,536 פרוטות, ולרשב"ג – הוי׳ 1,152 פרוטות, גמ׳.
ג. ואם בא שני וקידשה אח"כ, אינה מותרת לשני בלא גט מהראשון, רש"י.
ד. עי׳ בהמפרשים, דדייקו מזה, דאם עדיין לא היתה מקודשת להשני, הי׳ הע"א נאמן שהיא מקודשת להראשון, עי׳ בקוב"ש (אות צ׳) ועוד אחרונים להטעם, עיי"ש.
ה. ע"פ תוס׳ ועוד ראשונים, עיי"ש.
ו. ואם אח"כ נשאת לשני (בלי גט מהראשון) – צריך לפרוש ממשפחה זו (מחשש ממזרות), גמ׳.
ז. ואפי׳ אביי ורבא (לעיל) מודים כאן – ד"בשבוי" הקילו" [דמגוולה נפשה גבי שבאי], משא"כ באיסור "אשת איש", גמ׳.

- כל העושה מדברים הללו – חייב ע״ז ״מכות מרדות״:
  1. המקדש אשה בשוק,
  2. המקדש אשה בביאה,
  3. המקדש אשה בלי שידוכים [כל אלו משוס פרילות, רש״י];
  4. השולח גט לאשתו, ואח״כ מבטל הגט [דשמא יתנגו השליח לאחר שבטלו, ותגשא בו, רש״י];
  5. המוסר מודעא על גט (שכפאוהו ב״ד לגרשה) [דמוליא לעז על בני, רש״י];
  6. המצער שליח דרבנן (המזמינו לדין מפי הדיינין, רש״י);
  7. העומד בנידוי ל׳ יום;
  8. חתן הדר בבית חמיו [ד״סתס חמותה אוכלת את חתנה״, ושמא יכשל בה, רש״י].
     - וכשחמותו חשודה ממנו – אפי׳ חתן דרק עובר בפתח חמיו.

>> ולנהרדעי – אין לוקין ״מכות מרדות״ אלא המקדש אשה בביאה, בלי שידוכים.

~ וי״א – אין לוקין ״מכות מרדות״ אלא המקדש אשה בביאה, ואפי׳ בשידוכים [משוס פרילות, גמ׳].

- המקדש את האשה בחפץ, וכשאמרו לו שהחפץ **אינו שוה פרוטה**, אמר להאשה "**התקדשי לי בארבע זוזים שבתוכו**", ושתקה האשה (ולא השליכה מידה):
  - **לרבא** (ורב אחאי) – אינה מקודשת [דכוי' **"שתיקה דלאחר מתן מעות" - דלאו כלום היא**[א], גמ'].
  - **לרב הונא** (ברדר"י) – הר"ז מקודשת [דאם לא ניחא לה בקידושין, **כי"ל להשליכה מידה**, גמ'].
  - **לרבינא** – חיישינן לקידושין (מספק)[ב] [דיש ספק עם מי ההלכה, גמ'].

◇ האומר לאשה "**כנסי סלע זו בפקדון**", וחזר ואמר לה, "**התקדשי לי בו**":
אם כשאמר לה "התקדשי לי בו", הי':
- "**קודם שקיבלה ממנו הסלע**" – הר"ז מקודשת, ואפי' קיבלה **בשתיקה** [דכי קבילתי', אדעתא דהכי קבילתי', רש"י].
- "**לאחר שקיבלה ממנו הסלע**:
  - **אם אמרה "רוצה אני"** – הר"ז מקודשת.
  - **אם "שתקה"** (ולא אמרה "רוצה אני") – אינה מקודשת
  [**לרבא** (הנ"ל) - משום דכוי' **"שתיקה דלאחר מתן מעות"**;
  ולרב הונא (הנ"ל) - דכיון דמעיקרא **בתורת פקדון** באתה לידה, לא רצתה להשליכה מידה כדי שלא להתחייב עלה, גמ'].

- האומר לאשה "**כנסי סלע זו שאני חייב לך**", וחזר ואמר לה "**התקדשי לי בו**" –
אם כשאמר לה "התקדשי לי בו", הי':
- "**קודם שקיבלה ממנו הסלע** –
  - **אם אמרה "רוצה אני"** – הר"ז מקודשת.
  - **אם "שתקה"** (ולא אמרה "רוצה אני"):
  אם "לא שידכה" מקודם – אינה מקודשת [דיכולה למימר **"אין שקלי, ודידי שקלי"**, גמ'].
  אם "שידכה" מקודם – הר"ז מקודשת
  [דכיון שדיבר בה קודם לכן, ונתרצית להתקדש לו, כי שתקה משום דניחא לה הוא, רש"י].
- "**לאחר שקיבלה ממנו הסלע** – אינה מקודשת, ואפי' אמרה "**רוצה אני**"
  [דכיון דמעיקרא קבילתי' **בחובה**, כי הדר נתרצית לא קיבל לה מידי, רש"י].

- המקדש את האשה בחפץ **שגזל** או **חמס** או **גנב** ממנה:
  - **אם אמרה "רוצה אני"** – הר"ז מקודשת[ג].
  - **אם "שתקה"** (ולא אמרה "רוצה אני"):
  אם "לא שידכה" מקודם – אינה מקודשת [דיכולה למימר **"אין שקלי, ודידי שקלי"**, גמ'].
  אם "שידכה" מקודם – הר"ז מקודשת [דכיון שדיבר בה קודם לכן, ונתרצית להתקדש לו, כי שתקה משום דניחא לה הוא, רש"י].

המשך בעמוד הבא

א. די"ל, דהאי דשתקה משום דלא **איכפת** לה, מימר אמרה "מעיקרא לאו אדעתי' דהכי קבילתינהו", רש"י.
ב. וצריכה גט להינשא לאחר, ואם רוצה לכונסה צריכה קידושין אחרים, רש"י והראשונים.
ג. עי' ברש"י (להלן דף נב.) דבכה"ג האשה מחלה לו החפץ ונעשית שלו, וממילא יכול לקדשה בו, עיי"ש. וע"ע בהאחרונים בזה.

◇ האשה – אינה נקנית בקנין "כסף" בפחות משוה פרוטה.

◇ הקרקע – אינה נקנית בקנין "כסף" בפחות משוה פרוטה.
- אבל הקרקע נקנית בקנין "חליפין", אע"פ שאין הכלי שוה פרוטה. ע"ע לעיל דף ג׳.

◇ כל שאינו יודע בטיב גיטין או קידושין – לא יהא לו עסק עמהם (להיות דיין בדבר). ע"ע לעיל דף ו׳.
- ואם אעפ"כ הוא דיין בדבר – הוא קשים לעולם יותר מדור המבול
[דעל ידו ירבו ממזרים בעולם, והקב"ה ידיח חורבן לעולם,
וימותו אפי' כדגים שביס. משא"כ **בדור המבול** - דלא נגזרה הגזירה על **דגים שביס**, גמ׳].

◇ "מלוה על פה"[ד]:
לרב, ושמואל – אינה גובה מן היורשין, ולא מן הלקוחות [דס"ל **"שיעבודא לאו דאורייתא"**, גמ׳].
לרב יוחנן, ור"ל – גובה מן היורשין, ומן הלקוחות[ה] [דס"ל **"שיעבודא דאורייתא"**, גמ׳].
› להלכה (לרב פפא) – גובה מן היורשין [ד**"שיעבודא דאורייתא"**];
אבל לא מן הלקוחות [דכיון דלית לי' קול, **עבוד רבנן תקנתא** לגוקח דלא הוי' ידע, גמ' ורש"י].

◇ אשה היולדת שהביאה את קרבן חטאתה, ולא הספיקה להביא את עולתה עד שמתה:
- אם הפרישתה העולה בחיי' – יביאו יורשי' את עולתה[ו].
- אם לא הפרישתה העולה בחיי':
לשמואל – אין יורשי' חייבין להפריש ולהביא הקרבן עולה
[דס"ל, **"שיעבודא לאו דאורייתא"**[ז], ולא נתחייבו הנכסים מדין **"ערב"**, גמ' ורש"י].
לר' יוחנן – יורשי' חייבין להפריש ולהביא הקרבן עולה [דס"ל **"שיעבודא דאורייתא"**, גמ׳].

• המקור דאשה קונה את עצמה (מבעלה, להינשא לאחר):
ע"י "גט" – מ"וכתב לה ספר כריתות, וגו', והלכה והיתה לאיש אחר".
ע"י "מיתת הבעל" – 1. מ"פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה".
2. דאיתקש מיתה לגירושין.

◇ "עריות שע"י קידושין" (כגון אשת אביו, כלתו, אשת אחי אביו) – אע"פ שמת הבעל, מ"מ **אסורה לקרוביו לעולם.**

◇ "פסולי המוקדשין" (קרבנות שנפל בהם מום):
- "לפני" שפדאום (והוציאן לחולין) – יש בהן איסור מעילה, ואסורים בגיזה ועבודה.
- "לאחר" שפדאום – אין בהן איסור מעילה (ומותרין לאכילה לכל אדם, רש"י);
אבל עדיין אסורין בגיזה ועבודה.

ד. אבל "מלוה בשטר" – לכו"ע גובה מן היורשין ומן הלקוחות [דהוא עצמו שיעבדו, דכתב לי' **"נכסי אחראין לך"**, רש"י. וע"ע בהמשנה והגמ' בב"ב (דף קעה.), ובהרשב"א כאן בהסבר דברי רש"י].
ה. זהו רק מדאורייתא. אבל מדרבנן מודים דאינו גובה מן הלקוחות [וכדמבואר בסוגי' בב"ב הנ"ל], וכדפסקינן להלכה (כדלהלן).
ו. וקמ"ל, דקריבה אפי' לאחר מיתה, רש"י.
ז. וקמ"ל, דאפי' בכה"ג דהוי' "מלוה הכתובה בתורה", לא אמרינן דהוי' "כמלוה הכתובה בשטר", גמ׳.

- היבמה – נקנית (ליבם) בביאה, אבל אינה נקנית בכסף ושטר.
  - ונקנית אפי׳ בעל כרחה.

- ״חליצה״:
  1. כיון שחלץ בה נעל, הותרה (להינשא) לכל ישראל.
  2. צריכה להעשות בבית דין של ישראל, ולא בבית דין של גרים.
  3. בגמר החליצה, צריכין כל היושבין שם לענות ״חלוץ הנעל, חלוץ הנעל״.

◇ אשת איש שזינתה – מיתתה בחנק.
  - יבמה (הזקוקה ליבם) שנשאת לא׳ מן השוק – אינו אלא באיסור לאו.

- אין האשה קונה את עצמה (מבעלה) בחליצה [וילפינן כן מפסוק, גמ׳].

- אין היבמה קונה את עצמה (מיבם) בגט [וילפינן כן מפסוק, גמ׳].

◇ אע״פ דכתיב בפסוק לשון ״עיכובא״ – מ״מ יכול לדרוש בקל וחומר, ולהביא דבר שלא נכתב באותו פרשה.

◇ ״ב׳ השעירים״, שמביאים בעבודת יום הכיפורים, א׳ לשם וא׳ לעזאזל:
  - ״הגורל״ – מקדשם (שעיר שגורל השם עולה עליו, עושה חטאת, רש״י);
  - ״קריאת השם״ – אין מקדשם (אם קרא עליו שם חטאת, אינו נקבע בכך, ויפיל עליהם גורלות, ואם יפול הגורל על חבירו יהא זה לעזאזל, רש״י) [וילפינן כן מפסוק, גמ׳].

◇ ״קינין״ (זוגות עופות לקרבן), שנתחייב אדם להביא, א׳ לחטאת וא׳ לעולה:
  - ״הגורל״ – אין מקדשם (אם הטיל עליהם גורל, אינם נקבעים בכך, ויכול לשנותם, רש״י);
  - ״קריאת השם״ – מקדשם[א] (אם אמר ״זו לחטאת״ ו״זו לעולה״ הוקבעו, ואם שינה פסול, רש״י).

◇ ״גט״ – צריך להיכתב:
  1. לשמה.
  2. לשם אשה א׳, ולא לשם ב׳ נשים[ב] [דאין ב׳ נפיס מתגרשות בגט אי׳, רש״י].

◇ ״נעל״ של החליצה:
  1. כשרה אף בשל נעל של כל אדם (וא״צ דוקא הנעל של היבם).
  2. אינה כשרה אלא ב״נעל הראוי לו״:
     - לא בגדול (שאין יכול להלוך בו);
     - לא בקטן (שאין חופה את רוב רגלו);
     - לא בשאין לו עקב.

המשך בעמוד הבא

א. או בשעת לקיחת הבעלים, או בשעת עשיית הכהן, רש״י (ע״פ הגמ׳ יומא דף מא.).
ב. אף ששמותן שוין, וכגון דכתב ״פלוני מגרש פלונית ופלונית נשיו״, רש״י.

- "העבד עברי", ו"האמה עברי"" נקנין (להאדון) באלו דרכים:
  1. כסף
  2. שטר[ג]
  - ~ וקונין את עצמן (מהאדון) באלו דרכים[ד]:
    1. שנים (לסוף שש שנים)[ה]
    2. יובל (כשפגע יובל בתוך שש)
    3. גרעון כסף (מגרע לו אדונו מפדיונו דמי שיעבוד השנים שעברו, רש"י)[ו]
    - › וב"אמה עברי"":
    4. סימנין (סימני נערות)
- עבד עברי "הנרצע" נקנה (להאדון) בדרך זה:
  1. רציעה
  - ~ וקונה את עצמו (מהאדון) באלו דרכים:
    1. יובל
    2. מיתת האדון (שאינו עובד את בנו)[ז]
- ◇ "מטלטלין" במה נקנית: [וע"ע להלן דף כו']
  בישראל – נקנית במשיכה (ולא בכסף)[ח].
  בעכו"ם – נקנית בכסף (ולא במשיכה)[ח].
- ◇ עבד עברי שמכרוהו ב"ד (בגניבתו) – ה"ה נמכר אפי' בעל כרחו.
- עבד עברי:
  - › האם נמכר אף "ליתר משש שנים" (אם התנה לימכר לעשר שנים, רש"י):
    מוכר עצמו: להת"ק – נמכר אף ליתר משש. לר' אלעזר – אינו נמכר אלא לשש.
    מכרוהו ב"ד – לכו"ע אינו נמכר אלא לשש.
  - › האם "נרצע" (ויעבוד יותר משש):
    מוכר עצמו: להת"ק – אינו נרצע. לר' אלעזר – נרצע.
    מכרוהו ב"ד – לכו"ע נרצע.
  - › האם "מעניקים לו":
    מוכר עצמו: להת"ק – אין מעניקים לו. לר' אלעזר – מעניקים לו.
    מכרוהו ב"ד – לכו"ע מעניקים לו.
  - › האם "רבו מוסר לו שפחה כנענית" (שיהו ולדות ממנה, רש"י):
    מוכר עצמו: להת"ק – אין מוסר לו (ואסורה לו, רש"י). לר' אלעזר – מוסר לו.
    מכרוהו ב"ד – לכו"ע מוסר לו.
- ◇ עבד עברי שמת עליו האדון – אינו עובד את יורשי האדון (כמו הבת או האח[ט], רש"י).

ג. זה אינו בעבד עברי הנמכר לעכו"ם, עי' תוד"ה הואיל.
ד. עי' להלן (דף טז'), דקונין את עצמן בעוד דרכים, עיי"ש.
ה. עי' להלן (דף טו'), דלרבי – ע"ע הנמכר לעכו"ם אינו יוצא בשש, עיי"ש.
ו. ובנמכר לעכו"ם – יכול אפי' אחרים לפדותו בגרעון כסף, עי' להלן (דף טו').
ז. אבל אם מת האדון בתוך שש (קודם שנרצע) – עובד את בנו, רש"י (ע"פ הגמ' להלן דף יז').
ח. עי' בתוס', דזהו דוקא אלי' דר"ל, אבל ר' יוחנן חולק ע"ז. וע"ע בהגמ' בכורות (דף יג:), עיי"ש.
ט. אבל אם הניח בבן – עובד הוא את הבן (קודם שש), רש"י (כנ"ל).

◇ "הרציעה" של עבד עברי – הוא באוזן הימנית.

◇ "נתינת הדם והשמן" במצורע – הוא על אוזן הימנית.

◇ אמה עברי׳ – אינה נרצע.

◇ עבד עברי אינו נרצע אלא א"כ אמר "אהבתי.. לא אצא חפשי" – "קודם" השלמת שש שנים
[דלריך לאומרס "כשסוא עדיין עבד", גמ']. וע"ע להלן דף כב׳.

◇ שכיר שמת, ולא הספיק בעל הבית לשלמו – נותן שכר פעולתו ליורשיו.
וכן עבד עברי שמת לאחר שנשתחרר, ולא הספיק האדון להעניקו – נותן הענקה ליורשיו.

◇ ראובן שהלוה מנה לשמעון, וחזר שמעון והלוה מנה ללוי –
לר׳ נתן – מוציאין מלוי ונותנין לראובן.
לי"א – אין מוציאין אלא מלוי לשמעון, ומשמעון לראובן.
› וב"הענקה" של עבד עברי – לכו"ע אין האדון מחויב ליתן הענקה לבעל חוב של העבד [ילפינן מפסוק, גמ'].

◇ עבד עברי – רבו מוסר לו שפחה כנענית אפי׳ בעל כרחו [ילפינן מפסוק, גמ'].

◇ עבד עברי – צריך רבו להשוותו אליו במאכל, במשתה, ובשינה.. (עי׳ להלן דף כ׳).
› ולכן, אסור להעבידו "בין ביום, ובין בלילה".

• עבד עברי "שנרצע" – אף שהגיע שש (לאחר שנרצע) קודם שהגיע יובל – אינו יוצא בשש, אלא ביובל.

• עבד עברי "הנמכר לעכו"ם" – האם "יוצא בשש":
לרבי – אינו יוצא בשש [דנתמעט מפסוק, גמ'].
לר׳ יוסי הגלילי, ור׳ עקיבא – יוצא בשש [דילפי מק"ו, גמ'].

• עבד עברי "הנמכר לעכו"ם" – יכולין קרוביו או אפי׳ כל אדם לפדותו.
אבל "הנמכר לישראל" – אין יכולין שום אדם לפדותו[א] (ואינו יוצא אלא בפדיון עצמו) [דנתמעט מפסוק, גמ'].

• עבד עברי "הנמכר לעכו"ם" שפדאו אותו – האם יוצא לשחרור (לחירות), או לשעבוד:
› כשנפדה ע"י "קרוביו":
לר׳ יוסי הגלילי, ורבי – יוצא לשחרור.
לר׳ עקיבא – יוצא לשעבוד (למי שפדאו) [דאם כי' יוצא לשחרור, כי' מוכר את עצמו כל יום, ויסמוך על קרוביו שיפדוהו, גמ'].
› כשנפדה ע"י "שאר כל אדם":
לר׳ יוסי הגלילי – יוצא לשעבוד (למי שפדאו) [דאם כי' יוצא לשחרור, כיו נמנעים בני אדם מלפדותו, גמ'].
לר׳ עקיבא, ורבי – יוצא לשחרור.

• עבד עברי "הנמכר לעכו"ם" שלא פדאו אותו –
לא יבאו עליו בעקיפין (במרמה)[ב] להוציאו מרשותו, אלא ישתעבד בו עד היובל (או עד שש, כנ"ל).

א. עי׳ בהגמ׳ (להלן דף כא׳) דזהו אלי׳ דרבי (הנ"ל), אבל להחכמים – הגמ׳ איבעי׳ (ולא איפשיטא) האם נמכר לישראל נגאל בקרובים או לא, עיי"ש. [ועי׳ בראחרונים דדנו (לרבי), האם **אינם נפדים כלל** ע"י אחרים, או דרק **אינם מחויבין** לפדותו, עי׳ בהכס"מ (עבדים ב׳ ז׳)].
ב. ואפי׳ בעכו"ם "שישנו תחת ידינו", גמ׳.

- אמה העברי׳ הנקנה "בשטר" – מי כותבו:
  לרב הונא – האדון כותבו (שכותב "בתך קנוי׳ לי", ונותנו לאבי׳, רש"י)
  [דומי' **לקידושין** דה"בעל" כותבו, גמ'].
  לרב חסדא – **האב** כותבו (שכותב "בתי קנוי׳ לך", ונותנו להאדון)
  [דומי' **למכירה** דה"מוכר" כותבו, רש"י].

◇ **עבד עברי, ואמה עברי׳** – אינן נקנין (להאדון) בקנין "חזקה" (כעבד כנעני) [דנתמעטו מפסוק, גמ'].
- וכן אינן יוצאות בשן ועין או בראשי אברים (כעבד כנעני) [ילפינן מפסוק, גמ'].

◇ גר שמת (ואין לו יורשין) – **נכסיו הפקר**.
- והרוצה לזכות בנכסיו – יכול לקנות קרקעותיו בחזקה, אבל לא **בשטר**.

- **עבד עברי, ואמה עברי׳** – קונין את עצמן (מהאדון) גם באלו דרכים: (ע"ע לעיל דף יד׳)
  - בגרעון כסף – היינו בכסף, או בשוה כסף, או אפי׳ בשטר התחייבות[א] (על כסף פדיונן).
  - בשטר שיחרור [דלא גרעו **מעבד כנעני** שיולא בשטר שחרור, רש"י].

- עבד עברי שמחל לו האדון את גרעונו[ב] – **אינו מחילה** (ויכול לחזור ולהשתעבד בו)
[ד"**עבד עברי גופו קנוי**" (עד שיגיעו ימי חיפוסו), ואינו רק חוב ממון (על עבודת שש שנים) דיהבי ע"ז מחילה, גמ' ורש"י].

- **אמה העברי׳** – קונה את עצמה (מהאדון) גם באלו דרכים: (ע"ע לעיל דף יד׳)
  - במיתת האדון (שאינה עובדת את הבן).
  - האם יוצאת במיתת אבי׳:
    לריש לקיש – יוצאת [יליף מק"ו, גמ'].
    להחכמים – אינה יוצאת. וכן הלכה.

◇ אשה שהביאה סימני נערות – אינה יוצאת מרשות אבי׳ (עד שבגרה).

◇ "מעשי ידים" של הבת – **האב** זוכה בה.
- מת האב – מעשי ידי׳ לעצמה [ואין היורשין זוכין בה, ד"**אין אדם מורים זכות בתו לבנו**", רש"י].

המשך בעמוד הבא

א. עי׳ בהרשב"א ועוד ראשונים – דזהו דוקא ברצון האדון, ואולי באמת למסקנא **אינו** קונה כלל, עיי"ש [וע"ע לקמן דף יח].
ב. כגון, שאמר לו האדון בפני ב׳ עדים, או **בפני** ב"ד – "לך" (לית לי עלך מידי, רש"י), גמ׳.

◇ "שתי שערות":[ג]

- עד בן תשע שנים – לכו"ע הוי׳ שומא [דדרכה לגמח בה שער, רש"י].
- מבן ט׳ שנים (ויום א׳) עד בן יב׳ שנה (ויום א׳) ועודן בו[ד]:
  להחכמים – הוי׳ שומא.
  לר׳ יוסי בר"י – הוי׳ סימן (גדלות).
- מבן יג׳ שנה (ויום א׳) – לכו"ע הוי׳ סימן (גדלות)[ה].

• "הענקה" – מי זוכה בה:

- של "עבד עברי" – הרי הוא לעצמו (ולא לבעל חובו[ו]).
- של "אמה עברי" – האב זוכה בה.
  - מת האב – הענקה לעצמה [ולפי הירושלמי זוכה בה, ד"אין אדם מוריש זכות בתו לבנו", גמ׳].

◇ "מציאתה" של אמה עברי׳ – האב זוכה בה[ז].

- ומ"מ חייב לשלם (האב להאדון) את שכר בטלתה (כמה שבטלה ממלאכתה כשהגבהתה, רש"י).

• אלו שיש להן "הענקה" –

היוצאין (מרשות האדון):

1. בשנים (לסוף שש)
2. ביובל (בין כשפוגע בתוך שש, ובין כשחל לאחר שנרצע)
3. במיתת האדון (שמוציא בנרצע, ובאמה עברי׳)
4. בסימנים (שמוציא באמה עברי׳)
5. במיתת האב (שמוציא לריש לקיש הנ"ל)

- אבל בורח[ח] – אין לו הענקה [דנתמעט מפסוק, גמ׳].
- והיוצא בגרעון כסף:
  להת"ק ור"ש – אין לו הענקה.
  לר׳ מאיר – יש לו הענקה.

ג. ע"ע בזה בהגמ׳ במסכת נדה (דף מו׳), ליתר הרחבה בדינים הללו.
ד. אבל אם נשרו קודם יב׳ – לכו"ע הוי׳ שומא, רש"י.
ה. ואפי׳ נשרו, רש"י.
ו. ואפי׳ לר׳ נתן, דס"ל "מוציאין מזה ונותנין לזה", רש"י ע"פ הגמ׳ (לעיל דף טו׳), עיי"ש.
ז. ואם מת האב – פשיטא דמציאתה לעצמה, עי׳ רש"י (כתובות דף מג. ד"ה מה מציאתה).
ח. עי׳ בהגמ׳ (דף יז׳) דאיירי בברח ופגע בו יובל, עיי"ש.

- עבד עברי שברח (תוך שש) – **חייב להשלים** (את הזמן שחיסר) [ילפינן מפסוק, גמ׳].
  - ולאחר שהשלים – יש לו הענקה [דלאחר השלמה ה״ה כיולא בשניס, רש״י].
  - אבל אם ברח, ופגע בו יובל (אח״כ למחרת[א]) – אין לו הענקה[ב] [נתמעט מפסוק דקנסינן לי׳, גמ׳].

- עבד עברי שחלה (תוך שש):
  - אם עשה עכ״פ ״מעשה מחט״ (שהוא מעשה קל) – אפי׳ חלה **כל שש**, אינו חייב להשלים.
  - אם לא עשה ״שום״ מלאכה:
    - עד ג׳ שנים (שעבד עכ״פ ג׳ שנים) – אינו חייב להשלים.
    - יותר מג׳ שנים (שעבד פחות מג׳ שנים) – חייב להשלים.

- ״הענקה״ של עבד עברי:
  - ״איזהו דברים״ מעניקים לו:

כל דברים **שישנן בכלל ״ברכה״** (שמתרבים, כגון בעלי חיים, וגידולי קרקע) – מעניקים לו [וא״ל דוקא **מצאן גורן ויקב**, גמ׳].

- כספים: לר׳ שמעון – אין מעניקין לו [דאין מתרבים, גמ׳].
  לר׳ אליעזר ב״י – מעניקים לו [דאפשר לעשות בהם עסק, גמ׳].
- פרדות: לר׳ שמעון – מעניקים לו [דעכ״פ משביחות בגופייהו, גמ׳].
  לר׳ אליעזר ב״י – אין מעניקים לו [דאינם פריס ורביס, גמ׳].

  - ״כמה״ מעניקים לו: [וילפינן מפסוק, גמ׳]
    לר׳ מאיר – בשווי של 15 סלעים[ג].
    לר׳ יהודה – בשווי של 30 סלעים.
    לר׳ שמעון – בשווי של 50 סלעים.

  ~ להת״ק – כל זה דוקא אם ״**לא נתברך הבית בגללו**״;
  אבל אם ״נתברך הבית בגללו״ – הכל לפי הברכה יתן לו [אם **נתברך הרבה** - יוסף על הענקתו, רש״י].

  ~ לר׳ אלעזר בן עזרי׳ – כל זה דוקא אם ״**נתברך הבית בגללו**״;
  אבל אם ״לא נתברך הבית בגללו״ – אין מעניקים לו.

◇ ״תפשתה מרובה״ – לא תפשתה, ״תפשתה מועט״ – תפשתה.

המשך בעמוד הבא

א. ע״פ רש״י. ועי׳ בהאחרונים בכוונתו, ובביאור שיטתו [וע״ע בשיטורי ר׳ שמואל בזה], עיי״ש.

ב. עי׳ בהראשונים, דנחלקו אם באופן זה צריך העבד להשלים (את הזמן שחיסר עד היובל), או לא. ואפי׳ להי״א דחייב להשלים, מ״מ מודים דאין לו הענקה אפי׳ לאחר שהשלים, עיי״ש הטעם.

ג. עי׳ בהגמ׳, דאף דיליף ר״מ ד״הענקה״ הוא 5 סלעים מכל מין, מ״מ הוא ״לאו דוקא״, והעיקר שלא יפחית מ-15 סלעים, עיי״ש. [וע״ע בהמפרשים דדנו, אם בעינן לר״מ עכ״פ **משהו** מכל מין, או דגם לר״מ **כל דבר** (שיהנו בכלל ברכה) **בשווי 15 סלעים** מעניקים לו, עי׳ בהרא״ש ובהרש״ם, עיי״ם.]

- מת האדון:
  - העבד עברי – עובד את בנו, אבל לא את בתו או יורשו.
  - האמה עברי׳ – אינה עובדת לא את בנו, ולא את בתו או יורשו.
  - הנרצע, והנמכר לעכו״ם – אינו עובד לא את בנו, ולא את בתו, או יורשו.

◇ ״בן״ – קם תחת אביו:
1. **ליעוד** (שמייעד אמה העברי׳ של אביו בכסף מקנתה, ואין צריכה קידושין אחרים, רש״י).
2. **ולשדה אחוזה** (הקדיש האב שדה, ופדה אותה הבן, אינה מתחלקת לכהנים ביובל, דה״ה כאילו פדה אותה האב, רש״י).

״אח״ – קם תחת אחיו:
1. **ליבום.**

◇ **אמה העברי׳** – יש לה הענקה, אבל **אינה נרצע.**

- ירושת העכו״ם והגר[ד] – האם יורש:
  - עכו״ם את אביו העכו״ם – יורשו מדאורייתא.
  - גר את אביו העכו״ם – אינו יורשו מדאורייתא אבל יורשו מדרבנן [שמא יחזור לסורו, גמ׳].
  - עכו״ם את אביו הגר, וכן גר את אביו הגר – אינו יורשו כלל [ד**״גר שנתגייר כקטן שנולד דמי״**, רש״י].

◇ גר ועכו״ם (אחים) שירשו את אביהם העכו״ם, והיו בנכסיו עבודה זרה או יין נסך:
האם יכול הגר לומר (להעכו״ם) ״טול אתה **העבו״ז** או היין נסך, ואני אטול **המעות** או **הפירות**״:
- ״קודם״ שבאו לרשותם (שעדיין לא חלקו) – יכול לומר כן
  [דכיון **דלאו יורשו מדאורייתא** (כנ״ל), עדיין לא זכה בהם הגר[ה], גמ׳].
- ״לאחר״ שבאו לרשותם (שכבר חלקו) – אסור להחליפם [שכן נהנה הגר מאיסורי הנאה, רש״י].

~ וכ״ז בירושת אביהם;
אבל אם נשתתפו ביחד (בקניית דברים המותרים והאסורים) – אסור לומר כן
[ואפי׳ קודם שחלקו, דנמצא מחליף איסור בהיתר, גמ׳].

◇ ישראל שלוה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו, ומת האב – א״צ להחזיר המעות לבניו
[ד**״גר שנתגייר כקטן שנולד דמי״**, כנ״ל].
- ואם החזיר המעות לבניו:
  - אם הורתם ולידתם ״שלא בקדושה״ – אין חכמים מחזיקין לו טובה ע״ז [שלא הצריכוהו לכך, רש״י][ו].
  - אם הורתם ״שלא בקדושה״, ולידתם ב״קדושה״ – החכמים מחזיקין לו טובה ע״ז
    [דכיון **דלידתם בקדושה**, אתא למיחלף בישראל גמור, רש״י].

ד. אבל ישראל מומר – יש לו ירושה מדאורייתא [ע״פ הגמ׳ להלן דף יח׳].
ה. ואף דיורשו מדרבנן (כנ״ל), מ״מ באופן זה לא תקנו לו ירושה כי אם בהיתר, ד״הם אמרו והם אמרו״, תוס׳ ישנים.
ו. עי׳ בתוס׳ (ד״ה כאן שהורתו), דלמד פשט אחר בהגמ׳.

- אמה העברי׳ שיעדה האדון – שוב אינה יוצאת מרשותו אלא בגט (או במיתתו)
[ולא כילוחות אמה העברי׳ כגון **שם ויובל**[א], גמ׳].

◇ גנב שאין בידו לשלם את הגניבה – ה״ה **נמכר בגניבתו**.
- ואם יש לו לשלם את הקרן, אבל לא את הכפל – **אינו נמכר** [ילפינן מפסוק, גמ׳].
- ואם העיד על חבירו שגנב, והוזם ואין לו לשלם (משום ״כאשר זמם״) – אינו נמכר [ילפינן מפסוק, גמ׳].

- גנב שנמכר בגניבתו, ואינו שוה כל גניבתו, האם יכול להמכר עוד הפעם:
  - לרבא: בגניבה א׳ (דאינו שוה כל גניבתו, וישלם את גניבתו בדמי ב׳ המכירות) – **אינו נמכר עוד הפעם**.
    בב׳ גניבות[ב] (דאינו שוה אלא גניבה א׳, וישלם גניבה הב׳ בדמי מכירה הב׳) – ה״ה **נמכר עוד הפעם**.
  - לאביי: בהעמדה בדין א׳ (ואפי׳ על ב׳ גניבות, ואינו שוה כל גניבותיו) – **אינו נמכר עוד הפעם**.
    בב׳ העמדות בדין (על ב׳ גניבות כל אחד לחוד, ואפי׳ מאדם א׳, ואינו שוה כל גניבותיו) – ה״ה **נמכר עוד הפעם**.
  - להת״ק (בברייתא) – בכל אופן (ואפי׳ בגניבה א׳) – ה״ה **נמכר עוד הפעם**[ג].
  - לר׳ אליעזר – בכל אופן (דאינו שוה לכל גניבתו) – **אינו נמכר כלל** (ואפי׳ לא פעם א׳) [ילפינן מפסוק, גמ׳].
- וכ״ז **במכרוהו ב״ד** (שנמכר בגניבתו); אבל במוכר עצמו – לעולם יכול לחזור ולמכור **עצמו עוד הפעם**.
- וכ״ז **בעבד עברי**, אבל באמה עברי׳ – לעולם **אינה נמכרת עוד הפעם** [**לר׳ שמעון** - עי׳ להלן].

- מי שגנב, ושוה יותר מגניבתו (כגון שגנב שוה חמש מאות, והגנב עצמו שוה אלף) – **אינו נמכר כלל** [ילפינן מפסוק, גמ׳].

- **עבד עברי, ואמה עברי׳** שאין להם כסף (לגרעון כסף) – אינן יכולין לפדות עצמן בשטר התחייבות[ד] (על כסף פדיונן)
[דאינו נחשב ככסף, אלא **כחפצא**, גמ׳].

- אב שמכר את בתו לאמה עברי׳, אם השיג ידו ויש לו כסף – כופין אותו לפדותה[ה] [משום **פגם משפחה**, גמ׳].

המשך בעמוד הבא

א. ומ״ש הגמ׳ ״במיתת האדון״ – עי׳ בהמפרשים בזה.
ב. ואפי׳ **לא עמד בדין** עד שגנב שתיהם, רש״י.
ג. עי׳ בהמפרשים, דיש גירסא אחרת בהת״ק [ובזה מיושב קושיית התוס׳ על רש״י (בד״ה כאן)], עיי״ש.
ד. עי׳ בהרשב״א והאחרונים, דזהו דוקא בעל כרחו דאדון, אבל מדעת האדון מהני. ואולי אינו קונה כלל למסקנא, עיי״ש [וע״ע לעיל דף טז].
ה. אבל **בעבד עברי** – אין כופין את בני משפחתו לפדותו, דהא יכול לחזור ולמכור את עצמו עוד הפעם (כנ״ל), גמ׳.

- האב שקידש את בתו, ונתאלמנה או נתגרשה (מן האירוסין, ועדיין לא בגרה[ו]) – יכול האב לקדשה עוד הפעם.
- האב שמכר את בתו לאמה, ויצאה מרשות האדון (בשש או ביובל[ז]) – יכול האב אח״כ לקדשה.
- האב שמכר את בתו לאמה (ויצאה מרשות האדון, כנ״ל) – האם יכול האב למוכרה עוד הפעם:
  להת״ק, ור׳ עקיבא – יכול למוכרה.
  לר׳ שמעון, ור׳ אליעזר – אינו יכול למוכרה.
- האם שקידש את בתו (ונתאלמנה או נתגרשה, כנ״ל) – האם יכול האב אח״כ למוכרה:
  להת״ק, ור׳ שמעון, ור׳ עקיבא – אינו יכול למוכרה.
  לר׳ אליעזר – יכול למוכרה.

◇ כאשר דורשין הלכה מפסוק, מהו עיקר אופן הדרשה:
לר׳ עקיבא – יש אֵם למסורת [כמה **שנמסרה** כתב של תיבה למשה אנו צריכין לדורשה, רש״י[ח]].
לר׳ אליעזר – יש אֵם למקרא [לפי **המקרא שאתה קורא** אנו צריכין לדורשה, רש״י[ח]].
לר׳ שמעון – יש אֵם למסורת ולמקרא[ט].

- ״יעוד״ של אמה העברי׳ – מהו עושה:
  - **האם** ״אירוסין״ עושה[י] – ועדיין אין האדון יורשה, ואינו מטמא לה, ואינו מפיר נדרי׳ (בלא אבי׳) [עד שתכנס לחופה];
  - או **האם** ״נישואין״ עושה – וכבר האדון יורשה, ומטמא לה, ומיפר נדרי׳ (בלא אבי׳).

◇ ״יעוד״ של אמה העברי׳, האם ״מעות הראשונות לקידושין ניתנו״ – עי׳ להלן דף יט׳.

◇ **אמה העברי׳** – האם נמכרת לקרובים (שהם באיסור ערוה, ואינה ראוי׳ לייעוד):
להת״ק – **אינה נמכרת** לקרובים [דבעינן שיהי׳ ראוי׳ לייעוד, רש״י].
לר׳ אליעזר[יא] – **נמכרת** לקרובים [דלא בעינן שיהי׳ ראי׳ לייעוד, ורק **דאם ראוי׳** - רשאי האדון לייעדה[יב], רש״י].
> וכ״ז לאיסור ״ערוה״ [דאין קידושין תופסין בה];
אבל לחייבי ״לאוין״ (כגון אלמנה[יג] לכהן גדול, וגרושה לכהן הדיוט) – **לכו״ע נמכרת**
[דכיון דקידושין תופסין בחייבי לאוין נחשבת כראוי׳ לייעוד[יא]].

ו. דאם נשאת, או בגרה – שוב אין לאבי׳ רשות בה, רש״י.
ז. וכן במיתת האדון. אבל אם יצאה בסימנים – שוב אינו יכול למוכרה, רש״י.
ח. ע״פ רש״י במכות דף ז: (ד״ה יש אם), עיי״ש.
ט. וזהו דוקא כשאפשר לקיים שניהם. אבל כשיש סתירה ביניהם – ס״ל לר״ש ״יש אם למקרא״, רש״י.
י. וכן פסק הרמב״ם (עבדים פ״ד ה״ט), ע״פ מסקנת הגמ׳, עיי״ש.
יא. עי׳ בהמהרש״א, דצריך לגרוס ״ר׳ אלעזר״, עיי״ש.
יב. עי׳ להלן (דף יט׳), דילפינן כן מפסוק, עיי״ש.
יג. עי׳ בהגמ׳, דזהו אלי׳ דר״א (הנ״ל) דיכול למוכרה אחר שנתקדשה, או דאיירי שנמכרה וייעדה האדון (ואח״כ נתאלמנה) [וס״ל דיעוד **״אירוסין״** עושה, וכן ד״מעות הראשונות **לאו** לקידושין ניתנו״], עיי״ש.

- אמה העברי׳, יכול האדון ליעדה לבנו – ודוקא לבנו שהוא ״גדול״ [ד"אין יעוד אלא **מדעת**", גמ׳].

◇ ״קטן״ **שבא על אשת איש** – אינו חייב מיתה [דקטן לאו בר עונשין[א], תוס׳].

◇ אדם **שבא על אשת ״קטן״** – אינם חייבים מיתה [דאין איסות לקטן, גמ׳].
- ואפי׳ אם בא על **אשה יבמה** שיבמה **יבם קטן** (בן ט׳, דקנאה מדאורייתא, כדלהלן) – אינם חייבים מיתה [דנתמעט מפסוק, גמ׳].

◇ **יבם בן ט׳ שנים** (ויום א׳) **שבא על יבמתו** – הר״ז **קנאה לכל דבר מדאורייתא**[ב] (כגון ליורשה, רש״י).

- אמה העברי׳ שרוצה האדון ליעדה – צריך האדון להודיע לה שמייעדה[ג].

- ״יעוד״ של אמה העברי׳ – עד מתי יכול ליעדה:
  להת״ק – אפי׳ עד סמוך לשקיעת החמה שבסוף שש שנים
  [דס"ל "**מעות הראשונות לקידושין ניתנו**", וממילא חל הקידושין **למפרע** משעת המכירה, גמ׳ ורש"י].
  לר׳ יוסי בר׳ יהודה – רק עד שעדיין יש שהות ביום (האחרון) **כדי לעשות עמו שוה פרוטה**
  [**לאביי** (ועוד) - דס"ל "**מעות הראשונות לא לקידושין ניתנו**", וממילא אינו מייעדה אלא **מעכשיו בעבדות** שיש לו עלי׳;
  לרב נחמן ב"י - אף דג"כ ס"ל "**מעות הראשונות לקידושין ניתנו**" - מ"מ יליפינן מפסוק דבעינן **שעה שראוי גם לפדי**", גמ׳].

- האב שאמר לבתו קטנה ״צאי וקבלי קידושיך״ (בעצמך) – הר״ז מקודשת[ד].

- המקדש אשה במלוה שיש עלי׳ משכון – הר״ז מקודשת[ה]. [וע"ע לעיל דף ו׳]

- כיצד מצות ״יעוד״:
  - האדון אומר לאמה העברי׳, ״הרי את מיועדת לי״, או ״מקודשת לי״, או ״מאורסת לי״.
  - ואח״כ נוהג בה מנהג אישות, ולא מנהג שפחות.

המשך בעמוד הבא

א. וקמ״ל, דאף שהאשה נהרגת על ידו, מ״מ הקטן אינו נהרג, תוס׳.
ב. זהו לרש״י. אבל לתוס׳ – לא קנאה אלא מדרבנן, עיי״ש.
ג. והטעם, עי׳ בהגמ׳: י״א – דס״ל ״מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו״ (ואין דעת האב בהן מתחילה, וצריכה שתקבל עלי׳, רש״י). וי״א – דילפינן כן מפסוק, עיי״ש.
ד. עי׳ בהראשונים דדנו, האיך מהני הקידושין, הרי ״אין מעשה קטנה כלום״, עיי״ש.
ה. עי׳ בתוס׳, דאיירי דמקדשה ״בהנאת מחילת המלוה״, ואע״פ שלא החזיר לה המשכון. וקמ״ל, דלא אמרינן דלא סמכה דעתה עד שיחזיר לה המשון, עיי״ש. וע״ע בהראשונים, לפירושים אחרים.

- המוכר את בתו לאמה, ואח״כ הלך וקידשה לאחר:
  להחכמים – אם רוצה האדון, יכול לייעדה (ואינה מקודשת לשני)
  [דס״ל **"מעות הראשונות לקידושין ניתנו"**, וממילא אל הקידושין דאדון **למפרע** משעת מכירה, וקדמו להקידושין של השני].
  לר׳ יוסי בר׳ יהודה – מקודשת לשני (ואין האדון יכול לייעדה)
  [דס״ל, דלא אל הקידושין דאדון למפרע (משעת מכירה), אלא **משעה שמייעדה**, וממילא קדמו קידושין של השני לייעוד של האדון[ו]].

◇ האומר לאשה, ״הרי את מקודש לי לאחר ל׳ יום״, ובא אחר וקידשה בתוך ל׳ יום – מקודשת לשני
[דכיון דלא אמר **"מעכשיו"**, לא אלו קידושי הראשון רק בסוף ל׳ יום, וקדמו קידושי השני להראשון].
➤ אבל האומר לאשה ״התקדשי לי מעכשיו לאחר ל׳ יום״, ובא אחר וקידשה בתוך ל׳ יום – מקודשת לראשון[ז]
[דכיון דאמר **"מעכשיו"**, הרי קידושי הראשון אלו **למפרע**, וקדמו לקידושי השני, גמ׳ ורש״י].

- המוכר את בתו לאמה, והתנה שהוא על מנת שלא לייעד אותה –
  לר׳ מאיר – **נתקיים** התנאי (ואין יכול האדון לייעדה) [ילפינן מפסוק[ח], גמ׳].
  להחכמים – **לא נתקיים** התנאי (ויכול האדון לייעדה) [ד**"כל המתנה ע"מ שכתוב בתורה - תנאו בטל"**, גמ׳].

◇ האומר לאשה, ״הרי את מקודשת לי, על מנת שאין לך עלי שאר (מזון) כסות ועונה״:
לר׳ מאיר – תנאו בטל (והר״ז מקודשת) [ד**"כל המתנה ע"מ שכתוב בתורה - תנאו בטל"**, גמ׳].
לר׳ יהודה: ל״שאר״ ו״כסות״ – תנאו קיים [דס״ל, ד**"בדבר שבממון" - יכול להתנות** ע"מ שכתוב בתורה, גמ׳].
ל״עונה״ – תנאו בטל [דכיון ד**"לערא דגופא"** הוא - לא ניתן למחילה, רש״י].

◇ **אמה העברי׳** – האם נמכרת לקרובים או לפסולים (חייבי לאוין) – עי׳ לעיל דף יח׳.

◇ **האב** יכול לקדש את בתו – בין כשהיא קטנה, ובין כשהיא נערה [עי׳ לעיל דף ג׳];
➤ אבל למכור את בתו – אינו יכול אלא כשהיא קטנה, אבל לא כשהיא נערה
[דילפינן בק״ו ״מה מכורה כבר יוצאה, כ״ש שלא תמכר״, רש״י].

ו. עי׳ בהראשונים והמפרשים, דהוסברו אותה בין אם ס״ל לר׳ יוסי ב״י ״מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו״, ובין אם ס״ל ״לקידושין ניתנו״, עיי״ש.
ז. ע״ע בהסוגי׳ להלן (דף נח:), ועי׳ בהראשונים והפנ״י כאן דחילקו בין שם לכאן, עיי״ש.
ח. אף דבעלמא ג״כ ס״ל ד״המתנה ע״מ שכתוב בתורה - תנאו בטל״ (כדלהלן), גמ׳.

- האם יכול אדם למכור את בתו לבנו:
  להחכמים – אינה נמכרת לבנו
  [דאינה ראוי׳ לייעוד, לא **לו** ולא **לבנו** - מחמת **ערוה** (של "אחותו", ו"אחות אביו"), רש"י].
  לר׳ אליעזר – נמכרת לבנו
  [דס"ל דלא בעינן "ראוי׳ לייעוד" (עי׳ לעיל דף יח׳)].
  ➥ אבל למכור את בתו לאביו – לכו"ע נמכרת
  [דאף דאינו ראוי׳ **לו** (מחמת ערוה של "בת בנו"), **מ"מ ראוי׳ לבנו** (דאינו אלא "בת אחיו" דמותרת, גמ׳ ורש"י].

- **עבד עברי, ואמה העברי׳** – אינן יוצאות בשן ועין או בראשי האיברים (כעבד כנעני) [ילפינן מפסוק, גמ׳].

- **עבד עברי** – אין רבו מוסר לו שפחה **כנענית** (בעל כרחו) אלא א"כ יש לו אשה ובנים[א] [ילפינן מפסוק, גמ׳].

- עבד עברי[ב] היוצא ב"גרעון כסף":
  - אם נמכר ב"מנה", ואח"כ השביח ועמד על "מאתיים" – אין מחשבין לו (את שוויו) אלא **במנה** [ילפינן מפסוק, גמ׳].
  - אם נמכר ב"מאתיים", ואח"כ הכסיף ועמד על "מנה" – ג"כ אין מחשבין לו (את שוויו) אלא **במנה** [ילפינן מפסוק, גמ׳].
  - אם נמכר ב"מאתיים", ואח"כ הכסיף ועמד על "מנה", ואח"כ חזר והשביח ועמד על "מאתיים" –
    אז מחשבין לו (את שוויו) **במאתיים** [דבין ה"**שעת מכירה**", ובין ה"**שעת גרעון**" הוא שוה מאתיים, גמ׳].

◇ "כל הקונה **עבד עברי** - כקונה אדון לעצמו":
והיינו, דצריך רבו להשוותו אליו במאכל, במשתה, ובשינה [ילפינן מפסוק, גמ׳].

◇ יזהר אדם אפי׳ באיסור קל, דאם לא ירגיש לשוב בתשובה ע"ז, יכול לבא ליענש בעונש גדול.
כגון: אדם העושה סחורה בפירות שביעית (דאינו אלא איסור "עשה") יענש **בעניות** עד שלבסוף:
1. ימכור את מטלטליו,
2. וימכור את שדותיו,
3. וימכור את ביתו,
4. וימכור את בתו לאמה,
5. וילוה ברבית,
6. וימכור את עצמו עבד לישראל, ואפי׳ לגר צדק, ואפי׳ לגר תושב,
7. וימכור את עצמו לכומר לשרת[ג] לעבודה זרה עצמה.

➥ ואע"פ שהגיע לידי כך, מ"מ מצוה על כל ישראל לפדותו [כדי שלא יטמא בין העובדי כוכבים, גמ׳].

המשך בעמוד הבא

א. עי׳ ברש"י תמורה (דף ד. ד"ה אין רבו), דיש חולקין ע"ז, וס"ל דאף באין לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית, עיי"ש. וע"ע בתוס׳ בב"ב (דף יג. ד"ה כופין).
ב. בין שנמכר לעכו"ם, ובין שנמכר לישראל, גמ׳.
ג. ולא שיעבוד העבודה זרה לשם אלהות, רש"י.

◇ אדם שעבר על עבירה, ושנה בה – נעשית לו כהיתר.

◇ אדם עדיף לו למכור את בתו לאמה – משילוה כסף ברבית [דבבתו יפחת גרעונה במשך הזמן, אבל ברבית הוא מוסיף והולך, גמ׳].

• הרוצה לגאול, ואין ידו משגת – האם יכול "ללוות" ולגאול, או לגאול "להצאין" (לפדות עבשיו רק את חציו):
[בכולהו ילפינן מפסוק, גמ׳ ורש"י].
- בעבד עברי[ד] (הנמכר לעכו"ם[ה], היוצא בגרעון כסף) – אינו לוה, ואינו גואל להצאין[ו].
- במוכר "שדה אחוזה" – אינו לוה, ואינו גואל להצאין.
- במקדיש "שדה אחוזה" – לוה, וגואל להצאין[ז].
- במוכר בית בבתי "ערי חומה":
  לר׳ שמעון – לוה, וגואל להצאין [לשיטתו, ד"דרש טעמא דקרא", רש"י].
  להחכמים – אינו לוה, ואינו גואל להצאין [לשיטתם, ד"אינם דורשין טעמא דקרא", רש"י].

◇ מאימתי יכול לגאול, ועד מתי יכול לגאול, ומה הדין אם אינו גואל:
- במוכר "שדה אחוזה" – אינו גואל לפני שנתיים ממכירתו, וגואל עד היובל,
  ואם אינו גואל – השדה חוזרת להבעלים ביובל.
- במקדיש "שדה אחוזה" – יכול לגאול מיד לאחר הקדישו, וגואל עד היובל,
  ואם אינו גואל – השדה יוצאה לכהנים ביובל (ואינה חוזרת להבעלים).
- במוכר בית בבתי "ערי חומה" – יכול לגאול מיד לאחר מכירתו, וגואל רק עד שנה ממכירתו,
  ואם אינו גואל – נחלט הבית להקונה.

ד. עי׳ בהגמ׳, דיש נפק"מ לקולא ולחומרא – אם השביח או הכסיף העבד לאחר שנתן מחצית דמיו בגרעונו, עיי"ש.
ה. עי׳ בהראשונים, דה"ה בע"ע הנמכר לישראל. אבל עי׳ בהרמב"ם (עבדים ב׳, ז׳) דחילק להלכה בין נמכר לעכו"ם ונמכר לישראל, עיי"ש.
ו. כן פסק רב ששת (והגמ׳ להלן דף כא׳). וע"ע בהמפרשים דדנו, אם אביי חולק על רב ששת להלכה, או דאינו אלא מסביר צדדי האיבעי׳, עיי"ש [וע"ע בהרמב"ם (הל"ל) והמש"כ שם].
ז. זהו אפי׳ לשיטת החכמים (דחולקין בבתי ערי חומה) [כן מבואר בסוגיינו, וכן הוא בתוס׳ ערכין (דף לא.). אבל עי׳ ברש"י (שם) דהחכמים חולקין גם בזה, עיי"ש].

- האם אלו נגאלין ע״י קרובים (בעל כרחו דלוקח): [ילפינן כולן מפסוק, גמ׳]
  - מוכר ״שדה אחוזה״ – נגאל בקרובים.
  - מוכר בית בבתי ״חצרים״ (בעיר שאינה מוקפת חומה) – נגאל בקרובים.
  - מוכר בית בבתי ״ערי חומה״ – אינו נגאל בקרובים[א].
  - עבד עברי הנמכר ל״עכו״ם״ – נגאל בקרובים.
  - עבד עברי הנמכר ל״ישראל״:
    לרבי – אינו נגאל בקרובים[ב].
    להחכמים – איבעי׳ הוא (ולא איפשיטא).

◇ כל הנגאלין ע״י קרובים (כנ״ל) – האם על הקרובים רשות לפדותו, או חובה לפדותו:
- במוכר ״שדה אחוזה״, ובמוכר בית בבתי ״חצרים״:
  לר׳ יהושע – רשות [ילפינן מפסוק, גמ׳].
  לר׳ אליעזר – חובה[ג] [ילפינן מפסוק, גמ׳].
- בעבד עברי הנמכר ״לעכו״ם״ – לכו״ע חובה לפדותו [דלא יטמא בין העכו״ם, רש״י].

◇ כל הנגאלין ע״י קרובים (כנ״ל) – הקרוב קרוב קודם [ילפינן מפסוק, גמ׳].

- ״רציעה״ של עבד עברי:
  - איזהו ״כלי״ כשר לרציעה:
    לר׳ יוסי בר׳ יהודה – כל כלי שאפשר לרצוע בו, ואפי׳ אינם של מתכות
    (כגון: הסול, הסירא, המחט, המקדח, והמכתב) [ילפינן מפסוק - מ**"ריצה מיעט וריצה"**, גמ׳].
    - חוץ מ״סם״ (שלא יתן סם על אזנו וינקבנה) [ילפינן מפסוק, דבעינן דומי׳ למרצע, **שנוקב מכח אדם** ולא מעצמו, רש״י].
    לרבי – אינו כשר אלא בשל מתכות [ילפינן מפסוק, מ**"כלי ופרט וכללי"**, גמ׳].
    - המרצע הגדול – כשר לרציעה[ד].
  - איזהו ״מקום״ באוזן כשר לרציעה:
    ליודן ברבי – במילתא (אלי׳ של אוזן בבשר, ולא בתנוך, רש״י).
    להחכמים – בגובה של אוזן (בתנוך).

המשך בעמוד הבא

א. כן פסק רק ששת, וכן פסק הרמב״ם (הל׳ שמיטה יב׳, ב׳). אבל יש חולקין ע״ז – ע״ע בהחינוך (מצוה שמא׳), ובהאחרונים בזה.
ב. עי׳ מש״כ לעיל דף טו׳, הערה א׳.
ג. ואפי׳ לר״א, אין חובה אלא על הקרוב ביותר. אבל אם אין לזה (הקרוב ביותר) ממון לפדותו – אין כופין שאר קרוביו לפדותו, רש״י.
ד. עי׳ בהמפרשים דדנו בזה, י״א – דכוונת הגמ׳ רק לרבות דאפי׳ המרצע הגדול כשר, ודין זה הוא לכו״ע. וי״א – דדין זה בא למעט, דאינה כשר אלא המרצע הגדול, ולא המרצע הקטן. וממילא דין זה אינו לכו״ע – דהא ר׳ יוסי בר״י ורבי (הנ״ל) חולקין ע״ז, ומכשירין אפי׳ המרצע הקטן, עיי״ש.

◇ האיסור של "גיד הנשה" – אינו נוהג אלא בירך הימין (אלי׳ דר׳ יהודה[ה]) [ילפינן מפסוק, דנוהג בירך **המשובח**, גמ׳ ורש"י].

◇ אין הכהן נעשה "בעל מום" במום שבאזנו – אלא אם הוא בגובה של אוזן (בתנוך, ולא בבשר האלי׳, רש"י).

◇ **עבד עברי**, כשיוצא מהאדון – הרי הוא שב למוחזק שבמשפחתו (למעמדו הקודם) [ילפינן מפסוק, גמ׳].
- לכן: עבד עברי "כהן" – **אינו נרצע**[ו] [מפני שנעשה **בעל מום**, ולא יוכל לחזור לעבוד בבית המקדש כמקודש, גמ׳].

• **עבד עברי** "כהן" – האם רבו מוסר לו שפחה כנענית:
לרב – מותר בשפחה כנענית [כמו בעבד עברי **ישראל**, גמ׳].
לשמואל – אסור בשפחה כנענית [דשאני כהניס, הואיל וריבה בהן הכתוב **מלות יתירות**, גמ׳].

◇ עבד עברי שלא נתן לו רבו שפחה כנענית – אינו נרצע
[דבעינן שיאמר "אכבתי.. את אשתי, וגו'", והא אין לו, גמ׳]. וע"ע להלן דף כב׳.

• "יפת תואר" – האם מותרת גם לכהן:
› י"א – בביאה ראשונה – לכו"ע מותרת [דגם בכהן איכא למיחש **ליגר הרע**, גמ׳ ורש"י].
בביאה שני׳:
לרב – מותרת [**הואיל ואישתרי** (ביאה ראשונה) **אישתרי** (לגמרי), גמ׳].
לשמואל – אסורה [דה"ה גיורת - **וגיורת אסורה לכהן** (מחמת זונה), גמ׳].
› י"א – בביאה ראשונה:
לרב – מותרת [דגם בכהן איכא למיחש **ליגר הרע**, גמ׳ ורש"י].
לשמואל – אסורה [דכל מקום שאינו יכול לקיים **"והבאתה אל תוך ביתך"** - גם ביאה ראשונה אסורה, גמ׳].
בביאה שני׳ – לכו"ע אסורה [דה"ה גיורת כנ"ל, גמ׳].

ה. עי׳ בחולין (דף פט׳–צא׳), דהחכמים חולקין עליו, וס"ל דנוהג גם בירך השמאל, עיי"ש.

ו. עי׳ בהראשונים (רמב"ן והריטב"א), דזהו דוקא אלי׳ דהחכמים (הנ"ל) דס"ל ד"מקום הרציעה" הוא בגובה של אוזן, ומפני זה נעשה "בעל מום". אבל ליודן ברבי דס"ל דנרצע באלי׳ של האוזן – הרי אינו נעשה על ידה "בעל מום" (כנ"ל), וממילא גם ע"ע כהן נרצע, עיי"ש.

- "יפת תואר" (ששבה במלחמה) – התורה התירתה.
  והטעם – "דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע"
  [דמוטב שיאכלו בשר שחוטות **לפ״ שמאוסות**, משיאכלו בשר נבלות, גמ׳ ורש״י].
  - ומותרת:
    1. ואפי׳ היתה אשת איש[א].
    2. ואפי׳ אינה נאה.
    3. וגם קידושין תופסין בה [ואע״פ **שלא כתגיירה מדעתה**, רש״י].
  - ואינה מותרת:
    1. אלא א״כ נתן מתחילה עיניו בה (לקחתה), ולא שלקחה למוכרה או לשפחה ואח״כ נתן עיניו בה.
    2. אלא אחד, ולא שנים.
    3. אלא לעצמו, ולא לצורך אחרים (כגון אביו או בנו).
    4. אלא לאחר שיביאנה לביתו, ולא לבא עלי׳ במלחמה.

- עבד עברי אינו נרצע אלא א״כ אמר ב׳ פעמים "אהבתי.. לא אצא חפשי":
  1. פעם א׳ – כשיש עדיין שהות לעבוד (עבודה השוה) פרוטה א׳ (לפני גמר הו׳ שנים)[ב].
  2. פעם ב׳ – כשאין עוד שהות לעבוד אלא (עבודה השוה) פחות מפרוטה א׳ (לפני גמר הו׳ שנים).

- עבד עברי אינו נרצע אלא א״כ:
  1. העבד יש לו אשה ובנים (שפחה כנענית, ובנים ממנה), וכן האדון יש לו אשה ובנים.
  2. העבד אוהב את רבו, וכן האדון אוהב את עבדו.
  3. העבד אינו חולה, וכן האדון אינו חולה.
     - ואם שניהם (העבד והאדון) חולים – איבעי׳ הוא (ולא איפשיטא).

- "כל הקונה עבד עברי, כקונה אדון לעצמו" – עי׳ לעיל דף כ׳.

- הקונה עבד עברי – חייב האדון במזונות אשתו ובניו[ג] (הישראלים).
  - ודוקא בזמן שהוא עבדו. אבל משיצא העבד לחירות – אין האדון חייב עוד במזונותם.

- "רציעה" של עבד עברי – כיצד:
  דוקר במרצע את אזנו כשנתונה על הדלת, והוליך עד שמגיע (המרצע) אצל הדלת[ד].
  - והדלת – צריך להיות מעומד (ולא עקורה מן המזוזה, ומוטלת על הארץ, רש״י).
  - והטעם למה ב"אוזן" – דה"אוזן" שמע על הר סיני דאין לישראל לקנות אדון לעצמן חוץ מהקב"ה.
  - והטעם למה על ה"דלת והמזוזה" – דה"דלת והמזוזה" היו עדים במצרים דאין לישראל לקנות אדון לעצמן חוץ מהקב"ה.

המשך בעמוד הבא

א. ואע"פ ד"אין אישות לעכו"ם" – מ"מ יש עלי׳ איסור עשה, תוס׳.
ב. וכן לפני כן, כל עוד שיש לו כבר "אשה ובנים", שיכול לומר "אהבתי.. את אשתי ואת בני", גמ׳ (כדלהלן).
ג. עי׳ בהגמ׳, דיש חידוש בין באשתו ובין בבניו, עיי"ש.
ד. אבל לא ידקור האוזן רחוק מהדלת, ואח"כ יניחנה (האוזן) על הדלת, וידקור כנגד אזנו בדלת, גמ׳.

- **עבד כנעני**[ה] **נקנה** (להאדון) באלו דרכים:
  1. **כסף** 2. **שטר** 3. חזקה (עי׳ להלן) 4. **חליפין** 5. **משיכה** (עי׳ להלן)
  - ~ **וקונה את עצמו** באלו דרכים: [ע"ע להלן דף כג' וכד']
    1. **כסף** 2. **שטר**

- **עבד כנעני שנמכר – אינו חוזר לבעלים** (הראשונים) ביובל.

◇ **קרקעות ומטלטלין** נקנין בכמה דרכים – עי׳ להלן דף כו׳.

◇ **קנין ״חליפין״** – קונה בין בקרקעות ובין במטלטלין.
קנין ״משיכה״ – קונה במטלטלין, אבל לא בקרקעות.

◇ **קנין ״מסירה״** (דהבהמה נקנית בה), **כיצד נעשית** –
אוחז (הקונה) **בטלפה, בשערה, באוכף שעלי׳, בשליף** (משאו) **שעלי׳, בפרומביא שבפי׳, או בזוג שבצוארה.**

◇ **קנין ״משיכה״ – כיצד נעשית:**
- › **בבהמה** – הקונה **קורא** לה והיא באה, או **שהכישה במקל ורצתה לפניו:**
  להת״ק – כיו שעקרה יד ורגל קנאה.
  לר׳ אחי – לא קנאה עד שתהלך לפניו מלא קומתה.
- › **בעבד** – **תקפו** (הקונה בעבד) **ובא אצלו – קנאו.**
  - אבל **קראו ובא אצלו – לא קנאו** [דכיון דיש לו **דעת**, כ״כ הולך על דעת עצמו, גמ׳].
  - ~ וכ״ז **בעבד גדול**. אבל **בעבד קטן** – אפי׳ **קראו ובא אצלו קנאו** [דקטן **אין לו דעת**, וכבהמה דמי, רש״י].

- **קנין ״חזקה״ בעבד, כיצד נעשית – כל ששימש עבד לרבו.**
  כגון: **התיר לו מנעלו, הוליך כליו אחריו לבית המרחץ, הפשיטו, הרחיצו,**
  סכו, גרדו, הלבישו, הנעילו, או הגביהו העבד לרבו.

- **קנין ״הגבהה״ בעבד**, כגון **שהגבי׳ הקונה את העבד** – האם קנאו:
  להת״ק – לא קנאו [דס"ל **דאין קנין "הגבהה" בעבדים**, רשב"ם ב"ב (דף נג:)].
  לר׳ שמעון – קנאו [דאם חזקה קונה, **כ"ש הגבהה**, שהרי הגבהה חמורה היא ד"**קונה בכל מקום**" (כדלהלן), גמ׳].

◇ **קנין ״הגבהה״** – קונה בכל מקום [אפי׳ ברשות המוכר, ברשות הרבים, ובסימטא - משא"כ בשאר קניניס, רשב"ם (שם)].

- **שפחה כנענית – אינה נקנית** (להאדון) **בביאה** – בין בביאה כדרכה[ו], ובין בביאה שלא כדרכה[ז].

ה. ולאו דוקא מארץ ״כנען״ – אלא כל **עבדים** נקראין על שם ״כנען״, רש״י.
ו. דלקנין חזקה – בעינן שיהי׳ **הקונה נהנה והעבד מצטער**, ובזה שניהם נהנים, גמ׳.
ז. דאף את״ל **דאין הנאה בביאה שלא כדרכה**, מ״מ הקישה הכתוב ביאה כדרכה לשלא כדרכה – ושניהם אינן קונין בשפחה כנענית.

- גר שמת (בלי יורשין), ובזבזו ישראל נכסיו (שנעשו הפקר), והיו בהן עבדים (כנענים) –
  להת"ק – בין העבדים גדולים, ובין הקטנים – קנו עצמן בני חורין [הן קודמין לכל אדם **להחזיק בעצמן**, רש"י (גיטין לט.)].
  לאבא שאול:
  העבדים "גדולים" – קנו עצמן בני חורין.
  העבדים "קטנים" – כל המחזיק בהן זכה בהן [דקטנים **אין להן יד** לזכות בעצמן, רש"י (שם)].
  - לכן: הרואה גר שנוטה למות ורוצה לזכות בעבדו, ושלא יזכה העבד בעצמו (כ"א לפי שיטתו הנ"ל[א]) –
    אז לפני מיתת הגר יתן לעבדו דבר לשמשו
    [דמיד עם מיתת הגר יהי' העבד עוסק בשימושו, ויקנה אותו ע"י קנין **"חזקה"**, גמ'].

- ◇ **עבד כנעני היוצא לחירות** – האם זכות הוא לו, או חוב הוא לו:
  לר' מאיר – חוב הוא לו [דאם הי' **עבד כהן** - פוסלו מן התרומה; ואם עבד **ישראל** - אוסרו בשפחה, רש"י].
  להחכמים – זכות הוא לו [דהא יוצא לחירות].

- ◇ "זכין" לאדם שלא בפניו, ואין "חבין" לו אלא בפניו.

- ◇ **עבד כנעני** – יכול אדם לקנותו אפי' בעל כרחו (של עבד).

- **עבד כנעני** – האם יכול לקבל גט שחרור:
  - של עצמו:
    לר' מאיר, והחכמים – יכול לקבלו, דאמרינן "גיטו וידו באין כאחד"
    [ולא אמרינן דלא הוציא רבו את הגט מרשותו, רש"י].
    לר' שמעון בן אלעזר – אינו יכול לקבלו, דלא אמרינן "גיטו וידו באין כאחד"
    [יליפינן מפסוק, ואמרינן דלא יצא הגט מרשות רבו, גמ' ורש"י].
  - של אחרים:
    אם הוא מיד "רבו של האחרים" – יכול לקבלו בעבורו [דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו, רש"י].
    אם הוא מיד "רבו שלו" (דשניהם של איש אחד) – אינו יכול לקבלו בעבורו [דלא יצא הגט מרשות רבו, רש"י][ב].

- כל דבר שאין אדם יכול לעשות בעצמו – גם שלוחו אינו יכול לעשותו בעבורו.
  - אבל כהן יכול להקריב קרבן בעבור ישראל (אף דאין הישראל יכול לעשותו בעצמו)
    [משום **"דכהנים שלוחי דרחמנא"**, ולא **"שלוחי דישראל"**[ג]].

- ◇ אשה יכול לעשות שליח לקבל את גיטה – עי' להלן דף מא'.

המשך בעמוד הבא

א. להת"ק – בין העבדים גדולים ובין הקטנים. ולאבא שאול – הגדולים, כנ"ל.
ב. ודוקא בשחרור של עצמו יכול לומר "גיטו וידו באין כאחד", אבל לא בשחרור דאחרים, רש"י (גיטין דף כג:).
ג. עי' בהגמ' נדרים (דף לה:), דאיבעי' בזה (ולא איפשיטא), ע"ע בהראשונים בזה. [והנפק"מ בזה, הוא ב"מודר הנאה מכהן זה", עיי"ש].

- הנותן מתנה לעבד כנעני או לאשה –
  אין קנין לעבד בלא רבו, ואין קנין לאשה בלא בעלה[ד] (וזכה בו האדון והבעל).

> ואם נתנו להם "על מנת שאין לרבך (או לבעלך) רשות בו":
  לרב ששת: לר׳ מאיר (ולר׳ שמעון בן אלעזר) – לא מהני (וזכה בו האדון והבעל).
  להחכמים – מהני (וזכה בו העבד והאשה לעצמן).
  לר׳ אלעזר – לכו"ע לא מהני [דמה שקנה עבד - קנה רבו, רש"י].

> ואם נתנו להעבד "על מנת שתצא בו לחירות" (שתתנהו לרבך בפדיונך, רש"י):
  לרב ששת – לכו"ע מהני[ה].
  לר׳ אלעזר: לר׳ מאיר (ולר׳ שמעון בן אלעזר) – לא מהני (וזכה בו האדון).
  להחכמים – מהני (וזכה בו העבד לעצמו).

- עבד כנעני "קונה את עצמו", וכן "אינו קונה את עצמו" באלו דרכים:
  - לר׳ מאיר –
    בכסף: ע"י עצמו (שקיבל מעות מאחרים "ע"מ שאין לרבך רשות בו"[ו]) – אינו קונה [דס"ל "אין קנין לעבד בלא רבו", כנ"ל].
    ע"י אחרים (שנתנוהו להאדון, ע"מ שיהי׳ זה בן חורין) – קונה, ואפי׳ שלא מדעתו (דעבד)[ז].
    בשטר: ע"י עצמו – קונה [דס"ל "גיטו וידו באין כאחד", כנ"ל].
    ע"י אחרים: מדעתו –קונה.
    שלא מדעתו – אינו קונה [דס"ל "חוב" הוא לעבד שיצא לחירות, ו"אין חבין לאדם שלא מדעתו"].
  - להחכמים –
    בכסף: ע"י עצמו – קונה [דס"ל, "יש קנין לעבד בלא רבו" (באופן שנותנו ע"מ שאין לרבך רשות בו[ח], כנ"ל)].
    ע"י אחרים – קונה, ואפי׳ שלא מדעתו (דעבד) [דס"ל "זכות" הוא לעבד שיצא לחירות[ט], כנ"ל].
    בשטר: ע"י עצמו – קונה [ד"גיטו וידו באין כאחד"].
    ע"י אחרים – קונה אפי׳ שלא מדעתו (דעבד) [ד"זכות" הוא לעבד, כנ"ל].
  - לר׳ שמעון בן אלעזר[י] –
    בכסף: ע"י עצמו – אינו קונה [דס"ל "אין קנין לעבד בלא רבו", כנ"ל].
    ע"י אחרים – קונה [ד"זכות" הוא לעבד שיצא לחירות].
    בשטר: ע"י עצמו – אינו קונה [דס"ל דלא אמרינן "גיטו וידו באין כאחד", כנ"ל].
    ע"י אחרים – קונה [ד"זכות" הוא לעבד, כנ"ל];
    - ואף יכול (העבד) לעשות שליח[יא] לקבל גיטו.

ד. עי׳ בהראשונים בזה, דבאשה ובעלה הוא דוקא לענין הפירות, ולא לענין הגוף, עיי"ש.
ה. זהו לתוס׳. אבל עי׳ בהריטב"א – דס"ל דלר׳ מאיר, גם בזה לא מהני, עיי"ש.
ו. כן פי׳ רש"י בהמשך הסוגי׳, והוא ע"פ שיטת רב ששת הנ"ל.
ז. ואע"פ דלר׳ מאיר "חוב" הוא לעבד שיצא לחירות (כנ"ל), ו"אין חבין לאדם שלא מדעתו". והטעם:
לאביי – גזה"כ הוא, דכל קניני עבד כנעני מהני אפי׳ בעל כרחו (דעבד), כנ"ל [ומשא"כ שטר, דלא מהני שלא מדעתו].
לרבא – בכסף "קבלת רבו גרמה לו" (ואין אחרים הללו חבין אלא קבלת הרב, רש"י) [ומשא"כ שטר, "קבלת אחריס גרמו לו"], גמ׳.
ח. זהו לרש"י. אבל עי׳ בהראשונים, דבזה מודים החכמים לר׳ מאיר, דיש גם טעם אחר משום "כסף קבלת רבו גרמה לו", כנ"ל. ויהי׳ נפק"מ, דלהני ראשונים יהי׳ קונה אף אם העבד מוחה בו לקבלו, עיי"ש.
ט. זהו כביאור רש"י בתי׳ הגמ׳ "ושלש מחלוקת בדבר" [וע"ע בהראשונים לפירוש אחרת, עיי"ש].
י. ואף דלר׳ שמעון ב"א אין העבד יכול לקבל גט אפי׳ לעצמו (והא אין השליח יכול לעשות דבר עבור מי שאינו יכול לעשותו בעצמו, כנ"ל), מ"מ שאני עבד "דשייך בתורת גיטין", כדראינו דיכול לקבל "גט של אחרים" מ"רבו של אחרים", כנ"ל, גמ׳.
יא. אבל אין אחרים יכולין לקבל גיטו בעל כרחו (של עבד) [ודלא כלד ב׳ בהגמ׳, וכפי׳ ב׳ של תוד"כ מהו שיעשה, עיי"ש, וע"ע בהראשונים].

- אשה הפודה מעשר שני – האם צריכה להוסיף חומש:
  - אם היא פודה "פירות של בעלה", על "מעות של בעלה" – צריכה להוסיף חומש [דבאופן זה, כרי היא **שליחותו של הבעל**, גמ'].
  - אם היא פודה "פירות של בעלה", על "מעות שלה" (מנכסי מלוג) – אינה צריכה להוסיף חומש [דאשה **כאחר** דמי[א], ואין מוסיפין חומש על פדיון מעשרות והקדשות **אלא בעלים**, רש"י].
  - אם הקנה לה אדם אחר מנה, ואמר לה "על מנת שתפדי בו את המעשר" (של בעלך):
    - לר׳ מאיר – צריכה להוסיף חומש
      [דס"ל **"אין קנין לאשה בלא בעלה"** (אפי' באופן זה[ב]), וממילא זכה בה הבעל והוי' כ**"פירות של בעל"**, על **"מעות של בעל"** (כנ"ל), גמ'].
    - להחכמים – אינה צריכה להוסיף חומש
      [דס"ל, **"יש קנין לאשה בלא בעלה"** (באופן זה), וממילא זכתה בה האשה, והוי' כ**"פירות של בעל"**, על **"מעות של האשה"** (כנ"ל), גמ'].
  - אם נפלה לה פירות מעשה שני בירושה מבית אבי, והיא פודה אותו על "מעות של בעלה":
    - לר׳ מאיר – אינה צריכה להוסיף חומש
      [דס"ל **"מעשר שני ממון הקדש הוא"** (כדלהלן), ולא קני לי' הבעל (כשאר נכסי מלוג), והוי' כ**"פירות של האשה"**, על **"מעות של הבעל"**, וכאחר דמי (כנ"ל), גמ'].
    - להחכמים – צריכה להוסיף חומש
      [דס"ל, **"מעשר שני ממון הדיוט הוא"** (כדלהלן), וקני לי' הבעל (כשאר נכסי מלוג[ג]), והוי' כ**"פירות של הבעל"**, על **"מעות של הבעל"**, והי"ה **שליחותו של הבעל**, גמ'].

◇ מעשר שני: [ע"ע להלן דף נד' בזה]
לר׳ מאיר – ממון "הקדש" הוא.
להחכמים – ממון "הדיוט" הוא.

- **עבד כנעני** קונה את עצמו גם בשן ועין וראשי אברים[ד].
  - לכן: הכהו (האדון לעבד) על עינו וסמאה, או על אזנו וחרשה – העבד יוצא בהן לחירות.
  - ודוקא מומין "שבגלוי".
  - ודוקא מומין "שאינן חוזרין":
    - לכן: דוקא שן קבועה, אבל שן דחלב (בעבד קטן, דעתיד להחליפה) – אינו יוצא לחירות.
    - ולכן: הכה על ידו וצמתה (יבשה) וסופה לחזור – אינו יוצא לחירות.
  - ואפי׳ כשאינו בטל ממלאכתו:
    - לכן: תלש בזקנו ודילדל בו עצם – יוצא לחירות [ואע"ג **דליכא ביטול ממלאכה**, דהא עכ"פ דזקן לאו מידי הוי עביד, רש"י].

המשך בעמוד הבא

א. כן למדו הרמב"ן והרשב"א בשיטת רש"י – דאין כאן מיעוט מחודשת של "איש ולא אשה", עיי"ש. וע"ע בתוס׳ והראשונים לגירסא אחרת בהגמ׳.
ב. כשיטת רב אלעזר לעיל (דף כג׳). [וע"ע בהערה שם (אות ה'), דלהריטב"א הוא גם כרב ששת, עיי"ש.]
ג. עי׳ בהרשב"א, דחילק בין "מעות" מנכסי מלוג (דנחשבת כמעות של האשה, כנ"ל), לבין "שאר" נכסי מלוג (דנחשבת כפירות של הבעל, כנ"ל), עיי"ש.
ד. עי׳ להלן (דף כה׳) דנמנו ה–24 "ראשי אברים", עיי"ש.

◇ **״ב׳ כתובין הבאים כאחד״** – עי׳ להלן דף לד׳.

- עבד כנעני היוצא לחירות ע״י שן ועין וראשי אברים – האם צריך גם גט שחרור (להתירו בבת חורין, רש״י):
  לר׳ שמעון, ור״א, ור׳ עקיבא – צריך גט שחרור.
  לר׳ מאיר, ור׳ טרפון – אינו צריך גט שחרור.
  לי״א: **היוצא ב״שן ועין״** – אינו צריך [דכני כתיבי **בכדי**, גמ׳].
  היוצא בשאר ״ראשי איברים״ – צריך [דכני אינן אלא **ממדרש חכמים**, גמ׳].

◇ נזק הנעשה על ידי ״קול״ – חייבים עליו.
- לכן: תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית, ותקע בו ושברו;
  וכן, סוס שצנף, וחמור שנער ושברו כלים בתוך הבית – חייב (הבעלים) לשלם[ה].
  › וכ״ז בכלים שניזוקו;
  אבל באדם הניזוק ע״י קול – אין חייבים עליו [דכיון **דבר דעת הוא**, איהו מיבעית נפשי׳, גמ׳].
- לכן: המבעית את חבירו (כגון, שתקע באזנו חרשו) – פטור מדיני אדם [וחייב בדיני שמים[ו], גמ׳][ז].

- הכה (האדון לעבד) כנגד עינו, או כנגד אזנו (שהכה בכותל והבעיתו בקול), ואינו רואה ואינו שומע –
  אינו יוצא בהן לחירות [דכיון **דאדם וגר דעת הוא**, איהו מיבעית נפשי׳ ולא האדון (כנ״ל), גמ׳].

- הכהו (האדון לעבד) על עינו ו״כהתה״ (אבל לא סמאה), או על שינו ו״נדדה״ (אבל לא הפילה):
  - אם יכול להשתמש בהן עכשיו – אינו יוצא בהן לחירות [דאין זו **"השחתה"**, רש״י].
  - אם אינו יכול להשתמש בהן עכשיו – יוצא בהן לחירות [דאע״ג דלא סמאה (והפילה) לגמרי, הוי׳ **"השחתה"**, גמ׳ ורש״י].

- עבד שהיתה עינו כהוי׳ (חלושה) וסמאה (האדון לגמרי), או שינו נדודה והפילה (האדון לגמרי) –
  - אם הי׳ יכול להשתמש בהן כבר – יוצא בהן לחירות
    [ואע״ג דכהוי׳ הוי׳ מעיקרא, מ״מ הואיל והי׳ יכול להשתמש בהן בדוחק הוי׳ **"השחתה"**, גמ׳ ורש״י].
  - אם לא הי׳ יכול להשתמש בהן כבר – אינו יוצא בהן לחירות [דמעיקרא כבר לא הי׳ נחשב **"עין"**, רש״י].

- עבד שהיתה עינו סמוי׳ (כבר) וחטטה (האדון, והוציאה לחוץ) – יוצא בהן לחירות
  [דאע״ג דסמוי׳ מעיקרא, מ״מ כי חטטה משוי לה מומא, ד**"מחוסר אגר"** הוא, גמ׳ ורש״י].

- עבד שהי׳ רבו רופא, ואמר לו (העבד) לכחול לו עינו וסמאה, או לחתור לו שינו והפילה –
  להחכמים – יוצא בהן לחירות [ואע״ג **דלא התכוין** לשחתה, רש״י].
  לרשב״ג – אינו יוצא בהן לחירות [ילפינן מפסוק, דאינו יוצא לחירות עד שהאדון **יתכוין לשחתה**, גמ׳].
  ~ אבל אם הושיט ידו למעי שפחתו (להוציא עוברה), וסימא העובר שבמעי׳ – לכו״ע אין העובר יוצא בהן לחירות
  [ואפי׳ להחכמים, דבאופן זה **לא התכוין להעין כלל**, גמ׳ ורש״י].

◇ בכל ״קרבן העוף״ – אין ״המום״ פוסל בה, ואין ״הנקבה״ פוסל בה״
  [דלא נאמר הדין **"תמות"** ו**"זכרות"** אלא בקרבן בהמה, גמ׳].
  › וכ״ז במומין קטנים;
  אבל אם יבשה גפה, או נקטעה רגלה, או נחטטה עינה – פסולה [ילפינן מפסוק, ד**"מחוסר אגר"** פוסל אף בקרבן העוף, גמ׳].

ה. עי׳ בב״ק (יז:, יט.), דלהחכמים – משלם רק ״חצי נזק״ (כדין צרורות); ולסומכוס – משלם ״נזק שלם״, עיי״ש בהגמ׳ ורש״י.
ו. כדין ״גורם״ (עי׳ בהגמ׳ ב״ק דף נו׳).
ז. אבל אם ״אחזהו ותקע באזנו וחרשו״ – חייב (אפי׳ בדיני אדם) [דעביד בי׳ מעשה **בגופו**, רש״י בב״ק], גמ׳.

- עבד כנעני שהיתה לו אצבע יתירה וחתכה האדון:
  - אם נספרת ע״ג היד (שעומדת בשורה עם שאר האצבעות) – יוצא בהן לחירות.
  - אם אינה נספרת ע״ג היד – אינה יוצא בהן לחירות.

- סירוס ״בביצים״ – האם נחשב כמום ״גלוי״ או כמום ״שאינו גלוי״:

כגון: עבד כנעני שסרסו רבו בביצים – האם יוצא בהן לחירות (משום מום ״שבגלוי״);
וכן, בהמה שנסתרס בביצים – האם מום זה פוסלה לקרבן (דאין המום פוסלה לקרבן אלא מום ״שבגלוי״):

להת״ק, ובן עזאי, וראב״י – אינו נחשב כמום גלוי [כולהו וטמונין בתוך הכיס, רש״י].
לרבי, ור׳ יהודה – נחשב כמום גלוי [שכרי תלוין בכיס וניכרים בחוץ, רש״י].
לר׳ יוסי: אם ״מעוך וכתות״ – נחשב כמום גלוי [דמינכר טפי, רש״י].
אם ״נתוק וכרות״ – אינו נחשב כמום גלוי [דלאינו ניכר מבחוץ].

› וכ״ז בביצים. אבל בגיד עצמו – לכו״ע נחשב כמום ״גלוי״.

◇ יש 24[א] ״ראשי אברים״ שבאדם – שאין מטמאין משום ״מחי״ (נגע צרעת)[ב]

[דאין המחי׳ מטמא אלא כשכולה נראית כאחת. ובאלו איברים המחי׳ היא במקום המשופע, שאין יכול לראות ראש הנגע ורגליו כאחת, רש״י].

~ ואלו הן: ראשי אצבעות ידים ורגלים; ראשי אזנים; ראש החוטם; ראש הגויי׳ (גיד); וראשי דדים שב״אשה״.
- ולענין ראשי דדים שב״איש״:
  להת״ק – ה״ה מטמא [דאינן בולטין כ״כ, ואין זה שיפוע, רש״י].
  לר׳ יהודה – אינו מטמא [דגם באיש משופע קצת].

›› ובכל ״ראשי האברים״ האלו – עבד כנעני יוצא בהן לחירות [דכולן כן ״מומין שבגלוי״, ו״אינן חוזרין״, גמ׳ ורש״י].

המשך בעמוד הבא

א. עי׳ במפרשי המשנה (נגעים פ״ו מ״ז), היכי נמנים אלו אברים להגיע למספר 24, עיי״ש.
ב. עי׳ בהראשונים ובהמפרשים, דנחלקו אם זהו דוקא ״במחי״, או גם בנגעים ע״י סימן טומאה אחרת, עיי״ש.

- "הלשון" – האם היא נחשב כ"אבר שבגלוי" או לא[ג]:
  - לענין "עבד" [דאינו יוצא לחירות אלא במומין שבגלוי]:
    להת"ק – אינו נחשב כגלוי [שהיא בתוך פיו].
    לרבי, ובן עזאי – נחשב כגלוי [שדרכו לירקות כשהוא מדבר, רש"י].
  - לענין "בכור" (וקרבן) [דאין המום פוסלה לקרבן אלא במום שבגלוי]:
    להת"ק – דוקא אם ניטל "רוב הלשון" – ה"ה נחשב כמום שבגלוי.
    לרבי – אפי׳ אם לא ניטל אלא "רוב המדבר שבלשונו" (ממקום פרישת דיבוקו ולמעלה) – ה"ה נחשב כמום שבגלוי.
  - לענין "טומאה" [דאין אדם נטמא אלא א"כ נגע הטומאה במקום גלוי שבגופו] –
    לכו"ע – הלשון נחשב כמקום גלוי.
  - לענין "טבילה" [דאין צריך שיבואו מי הטבילה אלא במקום גלוי שבגופו] –
    לכו"ע – הלשון אינו נחשב כמקום גלוי (וא"צ ביאת מים לתוך הפה[ד], רש"י).
    - ומ"מ צריך להיות מקום "הראוי" לבא בו מים.
      ולכן: אשה שטבלה ועלתה, ונמצא עצם בין שיני – צריכה טבילה אחרת
      [משום "חגילה", דאין המים **רואין לבא** בכל מקום בפי', גמ' ורש"י].
  - לענין "הזאה" [דצריך להזות המי חטאת דוקא **במקום גלוי** שבגופו]:
    לרבי – נחשב כגלוי [דיליף הזאה מ"טומאה" (כנ"ל), גמ׳].
    להחכמים – אינו נחשב כגלוי [דיליף הזאה מ"טבילה" (כנ"ל), גמ׳].
    - וכ"ז כשהזה על הלשון. אבל אם הזה על "השפתים" – לכו"ע נחשב כגלוי[ה].

◇ "המשנה לא זזה ממקומה" [דהגירסא השגורה בפה, קשה לשנותה ולחזור ולגורסה בלשון אחר, רש"י].

◇ "כל (קרבן מנחה) הראוי לבילה" – **אין בילה מעכבת בו.**
"כל שאינו ראוי לבילה" – **בילה מעכבת בו.**

- בהמה גסה, ובהמה דקה – נקנין באלו דרכים[ו]:
  - בהמה גסה:
    לר׳ מאיר, ור׳ אליעזר, והחכמים במשנה (ולרב) – **במסירה**[ז]
    (וכ"ש בהגבהה. אבל לא במשיכה[ח], דאין דרכה להוליכה בפניו, רש"י).
    להחכמים בברייתא – **במשיכה** (וכ"ש בהגבהה או במסירה[ח]).
    לר׳ שמעון – **בהגבהה** (ולא במסירה או במשיכה).
  - בהמה דקה:
    לר׳ מאיר, ור׳ אליעזר, ור׳ שמעון – **בהגבהה** (ולא במסירה או במשיכה).
    להחכמים במשנה, ובברייתא – **במשיכה** (וכ"ש בהגבהה או במסירה[ח]).

- הרוצה לקנות "פיל" – עי׳ להלן (דף כו׳)...

ג. עי׳ בהמפרשים (התוס׳ הרא"ש, והפנ"י ועוד), דבכל ההלכות דלהלן, אינו מוכרח דתלוין זה בזה, והגמ׳ רק דימה זה לזה, עיי"ש.
ד. ולהוציא כל הלשון – אינו יכול; ולהוציא מקצת הלשון – אינו צריך, דלא מצינו טבילה למקצת, רש"י [וע"ע בתוס׳ הרא"ש לפסט אחר בזה, עיי"ש].
ה. וקמ"ל, דלא אמרינן דפעמים האדם סוגר את פיו בחזקה עד ששפתיו נדבקות מאד, ולא יהי׳ נחשב כמקום גלוי, גמ׳.
ו. ויש עוד קנינים הנקנין בבהמה – כגון קנין חליפין וקנין חצר (כדלהלן בדף כו׳ בנוגע פיל).
ז. עי׳ לעיל (דף כב׳) האיך נקנה במסירה, עיי"ש.
ח. לשיטת רש"י, "הגבהה עדיף ממסירה ומשיכה", ו"מסירה עדיף ממשיכה". אבל תוס׳ חולק ע"ז, וס"ל ד"משיכה עדיף ממסירה", עיי"ש.

- הרוצה לקנות "פיל" (שא"א להגבי׳ אותה מחמת כובדה) – יכול לקנותה באלו דרכים:
  1. חליפין (קנין סודר).
  2. ישכור את מקומו (של הפיל, ויקנה בקנין חצר).
  3. יניח 4 כלים (של הלוקח) תחת רגליו (של הפיל, ויקנה בקנין חצר[א]).
  4. יוליך אותה על גבי חבילי זמורות (הגבוהים מן הארץ 3 טפחים[ב] [דנפקא לי׳ מתורת לבוד], ויקנה בקנין הגבהה, רש"י).

◇ "כליו של לוקח" העומדים ברשות מוכר, האם קונה הלוקח דברים שבתוך הכלים – **איבעי׳ הוא** (ולא איפשיטא – עי׳ גמ׳ בבא בתרא דף פה׳).

- הקרקעות (שהן "נכסים שיש להם אחריות") – נקנין באלו דרכים:
  1. **כסף** (עי׳ להלן)
  2. **שטר** (עי׳ להלן)
  3. חזקה (רפק בי׳ פורתא, או דייש אמצרי, או נעל או פרץ כל שהוא, רש"י)

- הקרקעות נקנין בכסף:
  - במקום "שאין רגילין" לכתוב שטר מכירה – הקנין נעשית בכסף לבד[ג].
  - במקום "שרגילין" לכתוב שטר מכירה – אינו קונה עד שיקבל את השטר[ד]
    [דכיון דרגילין בכתי, לא סמכא דעתי׳ דלוקח עד דנקיט שטרא, ועיקר דעתו לקנות על השטר היא, רש"י].
    - ואפי׳ במקום זה – יכול לפרוש שמסכים לקנות בכסף לבד.
      ולכן, יכול הלוקח להתנות ולומר:
      - "אם ארצה, אקנה בכסף לבד" – ואין המוכר יכול לחזור בה (לאחר שקיבל הכסף);
      - "ואם ארצה, אקנה בשטר" – ויכול הלוקח לחזור בו (כל עוד שלא קיבל השטר).

- הקרקעות נקנין בשטר:
  - במתנה – הקנין נעשית בשטר לבד.
  - במכר – אינו קונה עד שיתן לו הכסף[ה] [דלא גמר מוכר ומקנה עד דקביל דמיס, רש"י].
    - חוץ מ"מוכר שדהו מפני רעתה" – דקונה בשטר לבד [דניחא לי׳ שהלוקח יקנה בשטר, כדי שלא יוכל לחזור בו, רש"י].
  - וכיצד קונה בשטר – כותב לו "שדי מכורה לך", או "שדי נתונה לך";
    - וכותבה על הנייר או על החרס – אע"פ שאין בו שוה פרוטה.
  - שטר מתנה, שהוסיפו לכתוב עלי׳ גם "לשון מכר" – הרי כוונתו "ליפות את כוחו" (של המקבל)
    [שאם יגבנה בעל חוב של נותן ממנה, יבוא עליו לתבוע ממנו דמיס המפורשיס, רש"י].

המשך בעמוד הבא

א. ולהצד ד"כליו של לוקח" אינן קונין ברשות מוכר (עי׳ להלן) – איירי כשעומדת בסימטא, דבודאי קונין כליו של לוקח, גמ׳.
ב. מרש"י מבואר, דלקנין "הגבהה" צריך להגבי׳ אותה 3 טפחים. אבל עי׳ בתוס׳ דחולק ע"ז, וס"ל דהגבת טפח מספיק, עיי"ש.
ג. ואם נכתב גם שטר – אינו אלא לראי׳ בעלמא, גמ׳.
ד. עי׳ בהמפרשים דדנו, אם בכה"ג עיקר הקנין נעשית בהשטר, או דהשטר הוא רק תנאי בעלמא, עיי"ש.
ה. ובמקום "שרגילין" לכתוב שטר מכירה – יהי׳ צריך שניהם, כסף ושטר (חוץ אם פירש שמסכים בכסף לבד) כדלעיל, רש"י.

- המטלטלין (שהן "נכסים שאין להם אחריות") – נקנין באלו דרכים:
  1. משיכה[ו].
     לריש לקיש (בדף כח׳) – זהו "מדאורייתא".
     לר׳ יוחנן – זהו "מדרבנן". אבל מדאורייתא – אין מטלטלין נקנין אלא ב"כסף".
  2. עם הקרקעות[ז] (בקנין "אגב")
     (דאם מכר מטלטלין עם קרקע, כיון שקנה לוקח את הקרקע בא׳ מג׳ קנינים, נקנים מטלטלין עמה, רש"י).
  3. חליפין (קנין סודר). [ע"ע להלן דף כח׳]

- זוקקין את הנכסים ("גלגול שבועה") .. עי׳ להלן בדף כז׳.

◇ "קרקע כל שהוא" – חייבת בפאה, ובביכורים, וכותבין עליו פרוזבול, ונקנין עמה מטלטלין.

◇ שכיב מרע שרוצה ליתן מתנה – האם צריך קנין:
לר׳ אלעזר – צריך קנין (כבריא).
להחכמים – אין צריך קנין [ד"דברי שכיב מרע ככתובין ומסורין דמי", רש"י].

◇ "מעות" – נקנית במשיכה (וכן שאר קניני מטלטלין);
אבל אינו נקנית בחליפין[ח].

◇ הרוצה להקנות דבר לחבירו, ואין הקונה שם לעשות הקנין – יכול להקנותה ע"י אדם אחר
(כגון, שימשוך המטלטלין בשביל הקונה, או שיתן כליו[ט] להמקנה לזכות בקנין חליפין בשביל הקונה).

ו. זהו רק לאפוקי הקנינים של "קרקעות". אבל באמת "מטלטין" נקנין גם במסירה, ובהגבהה (כדלעיל דף כה׳ בבהמה), עי׳ בהר"ן, עיי"ש.
ז. הגמ׳ איבעי׳ אי בעינן "צבורים בה" (שיהו אותן מטלטלין מונחין באותו קרקע) – ומסיק (להלן דף כז׳) "דלא בעינן צבורים בה", עיי"ש.
ח. ע"ע בזה בהגמ׳ ב"מ (דף מה׳ ומו׳), עיי"ש.
ט. דלקנין חליפין בעינן "כלים של קונה", שהקונה פושט כליו למקנה, רש"י [וע"ע בתוד"כ כ"ג אלא מאי].

◇ מי שהלך למדינת הים, ושכח להפריש מעשר מהתבואה שבביתו –
יכול לומר "עישור שאני עתיד למוד נתון להלוי, ומקומו מושכר לו"[א] [ויקנה הלוי המעשר בקנין **"אגב הקרקע"**, גמ'][ב].

◇ האומר לעדים "זכו בשדה זו לפלוני, וכתבו לו את השטר" (ועשו את הקנין, אבל עדיין לא מסרו לו השטר) –
בעל השדה יכול לחזור בשטר (ולומר "אין רצוני שתהא לו ראי' בידו);
אבל **אינו** יכול לחזור בשדה [דכבר עשו הקנין].

~ אבל האומר לעדים "זכו בשדה זו לפלוני, על מנת שתכתבו לו את השטר" –
יכול לחזור בין בשטר ובין בשדה [שהרי לא עשאן שלוחין לזכות אלא **עם השטר**, והרי חוזר לו בשטר, רש"י].

◇ כותבים שטר למוכר, אע"פ שאין הלוקח עמו [ולא אמרינן **"שטר מוקדם"** הוא, עי' רש"י].

~ ואם כתבו שטר למוכר, ואח"כ החזיק הלוקח בקרקע –
הרי נקנה עמה גם השטר[ג] בכל מקום שהוא [בקנין **"אגב הקרקע"**, גמ'].

• המטלטלין נקנין עם הקרקעות (בקנין "אגב", כדלעיל דף כו'):

1. ולא בעינן "צבורים בה" (דאין צריך שיהו אותן מטלטלין מונחין באותו קרקע).
2. ובעינן שיאמר (המקנה להקונה) "קני", וכן "אגב" (כגון, "קני קרקע וקני מטלטלין **אגבה**", רש"י).
3. וקונה אפי' כשהקרקע "במכר", והמטלטלין "במתנה".
4. ואם הקנה הקרקע "לאחד", והמטלטלין "לאחר" – **איבעי' הוא** אם קונה (ולא איפשיטא).
   - אבל אם הקנה הקרקע "לגבאי של עניים", והמטלטלין "לעניים" – **ודאי** קונה
   [**ד"יד עניים"** הוא, ואינו נחשב כ"אחר", גמ'].
5. ואינו קונה כל המטלטלין – אלא א"כ נתן (הלוקח) "דמי כל המטלטלין";
   אבל אם לא נתן "דמי כל המטלטלין" – אינו קונה אלא כנגד מעותיו.

◇ הקדש, ומעשר שני – פודין אותם **בכסף**, אבל לא **בשטר** [ילפינן כן מפסוק, רש"י] וע"ע לעיל דף ה'.

◇ האשה קונה את עצמה – **בשטר** (גט), אבל לא **בכסף**. וע"ע לעיל דף ב'.

◇ העבד עברי נקנה – **בכסף ושטר**, אבל לא בחזקה. וע"ע לעיל דף יד'.

המשך בעמוד הבא

א. ואף דלקנין "אגב" לא בעין צבורים (כדלהלן), מ"מ ישכיר לו את מקום התבואה אם אינו רוצה להטריחו (שיהי' יכול להניחו שם כל זמן שירצה), גמ'.
ב. ואע"פ שעדיין לא הופרש המעשר מן התבואה, מ"מ ע"י "קריאת השם" לבד כבר נפקע איסור טבל משאר התבואה, עי' רש"י.
ג. וכגון, שאמר לו המוכר "קני קרקע בחזקה, והשטר עמה", רש"י. [אבל עי' בהרשב"א שהסתפק בזה, דשאני הכא **"דשטר אפסרא דארעא הוא"**, עיי"ש].

◇ המוכר לחבירו עשר שדות בעשר מדינות – כיון שהחזיק (הלוקח) **בא׳ מהם**, קנה את **כולם** (וא״צ חזקה בכל שדה)[ד].

› וזהו דוקא כשנתן לו ״דמי כולן״;
אבל אם לא נתן לו ״דמי כולן״ – אינו קונה אלא כנגד מעותיו.

◇ המוכר לחבירו עשר בהמות באפסר אחד:

› **אם מסר לו** (המוכר) **ואמר** ״קני״ – קונה כל הבהמות [דהרי **כולן מגודות** באגד זה שבידו, גמ׳ ורש״י].

› **אם מסר לו** (המוכר) **ואמר** ״זו קני״ – אינו קונה אלא **אותה בהמה**
[דכיון **דגופן מחולקין כן**[ה], אין כוונתו להקנותו אלא בהמה זו, גמ׳].

• ״גלגול שבועה״ – הוא מן התורה. כגון:

› בממונות – המטלטלין זוקקין את הרקעות לישבע עליהן[ו]
(כגון, טענו כלים וקרקעות,ונתחייב לישבע על המטלטלין, זוקקין המטלטלין את הקרקעות לישבע עליהן, רש״י).

› באיסורים – אשה סוטה, מגלגלין עלי׳ שבועה גם על שלא זינתה בהיותה ״ארוסה״ ו״שומרת יבם״[ז]
(והיינו, כשמשביע אותה שלא זינתה בהיותה נשואה, יכולין לגלגל עלי׳ שבועה גם על שלא זינתה בהיותה ארוסה ושומרת יבם, גמ׳).

◇ אשה סוטה – עונה על דברי הכהן ״אמן אמן״. על מה היא אומרת כן:

1. מקבלת את הקללה (ירכך נופלת, וגו׳, רש״י).
2. מקבלת את השבועה (שלא זינתה).
3. מקבלת בין אם זינתה מאיש זה (שקינה לה ונסתרה עמו), ובין מאיש אחר (שאינו ידוע להבעל).
4. מקבלת בין אם זינתה בהיותה ארוסה[ח], ובין בהיותה נשואה.
5. מקבלת בין אם זינתה בהיותה שומרת יבם[ט], ובין בהיותה כנוסה (ליבם).

◇ אשה סוטה שקינה לה (בעלה) ונסתרה בהיותה ארוסה או שומרת יבם – אינה שותה (מי המרים)[י]

- וזהו בין אם משקה אותה כשהיא עדיין ארוסה,
ובין אם משקה אותה כשהיא כבר נשואה[י] [ילפינן מפסוק, גמ׳].

ד. משא״כ בשאר קנינים (כגון כסף ושטר) – צריך לעשות קנין בכל שדה, גמ׳.
ה. משא״כ ב״עשר שדות״, דכשהחזיק בא׳ מהם קנה את כולם (כנ״ל) – דשאני קרקעות דכגוף א׳ הן ״דסדנא דארעא חד הוא״, גמ׳.
ו. אע״פ ד״אין נשבעין על הקרקעות״ לבדן, רש״י.
ז. ואע״פ דבפני עצמן אין משביעין אותה על השעה שהיתה ארוסה ושומרת יבם (כדלהלן).
ח. שמשביעין אותה רק ע״י גלגול (כנ״ל), גמ׳.
ט. ומ״מ נאסרת על בעלה, אבל אינה נוטלת כתובתה [שכיון גרמה לעצמה ליאסר עליו], גמ׳ ורש״י.
י. ואפי׳ כשרק נכנסה לחופה, ועדיין לא בא עלי׳ הבעל [ילפינן מפסוק], רש״י.

◇ אין האשה נעשית "סוטה" בעד אחד, אלא בב׳ עדים (שהעידו עלי׳ שנסתרה) [ילפינן מפסוק, רש"י].

◇ התובע ממון מחבירו ע"פ עד אחד – יכול לחייבו שבועה (אע"פ שאינו יכול לחייבו ממון) [ילפינן מפסוק, רש"י].

- "גלגול שבועה" – הוא בין בטענת ודאי, ובין בטענת ספק[א] [ילפינן מפסוק, גמ׳].

- התובע את חבירו, ואומר "השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי"[ב] – אינו חייב לישבע
  [דהא **"עבד עברי גופו קנוי"**, ואינה טענת מטלטלין, גמ׳ ורש"י[ג]].
  - ומ"מ יכול לחייבו שבועה על ידי "גלגול שבועה" [כמו **קרקע**[ד] (כנ"ל בדף כז׳), גמ׳]
  - ← אבל אם תובע ואומר "השבע לי שאין אתה עבד כנעני שלי" – אינו חייב לישבע, ואפי׳ על ידי "גלגול שבועה"
    [דכל הקורא לחבירו **"עבד כנעני"** - מנדין אותו (כדלהלן), גמ׳].

◇ הקורא לחבירו:
"עבד כנעני" – מנדין אותו [שמזלזל בישראל כ"כ, אף הס יזלזלו בו, רש"י].
"ממזר" – מלקין אותו (מכות מרדות, רש"י).
"רשע" – יורד עמו לחייו (הוא מותר לשנאתו, ואף למעט פרנסתו, ולירד לאומנתו, רש"י).

- "קנין חליפין" – משעה שזכה המקנה בהסודר, נתחייב הקונה בחליפיו
  (דנתחייב הקונה באונסי חליפין בכל מקום שהם, רש"י).
  - ← ו"באיזהו דבר" עושין הקנין חליפין:
    לרב נחמן – דוקא ע"י כלים, אבל לא ע"י שאר מטלטלין (כמו פירות או בשר[ה] שור וחמור) [דבעינן דומי׳ ל**"נעל"**, רש"י].
    לרב ששת – בין ע"י כלים, ובין ע"י שאר מטלטלין.
    - › אבל "מעות" – לכו"ע אין עושין עמה חליפין[ו]
      [דדעתו על הצורה, והצורה עשוי׳ להתבטל, שהמלכות פוסלתה ואינה כלום, רש"י].

המשך בעמוד הבא

א. כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו – דמשביע אותו רק בטענת ספק ע"י גלגול שבועה (עי׳ המשנה בשבועות דף מה׳), רש"י.
ב. והי"ל טענה המחייב שבועה, כגון שהנתבע הי׳ מודה במקצת או שהי"ל להתובע עד אחד המעיד כדבריו, רש"י.
ג. עי׳ בהמפרשים דדנו, האם הכוונה דהוא כ"קרקע ממש", או רק ד"אינה כמטלטלין" לחייב עלי׳ שבועה, עיי"ש.
ד. וקמ"ל, דאע"ג דמכירת עבד עברי יש לה "קול", וכאן לא הי׳ קול, הו"א דאינו חייב שבועה אפי׳ ע"י גלגול, גמ׳.
ה. ולענין "בהמה חי"", לרש"י – הוא כמו שאר מטלטלין , ולתוס׳ (ועוד ראשונים) – דומה בזה ל"כלים", ומהני לחליפין אפי׳ לר׳ נחמן, עיי"ש.
ו. ע"ע בהגמ׳ ב"מ (דף מה׳ ומו׳) בזה.

◇ "המטלטלין" – האם נקנה "בכסף" או "משיכה"[ז]:

לריש לקיש – נקנה במשיכה, ולא בכסף (בין מדאורייתא ובין מדרבנן).

לר׳ יוחנן: מדאורייתא – נקנה בכסף, ולא במשיכה;

מדרבנן – נקנה במשיכה, ולא בכסף [גזירה שמא יאמר לו **"נשרפו חיטיך בעלי"**, גמ׳].

- המחליף דמי שור בפרה (או דמי חמור בשור) – האם נקנה הפרה ע"י "הכסף" לבד (שנתחייב לו במכירת השור):

(כגון, ראובן מכר שור לשמעון במנה, ומשכו שמעון ונתחייב לראובן מנה. אח"כ רצה ראובן לקנות פרה משמעון, ואמר לו "הרי המעות שאתה חייב לי, נתונים לך כתשלום של הפרה" – האם "כסף" זה קונה, בלי שראובן משוך הפרה)

לריש לקיש – **אינו נקנה** באותו כסף

[דס"ל **דמדאורייתא** אין המטלטלין נקנה בכסף (כנ"ל)].

לר׳ יוחנן – **נקנה** באותו כסף

[דס"ל דהא דאין המטלטלין נקנה בכסף אינו אלא **מדרבנן** (כנ"ל), ובמילתא דלא שכיח (כגון כאן, שיהא חייב לו הדמיס קודם לכן) **לא גזרו בה רבנן**, גמ׳ ורש"י].

- "בהקדש" – המטלטלין נקנה "בכסף" (ולא "במשיכה" כהדיוט) [ילפינן מפסוק, גמ׳].

לכן: גיזבר שנתן מעות לקנות בהמה (לקרבן ציבור) – הרי קונה **אותה**, אע"פ שהבהמה בסוף העולם.

➢ וכן, הדיוט שפדה חפץ של "הקדש" (מיד הגזבר):

- אם משכו בשעה שהי׳ מנה, ולא הספיק ליתן המעות עד שעמד **במאתיים** – יתן **מאתיים**

[דבהקדש אינו קונה אותה אלא **בכסף**, וכי אייקר ברשות הקדש אייקר, רש"י].

- אם משכו בשעה שהי׳ **מאתיים**, ולא הספיק ליתן המעות עד שעמד **במנה** – ג"כ יתן **מאתיים**

[דכיון דבהדיוט הי׳ קונה אותה משעת **המשיכה** וברשותו הוא דזל, א"כ **"לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש"**, גמ׳ ורש"י].

- אם נתן המעות בשעה שהי׳ **מאתיים**, ולא הספיק למושכו עד שעמד **במנה** – ה"ה **במאתיים**

[דבהקדש קונה אותה **בכסף**, וברשותו הוא דזל].

- אם נתן המעות בשעה שהי׳ **מנה**, ולא הספיק למושכו עד שעמד **במאתיים** – ה"ה **במנה**

[דבהקדש קונה אותה בכסף, וכי אייקר ברשותו הוא דאייקר[ח]].

- "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט" –

לכן: האומר "שור זה עולה", או "בית זה הקדש" – הרי הקדש קונה **אותה**, אע"פ שהם בסוף העולם[ט].

ז. ע"ע בהגמ׳ ב"מ (דף מז׳) בזה.

ח. וכאן לא אמרינן "**לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש**" – דגם בהדיוט אם הי׳ חוזר בה (לאחר שנתן המעות), הרי יתחייב ב"מי שפרע" (עי׳ ב"מ דף מד׳), גמ׳.

ט. אבל הדיוט הנותן מתנה לחבירו – אינו קונה אותה עד שימשוך השור, או שיחזיק בהבית, גמ׳.

- אלו דברים שהאב חייב לעשות לבנו, אבל האם פטורה לעשות לבנה: [וכולהו ילפינן מפסוק, גמ׳]
  1. למולו
  2. לפדותו (בה׳ סלעים, אם הוא בכור)
  3. ללמדו תורה
  4. להשיאו אשה
  5. ללמדו אומנות [ע"ע להלן דף ל׳]
  6. וי"א – להשיטו במים [שמא יפרוש בספינה ותטבע, ויסתכן אם אין יודע לשוט, רש"י].

- מצות "כיבוד ומורא אב ואם" – חייבין בה בין אנשים ובין נשים [ילפינן מפסוק, גמ׳. וע"ע להלן דף ל׳].

- מצות עשה:
  "שהזמן גרמא" – אנשים חייבין בה, אבל נשים פטורות ממנה.
  "שלא הזמן גרמא" – בין אנשים ובין נשים חייבין בה.

  מצות לא תעשה:
  בין "שהזמן גרמא", ובין "שלא הזמן גרמא" – בין אנשים ובין נשים חייבין בה.
  - חוץ מ"בעל תקיף" (פאת הראש), "בל תשחית" (פאת זקן), ו"בל תטמא למתים" (דכהנים) – דאנשים חייבין בה, ונשים פטורות ממנה. [וע"ע להלן דף לד׳ ולה׳]

- מצות "מילה":
  1. האב חייב למול את בנו (ולא האם[א], כנ"ל).
  2. אם לא מל אותו האב – חייב בית דין למולו.
  3. אם לא מל אותו ב"ד – חייב הבן למול את עצמו (לכשיגדל).

- מצות "פדיון הבן":
  1. האב חייב לפדות את בנו.
  2. אם לא פדה אותו האב – חייב הבן לפדות את עצמו (לכשיגדל).

  ← ובנוגע "האשה":
  1. אין האב חייב לפדות את בתו [ילפינן מפסוק, גמ׳].
  2. אין האשה חייבת לפדות את עצמה [דכל שאין אחריס מצוויס **לפדותו**, אין מצווה לפדות את **עצמו**, גמ׳].
  3. אין האשה חייבת לפדות את בנה [דכל שאינו מצווה לפדות את **עצמו**, אינו מצווה לפדות **אחריס**, גמ׳].

המשך בעמוד הבא

א. דנתמעטה מפסוק, גמ׳. [ועי׳ בתוס׳ ובהמפרשים דדנו, למה א"א לפטור אשה ממילה משום **"מצות עשה שהזמן גרמא"**, עיי"ש.]

- אדם שצריך לפדות את עצמו (שלא פדאו אביו), וגם לפדות את בנו – מי קודם לפדות:
  - בזמן שאין לו אלא ה׳ סלעים – יפדה את עצמו [דמלוה דגופו עדיף, גמ׳].
  - בזמן שיש לו ה׳ סלעים "בני חורין", וגם ה׳ סלעים "משועבדים":
    - להת"ק – יפדה רק את עצמו מהבני חורין
      [דס"ל **"מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי"**, ואין הכהן יכול לטרוף מהמשועבדים, ואין כאן אלא בני חורין, וממילא הוא עצמו קודם, גמ׳].
    - לר׳ יהודה – יפדה את בנו מן הבני חורין, ואת עצמו מן המשועבדים
      [דס"ל, **"מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמי"**, וממילא יכול הכהן לטרוף את **פדיון עצמו** מן המשועבדים, ואת **פדיון בנו** מן הבני חורין, גמ׳].

- אדם שצריך לפדות את בנו, וגם לעלות לרגל (ואין בידו לקיים את שתיהם[ב]) – איזהו קודם:
  - להת"ק – יפדה את בנו (ואח"כ יעלה לרגל) [ילפינן מפסוק, גמ׳].
  - לר׳ יהודה – יעלה לרגל (ואח"כ יפדה את בנו) [דעלי' לרגל הוא **"מלוה עוברת"**, משא"כ פדיון הבן, גמ׳].

- אדם שנולדו לו ה׳ בנים מה׳ נשים – חייב לפדות את כולן [דכולן "פטר רחם" הן[ג], גמ׳].

- מצות "תלמוד תורה":
  1. האב חייב ללמד את בנו תורה.
  2. אם לא לימד אותו האב – חייב הבן ללמד את עצמו (כשיגדל).
  - ובנוגע "האשה":
    1. אין **האב** חייב ללמד את בתו תורה [ילפינן מפסוק, גמ׳].
    2. אין **האשה** חייבת ללמד את עצמה תורה [דכל שאין אחריס מצווין **ללמדו**, אין מצווה ללמד את **עצמו**, גמ׳].
    3. אין **האשה** חייבת ללמד את בנה תורה [דכל שאינו מצווה **ללמוד**, אינו מצווה **ללמד**, גמ׳].

- אדם שרוצה ללמוד תורה בעצמו, וגם ללמד את בנו תורה (ואין לו סיפוק נכסים שילמדו שניהם) – **הוא עצמו** קודם לבנו.
  - ואם הי׳ בנו זריז וממולח, ותלמודו מתקיים בידו – **בנו** קודמו (והוא יטריח אחר מזונות ויספיקנו, רש"י).

- אדם שרוצה ללמוד תורה (בעצמו), וגם לישא אשה – איזהו קודם:
  - לבן בבל – **ישא אשה** תחילה, ואח"כ ילמוד תורה[ד]
    [דהם היו הולכין ללמוד בארץ ישראל, ואין ארכי הבית מוטלים עליהם, לכך ישאו נשים תחילה מפני הטרדה, רש"י].
  - לבן ארץ ישראל – ילמוד תורה תחילה, ואח"כ ישא אשה[ד]
    [דהם למדו במקומם, ויהיו ארכי הבית מוטלים עליהם ובטלים, לכך ילמדו תורה תחילה, רש"י].
  - ואם אי אפשר לו בלא אשה (שיצרו מתגבר עליו, תוס׳ ר"י הזקן) – **ישא אשה** תחילה, ואח"כ ילמוד תורה.

- עד שלא הגיע אדם לבן "כ׳ שנה" – יושב הקב"ה ומצפה מתי ישא אשה.
  - ואם יקדים וישא מבן טז׳, ואפי׳ מבן יד׳ – יהי׳ עדיף מחביריו, ויסייע לו לינצל מן יצר הרע.
  - כיון שהגיע לבן "כ׳ שנה" ולא נשא:
    1. אומר הקב"ה "תיפח עצמותיו".
    2. כל ימיו בהרהור עבירה.

ב. זהו ע"פ התוס׳ ר"י הזקן, והרמב"ם (ביכורים יא׳, ד׳), עיי"ש.
ג. ולא ילפינן מירושה התלוי "בבכור לאביו", גמ׳.
ד. זהו ע"פ רש"י. אבל עי׳ בתוס׳ דלמד להיפך, עיי"ש.

- ״חנוך לנער על פי דרכו״ – מתי הזמן של חינוך[א]:
  - י״א – מבן טז׳ עד בן כב׳
  - י״א – מבן יח׳ עד בן כד׳

  [דבליר מזמן זה **אין בו דעת** לקבל תוכחות כ״כ ואל תכביד יסורין ותוכחות, ויותר מזה יש לחוש **שלא יבעט**, רש״י].

- האב אינו חייב ללמד את בנו אלא מקרא (היינו תורה, ולא נביאים וכתובים, רש״י).
  - אבל לא משנה, תלמוד, הלכות, ואגדות.

- כל המלמד את בנו תורה – מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו, ולבנו, ולבן בנו, עד סוף כל הדורות.

- ״בני בנים״ – האם אדם חייב ללמד תורה לבני בניו:
  - י״א – דאינו חייב ללמדם.
  - י״א – דחייב ללמדם.

- כל המלמד את (בן) בנו תורה – מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה (בן) הבן מהר סיני.
  - לכן, יש לאדם לזרז עצמו לילך וללמד את בנו תורה [דלא דבר קטן הוא, דה״כ כאילו קבלה מהר סיני, גמ׳].

- לעולם ישלש אדם את ימיו (ימי השבוע[ב]) – שליש במקרא, שליש במשנה, ושליש בתלמוד.

- חכמים הראשונים נקראו ״סופרים״ – מפני שהיו סופרים כל האותיות, והתיבות, והפסוקים שבתורה (ובנביאים וכתובים).

- בתחילה היו החכמים בקיאין ב״חסירות ויתרות״ שבתורה, אבל אנן לא בקיאין בזה[ג].

- לעולם יהו דברי תורה מחודדין בפיך – שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד.

- אב ובנו, וכן רב ותלמודו שעוסקין בתורה יחד –
  מתחילה נעשים אויבים זה את זה, ואח״כ אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה.

- ״התורה״ נמשלה ל״סם חיים״ (שאינו חסר שום הצלה, רש״י).
  וזהו ללמד:
  הקב״ה ברא יצר הרע – וברא התורה להיות ״תבלין״ כנגדו:
  כשהאדם עוסק בתורה – אינו נמסר ביד יצר הרע; והאדם מושל בו.
  ואם אינו עוסק בתורה – ה״ה נמסר ביד יצר הרע; וכל משאו ומתנו של יצה״ר הוא בו (באדם להחטיאו).

המשך בעמוד הבא

א. עי׳ ברש״י, דהביא פשט אחר, דהנידון הוא מתי הזמן שהאב ישתדל לישא את בנו, עיי״ש.
ב. זהו לרש״י. אבל תוס׳ חולק ע״ז, וס״ל דהכוונה ד״בכל יום ויום״ ישלש את לימודיו, עיי״ש.
ג. בין באותיות ובין בפסוקים, גמ׳.

- "יצר הרע":
  1. קשה הוא, שאפי׳ יוצרו קראו "רע".
  2. מתחדש[ד] על האדם בכל יום.
  3. מתגבר[ד] על האדם בכל יום, ומבקש להמיתו.
  4. אלמלא הקב"ה עוזרו – אינו יכול לעמוד כנגדו.
  5. אם פגע בך מנוול זה, משכהו לבית המדרש (אם אבן הוא – נימוח; ואם ברזל הוא – מתפוצץ, גמ׳).

- כשם שחייב האב להשיא אשה לבנו, כך חייב להשיא בתו לאדם.
  - לכן, יתן האב לבתו מעט ממון, וכן ילבישה ויכסה אותה [כדי שיקפצו עלי׳ אנשים, גמ׳].

- האב חייב ללמד את בנו "אומנות".
  - ואם לימדו "לעסוק בסחורה":
    להת"ק – **יצא** ידי חובתו [שכרי יכול להתפרנס ממנה].
    לר׳ יהודה – **לא יצא** ידי חובתו [דכמה פעמים שאין לו דמה לעשות סחורה, ועומד **ומלסטים את הבריות**, רש"י].

- מצות "כיבוד ומורא אב ואם" – חייבין בה בין **אנשים**, ובין **נשים** [ילפינן מפסוק, גמ׳].
  - אשה "נשואה" – פטורה [דאין סיפק בידה לעשות, מפני שרשות אחריס (בעלה) עלי׳, גמ׳].
    אשה "שנתגרשה" – חייבת [דאין עוד רשות אחריס עלי׳].

- "ג׳ שותפין הן **באדם**" – הקב"ה, אביו, ואמו.
  לכן:
  1. השוה הכתוב "כיבוד" אב ואם לכבוד המקום.
  2. השוה הכתוב "מוראת" אב ואם למוראת המקום.
  3. השוה הכתוב "ברכת" (קללת) אב ואם לברכת המקום.
  4. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה "מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני".
  5. בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה "יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני".

- מצות "כיבוד אב ואם", וכן מצות "מורא אב ואם" – בין **האב** ובין **האם** שוים בה
  [אף שהכן כי׳ **מכבד** את אמו יותר - מפני **שמגדלתו בדבריס**;
  ואף שהי׳ **מתיירא** מאביו יותר - מפני **שמלמדו תורה**, גמ׳].

ד. עי׳ בהמפרשים דביארו החילוק בין "מתחדש" ו"מתגבר", עיי"ש.

- כל העובר עבירה בסתר – כאלו דוחק רגלי השכינה [דכ"כ כאומר "אין המקום כאן", לפיכך הוא נסתר, רש"י].

- אסור לאדם שיהלך ד׳ אמות בקומה זקופה [דהזוקף קומתו נראה כדוחק (רגלי השכינה), רש"י].

- ראוי[א] לאדם שלא יהלך ד׳ אמות בגילוי הראש [דהשכינה למעלה מראשו, רש"י].

- אדם שאביו אומר לו "השקיני מים", וגם אמו אומרת לו "השקיני מים" – אביו קודם [שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו, גמ׳].
  - ואם נתגרשה אמו (מאביו) – שניהם שוים [דכשנתגרשה אין אמו חייבת בכבוד אביו, רש"י].

- עד היכן מצות "כיבוד אב ואם":
  1. אפי׳ אם הבן יכול להשתכר הרבה במכירת פרקמטיא, אלא שעל ידי זה יצער את אביו – לא יעשנה, ויפסיד בשביל כבוד אביו.
  2. אפי׳ אם הבן לבוש בגדים חמודות, ויושב בראש בפני הקהל, ובא אמו וקרעו בגדיו, או הכהו על ראשו, וירקו בפניו – לא יכלים אותה.
  3. אפי׳ אם הבן יש לו כמה בני סמכי – יש לו לכבד את אביו בעצמו (ולא יניח א׳ מבניו לכבדו במקומו).
  4. אפי׳ אם הבן יש לו ארנקי, ואמו תזרוק אותה בפניו לים – לא יכלים אותה. [וע"ע בזה להלן דף לב׳]
  5. חייב אדם לקום בפני אביו ואמו [כמו שהי׳ עומד בפני השכינה, גמ׳].

◇ "גדול מצווה ועושה – ממי שאינו מצווה ועושה"
[דמי שמצווה ועושה **דוחק ומלטער יותר** פן יעבור, ממי שאינו מצווה שיש לו פת בסלו, שאם ירצה יניח, תוס׳[ב]].

◇ "סומא" – האם חייב במצות[ג]:
לר׳ יהודה – פטור.
להחכמים – חייב.

- יש אדם שמאכיל לאביו מאכלים חשובים – וטורדו מן העולם [שמראה לו צרות עין על סעודתו, רש"י];
  ויש אדם שמטחינו לאביו בריחים – ומביאו לחיי העולם הבא
  [שמכבדו בדברו דבריס טובים ונחומים, והמלאכה מטיל עליו בלשון רכה, מראה לו צורך השעה שאינן יכולין להתפרנס אלא ביגיעה זו, רש"י].

- המקיים מצות "כיבוד אב ואם" – יזכה לסייעתא דשמי׳ בלמודו.

המשך בעמוד הבא

א. עי׳ בפוסקים (בשו"ע סי׳ ב׳ ס"ו), אם זה אסור מצד הדין, או רק ממידת חסידות, עיי"ש.
ב. ע"ע בהראשונים לטעמים אחרים, עיי"ש.
ג. עי׳ בהגמ׳ ב"ק (דף פז.) בזה. ועי׳ בהראשונים (שם) דהלכה כהחכמים, עיי"ש.

- אדם שאביו ואמו רוצין לשמשו (מחמת אהבתם אליו, רש״י) – **מותר** לקבל מהם [דרלונס זהו כבודם, תוס׳ ר״י הזקן].
  - אבל אם אביו בן תורה – לא יקבל ממנו [דכיון דבן תורה הוא, יחלש דעתו, גמ׳].

- אסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ[ד].
  - ~ ואם יוצא לצורך ״כיבוד אב ואם״ (כגון, שאמו בדרך לארץ ישראל, ורוצה לצאת לקבל פני׳) – **מותר** לצאת.
    - אבל אם מתו אביו או אמו, ומביאין ארונם לקבורה בארץ ישראל – **אסור** לצאת (לקראת הארון).

- מצות ״כיבוד אב ואם״:
  - › ״מחיים״ **כיצד** – הבא למקום שאנשי המקום מכבדים את אביו[ה] –
    לא יאמר ״שלחוני״, או ״מהרוני״, או ״פטרוני בשביל עצמי״,
    אלא יאמר ״בשביל אבא״ (שהוא צריך לי, רש״י) [דהר״ז כבוד לאביו].
  - › ״במותו״ **כיצד** – האומר דבר שמועה מפיו (של אביו) – לא יאמר ״כך אמר אבא״, אלא ״כך אמר אבא מרי״:
    - ואם הוא תוך יב׳ חודש (ממיתת אביו) – יסיים ויאמר ״הריני כפרת משכבו״;
    - ואם הוא לאחר יב׳ חודש – יסיים ויאמר ״זכרונו לברכה לחיי העולם הבא״
      [דאין מספט רשעי ישראל בגיהנם **אלא יב׳ חודש**, רש״י].

- חכם הדורש דרשה ברבים, ולוחש להתורגמן (והוא משמיע להם בקול), ורוצה להזכיר דבר הלכה **שאמר אביו או רבו** –
  - החכם – ישנה את **שם אביו, ושם רבו** (וילחש להתורגמן ״כף אמר **אבא** מורי״ או ״**רבי** ומורי״, ולא יכנהו בשמם, רש״י).
  - אבל התורגמן – לא ישנה את שמם (אלא יכנהו בשמם ״**כך אמר פלוני**״, רש״י).
  - ~ ואם החכם לוחש דבר הלכה בשם אביו של התורגמן – ישנה התורגמן את שם אביו.

- **איזהו** ״מורא אב״:
  1. לא **יעמוד** במקומו (במקום המיוחד לאביו לעמוד שם, בסוד זקנים עם חביריו בעצה, רש״י).
  2. לא **ישב** במקומו.
  3. לא **יסתור** את דבריו.
  4. לא **יכריע** את אביו (אם הי׳ אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלכה, לא יאמר ״**נראים דברי פלוני**״[ו], רש״י).

- **איזהו** ״כיבוד אב״:
  1. מאכיל ומשקה, 2. מלביש ומכסה, 3. מכניס ומוציא.

ד. עי׳ בהגמ׳ בבא בתרא (דף צא.) בזה, עיי״ש.

ה. דאם אין מכבדים שם את אביו – לא יתלה בו, שאין זה אלא גנאי לאביו, רש״י.

ו. והרמ״ה (הובא בטור סי׳ רמ׳) למד הפשט, דהבן לא יאמר אפי׳ ״**נראים דברי אבא**״ [דנראה כמכריע דברי אביו], עיי״ש.

- ״כיבוד אב ואם״ – משל מי (הוא מאכילו ומשקהו ומכבדו):
  לרב יהודה – מממון הבן.
  לרב נתן ב״א – מממון האב. וכן ההלכה.
  - ומ״מ חייב הבן לבטל ממלאכתו (אף שיש בה חסרון כיס, גמ׳).

- ״כיבוד אב ואם״ – אין הבן חייב לכבדם אלא ב״מידה בינונית״, אבל לא ״להעדפה״.

◇ ב׳ אחים, וכן ב׳ שותפין, וכן האב ובנו, וכן הרב ותלמידו:
1. אם פדה א׳ את מעשר שני של האחר – אין צריך להוסיף ״חומש״ (דדינו כפודה מעשר שני של חבירו)
[ולא אמרינן דה״ה **כהבעליס עלמן** שהרי הוא אוהבו (ויתחייב להוסיף חומש כבעליס), רש״י].
2. אם יש לא׳ מעשר עני לחלק לעניים, והאחר עני הוא – יכול להאכילו ממעשר עני[א]
[אע״פ שחביב עליו **כגופו**, ואם לא הי׳ בידו מעשר זה, הי׳ נותן לו מזונות משלו, רש״י].
- ומ״מ אם יאכיל הבן מעשר עני לאביו (העני) – יבא קללה עליו [**דזלזול הוא לאביו** שבנו מאכילו מעשר עני, גמ׳].

- עד היכן מצות ״כיבוד אב ואם״ –
אפי׳ אם יטול האב את ארנקי, ויזרקנו לים בפני הבן – לא יכלים אותו.
- וזהו בין אם הארנקי של ״האב״ – אף דראוי הבן ליורשו;
ובין אם הארנקי של ״הבן״ [ודוקא **לרב יהודה** (הנ״ל) דס״ל כיבוד אב **״משל הבן״**[ב], גמ׳].

- מותר אדם לנסות את בנו – כדי לראות אם יכבד אותו כראוי.
  › וזהו דוקא בזמן שהאב לא יעבור על האיסור של:
  1. ״לפני עור לא תתן מכשול״ [כגון, **שימחול האב** על כבודו (כדלהלן), גמ׳].
  2. ״בל תשחית״ [כגון, שלא יקרע איזהו בגד **באופן שיתקלקל** ויחסר מדמיו, גמ׳ ורש״י].

◇ בשעה שהאדם בכעס – עשוי הוא לכעוס גם על דברים קלים.

◇ איזהו מיתת בית דין חמורה – שריפה או סקילה:
לר׳ שמעון – שריפה חמורה מסקילה.
להחכמים – סקילה חמורה משריפה.

➤ לכן: א׳ מן ״הנשרפין״ שנתערב בהרבה ״נסקלין״:
לר׳ שמעון – ידונו כולם בסקילה [דסקילה **קלה**, וגם משום דאזלינן בתר **רוב** נסקלין, גמ׳].
להחכמים – ידונו כולם בשריפה [דשריפה **קלה**, ואף דיש **רוב** נסקלין כנגדו, גמ׳]

➤ וכן: א׳ מן ״הנסקלין״ שנתערב בהרבה ״נשרפין״:
לר׳ שמעון – ידונו כולם בסקילה [דסקילה **קלה**, ואף דיש **רוב** נשרפין כנגדו, גמ׳].
להחכמים – ידונו כולם בשריפה [דשריפה **קלה**, וגם משום דאזלינן בתר **רוב** נשרפין, גמ׳].

המשך בעמוד הבא

א. ולרב יהודה (הנ״ל) דס״ל כיבוד אב ״משל הבן״ – מותר להאכילו רק להעדפה, אבל עד מידה בינונית – אסור להאכילו ממעשר עני [דכיון דחייב הבן לשלם אותו מממונו (עד מידה בינונית כנ״ל), נמצא ד**״פורע חובו משל עניים״**] גמ׳.

ב. דלרב נתן (הנ״ל) דס״ל דכיבוד אב ״משל אב״, בכה״ג דהארנקי הוא של הבן – יכול להכלימו [למונעו מלזרקה לים (עי׳ בהרמ״ה הובא בטור סי׳ רמ׳, סעי׳ ח׳), וזהו ע״פ רש״י. אבל עי׳ בהרמב״ם (ממריס ו׳ ז׳), דלכו״ע אסור להכלימו, עיי״ש בהגהשא כליס].

- הרי שהי׳ אביו עובר על דברי תורה (או שהי׳ טועה בדבר הלכה) –
  אל יאמר לו "**אבא עברת על דברי תורה**", וכן "**אבא כך כתוב בתורה**" [דכרי מלטר לי׳ לאביו, גמ׳];
  אלא יאמר לו "**אבא מקרא כתוב בתורה כך**" [ואומר לו המקרא כמו שהוא כתוב, **והוא עצמו יבין שטעה**, רש"י].

- הרי שאביו אומר לו "**השקיני מים**", ויש לפניו לעשות "**מצוה אחרת**" (כגון לקבור את המת או לוי׳, רש"י) –
  - **אם המצוה "אי אפשר" ליעשות ע"י אחרים** – לכו"ע יעשה את המצוה [דאף האב חייב בהמלוה, גמ׳].
  - **ואם המצוה "אפשר" ליעשות ע"י אחרים:**
    לאלעזר בן מתי׳ – מ"מ יעשה את המצוה [דאף האב חייב בהמלוה, גמ׳].
    לאיסי בן יהודה – יעסוק **בכיבוד אביו** [דהמלוה יכול להתקיים ע"י אחריס, גמ׳]. וכן ההלכה.

- "**אב**" שמחל על כבודו – כבודו מחול.

  "**רב**" שמחל על כבודו:
  לרב חסדא – אין כבודו מחול.
  לרב יוסף, ורבא – כבודו מחול [דאף דכבודו תלוי **בתורה**, מ"מ משלמדה וגרסה היא נקראת **"תורתו"**, גמ׳ ורש"י].
  - אלא דמ"מ חייב התלמיד לעשות לו "**הידור**" (כגון, לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו, רש"י).

  "**נשיא**" שמחל על כבודו:
  לר׳ אליעזר – אין כבודו מחול.
  לר׳ יהושע, ור׳ צדוק – כבודו מחול.

  "**מלך**" שמחל על כבודו – אין כבוד מחול [דלריך שתהא **"לימתו** (של המלך) **עליך"**, גמ׳].

- "**מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן**":
  - האם חייב לקום ולהדר גם ב"**זקן אשמאי**" (אשם רשע[ג], ועם הארץ, רש"י):
    להת"ק, ור׳ יוסי הגלילי – אינו חייב [ילפינן מפסוק, גמ׳].
    לאיסי בן יהודה – חייב. וכן ההלכה[ד].
  - האם חייב לקום ולהדר גם ב"**יניק וחכם**":
    להת"ק – אינו חייב.
    לר׳ יוסי הגלילי[ה] – חייב.
  - ועי׳ להלן (דף לג׳) לעוד דינים.

ג. אבל עי׳ בתוס׳, דלא איירי "ברשע", אלא "בבור ועם הארץ", עיי"ש.
ד. מהגמ׳ להלן (דף לג׳).
ה. וכן לאיסי בן יהודה [כן מבואר ברש"י (ד"ה לי סלקא). וע"ע בהראשונים בזה].

- ״מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן״:
  - אינו חייב לקום ולהדרו אלא במקום ״שאין בו חסרון כיס״ [ילפינן מפסוק, גמ׳]. לכן:
    1. אינו חייב להדרו (ולכבדו) בממון.
    2. אין בעלי אומניות רשאין[א] לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם (ויתבטלו ממלאכתן).
  - ואינו חייב לקום ולהדרו אלא במקום ״שיש הידור״ [ילפינן מפסוק, גמ׳]. לכן:
    1. אינו חייב לעמוד מפניו בבית הכסא ובבית המרחץ:
       - וזהו רק בבתי גואי (של בית המרחץ, מקום שבני אדם עומדים ערומים);
       אבל בבתי בראי – חייב לעמוד [שהוא מקום שעומדים לבושים ו**"מקום הידור"** הוא, רש"י].
    2. אינו עומד מפניו ממקום רחוק, אלא עד שיגיע תוך ד׳ אמותיו [דמוכחא מילתא שמפניו הוא עומד, רש"י]:
       - וזהו רק ב״רבו שאינו מובהק״;
       אבל ב״רבו המובהק״ – חייב לעמוד אפי׳ מלא עיניו.

◇ בשעה שמביאי ביכורים עוברים בתוך ירושלים – כל בעלי אומניות עומדים מפניהם, ושואלים בשלומם, ואומרים להם ״אחינו אנשי מקום פלוני, בואכם לשלום״.
- **והטעם** שחייבים לעמוד מפניהם (אף שמתבטלין ממלאכתן):
  - י״א – ד״חביבה מצוה בשעתה״[ב].
  - י״א – דאם לא יעמדו אתה מכשילן לעתיד לבא[ג] [שלא יביאו עוד, שיאמרו נדזיס אנו בעיניהם, רש"י].

◇ אסור להרהר בדברי תורה בבית המרחץ ובבית הכסא:
- וזהו רק בבתי גואי; אבל בבתי בראי – מותר להרהר.

- הרואה זקן מרחוק – לא יעצים עיניו לפני שיגיע תוך ד׳ אמותיו (כדי שכשיגיע, הרי אינו רואהו לעמוד מפניו) [דיש לך **ליראת מן היולר** היודע מחשבותיך, שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו, רש"י].

- אסור לאדם לעבור לפני חכם בגילוי הראש [שזהו דרך חלוף, גמ׳].
  - אבל אם ״גייס ברבנן״ – מותר [דכיון דדעתו קרובה אצל החכמים, הורגלו בכך **ואינם מקפידים**, תוס׳ ר"י הזקן[ד]].

- ״זקני העכו״ם״ – יש לאדם לכבד אותם:
  - ר׳ יוחנן – הי׳ עומד מפניהם [דאמר "כמה מקראות ולרות עברו עליהם, וראו ניסים הרבה ומופסים", גמ׳ ורש"י].
  - רבא – לא הי׳ עומד מפניהם, אבל הי׳ עושה להם ״הידור״.
  - אביי[ה] – הי׳ **פושט** ידו לזקנים, כדי שישענו עליו[ו] (אבל לא עמד בפניהם).
  - רבא – הי׳ שולח שלוחיו (לפשוט להן יד), אבל הוא עצמו לא.
  - רב נחמן – הי׳ שולח משרתיו (לפשוט להן יד), אבל הוא עצמו לא [שלא לזלזל בתורתו, גמ׳ ורש"י].

המשך בעמוד הבא

א. עי׳ בתוס׳ ובהראשונים דדנו, אם הכוונה דיש ״איסור״ בדבר (וכגון שעוסקין במלאכת אחרים), או דרק ״אין חייבין״, עיי״ש.
ב. וחביבה אפי׳ יותר מכבוד תלמידי חכמים [כדראינו שאין עומדים מפני תלמידי חכמים בשעה **שיתבטלו ממלאכתן** (כנ"ל)], גמ׳.
ג. ולפ״ז, בבני אדם הניכרים חשובים בעיר ועסוקים במצות, אין חייבים לעמוד מפניהם, רש״י.
ד. ועי׳ ברש״י כאן. ומשמע מדבריו, ד״גייס ברבנן״ אינו היתר, עיי״ש.
ה. כן מבואר בהרמב״ם והשו״ע, דמעשי האמוראים האלו היו בזקני עכו״ם, עיי״ש.
ו. עי׳ ברש״י שהביא פי׳ אחר בזה, אבל דחה אותה, עיי״ש.

- הזקן לא יטריח (אם יכול לילך דרך אחרת, שלא יעמיד את הציבור, רש״י)[ז].
  - ואם הזקן יקיף (לסבב דרך אחרת, שלא לעבור לפני הציבור, רש״י) – יזכה **לאריכת ימים**.

- אין ״תלמיד חכם״ רשאי[ח] לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית [שלא יכוי כבודו מרובה מכבוד שמים, גמ׳].

- כל ״תלמיד חכם״ שאין עומד מפני רבו – נקרא רשע, ואינו מאריך ימים, ותלמודו משתכח.

- בן שהוא ״רבו של אביו״:
  - האם חייב הבן לעמוד מפני אביו:
    - אם אביו הוא ״בעל מעשים״ – חייב לעמוד מפני אביו.
    - אם אביו אינו ״בעל מעשים״ – **איבעי׳ הוא** (ולא איפשיטא).
  - האם חייב האב לעמוד מפני בנו – **איבעי׳ הוא** (ולא איפשיטא).

- אדם שהוא ״בעל מעשים״ – אפי׳ תלמיד חכם יש[ט] לעמוד מפניו.

- בן שנתחתן ב״נשיא״ – חייב אביו לעמוד מפני בנו, אף **שהאב גם רבו** [מפני כבוד בית נשיא, גמ׳].

- ״רכוב״ – כמהלך דמי [ולאו בתר דידי׳ אזלינן, אלא בתר בהמה הנושאתו, גמ׳ ורש״י].
  לכן: הרב שהי׳ ״רוכב״ (על בהמה) – חייב התלמיד לעמוד מפניו.

◇ מצורע – אינו מטמא טהור (הנכנס עמו לאהל) אלא א״כ ״יושב״ המצורע [ילפינן מפסוק, רש״י].
אבל אם ״עומד״ המצורע – לא נטמא הטהור, אף שהטהור יושב.
- וכן אבן המנוגעת (מבית המנוגע) – אינו מטמא טהור (הנמצא עמה באהל) אלא א״כ ״יושב״ נושא האבן.
  אבל אם ״עומד״ נושא האבן – לא נטמא הטהור, אף שהטהור יושב
  [ד**״רכוב כמהלך דמי״** (כנ״ל), ולא אזלינן בתר **האדם הנושאה**, גמ׳ ורש״י].

- חייב אדם לעמוד מפני ספר תורה [מקל וחומר מהחיוב לעמוד לפני **תלמיד חכם**, גמ׳].

- בשעה שאדם עוסק בתורה – האם חייב לעמוד מפני תלמיד חכם:
  - לר׳ אלעי׳, ור׳ יעקב, ואביי – חייב לעמוד.
  - לר׳ שמעון ב״א, ור׳ אלעזר – אסור לעמוד [דאין ראוי ל**״תורה עצמה״**[י] לעמוד מפני **עומדי התורה**, גמ׳ ורש״י].

- ״חכם״ העובר לפניו – חייב לעמוד מפניו משעה שנכנס לתוך ד׳ אמותיו (כנ״ל);
  וכיון שעבר ממנו ד׳ אמות – מותר לישב.
  ״אב בית דין״ העובר לפניו – חייב לעמוד מפניו משעה שרואהו מלא עיניו;
  וכיון שעבר ממנו ד׳ אמות – מותר לישב.
  ״נשיא״ העובר לפניו – חייב לעמוד מפניו משעה שרואהו מלא עיניו;
  ואינו מותר לישב – אלא עד שישב הנשיא במקומו.

ז. ואף דאינם חייבים לעמוד מפניהם אלא שחרית וערבית (כדלהלן), מ״מ גם בזה יש למעט בטירחתם, גמ׳.
ח. עי׳ בהראשונים ובהמפרשים דדנו, אם יש ״איסור״ בזה, או רק ״דאינו חייב״, עיי״ש.
ט. עי׳ בהראשונים ובשו״ע דדנו, אם ״חייב״ לעמוד מפניו, או דרק ״רשאי״ תלמיד חכם לעמוד מפניו, עיי״ש.
י. דבשעה שאדם עוסק בתורה הרי חשוב ״כתורה עצמה״, רש״י.

- אלו מצות עשה שהזמן גרמא, שנשים פטורות בהן (כגון):
  1. סוכה
  2. לולב
  3. שופר
  4. ציצית [דלילה **לאו** זמן ציצית[א]]
  5. תפילין [דשבת ויו"ט **לאו** זמן תפילין, וי"א דגם לילה **לאו** זמן תפילין[ב], רש"י]
  6. ראי׳ (לבית המקדש ברגל)

- אלו מצות עשה שהזמן גרמא, שנשים חייבות בהן (כגון):
  1. מצה (בליל א׳ של פסח)
  2. שמחה (ברגל)
  3. הקהל

- אלו מצות עשה שלא הזמן גרמא, שנשים חייבות בהן (כגון):
  1. מזוזה
  2. מעקה
  3. השבת אבידה
  4. שילוח הקן

- אלו מצות עשה שלא הזמן גרמא, שנשים פטורות בהן (כגון):
  1. תלמוד תורה
  2. פרו ורבו[ג]
  3. פדיון הבן

◇ בכל מערבין (עירובי חצירות[ד]) ומשתתפין (שיתופי מבואות) –
– חוץ מן המים, והמלח, וכמהין, ופטריות [דמידי דזיין בעינן, וכגי לא זייני, רש"י].

◇ אין למידין מן הכללות, ואפי׳ במקום שנאמר בו "חוץ" [ולא אמרינן **"דוקא הוא** ולא שייר מידי", רש"י].

◇ המקיים מצות "מזוזה" – יזכה לאריכת ימים.

המשך בעמוד הבא

א. עי׳ בהגמ׳ מנחות (דף מג׳) דכן ס"ל לר"ש, וכן ההלכה. אבל החכמים ס"ל דגם לילה זמן ציצית (ולדבריהם, הוי׳ ציצית מצות עשה שלא הזמן גרמא, ונשים חייבות בה, עיי"ש).

ב. עי׳ בהגמ׳ להלן (דף לה׳), ובעירובין (דף צו׳), דנחלקו בזה התנאים, וי"א דגם שבת ויו"ט זמן תפילין, וכן י"א דגם לילה זמן תפילין (ולדבריהם, הוי׳ תפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא, ונשים חייבות בה, עיי"ש). ולהלכה, שבת ויו"ט לאו זמן תפילין, ולילה זמן תפילין (מדאורייתא).

ג. ולר׳ יוחנן בן ברוקא (להלן דף לה׳) – נשים חייבות בפרי׳ ורבי׳, עיי"ש.

ד. ע"פ רש"י. אבל עי׳ בתוס׳ דחולק ע"ז, וס"ל דאיירי ב"עירובי תחומין", עיי"ש.

- ״נשים״ – האם חייבות או פטורות באלו מצות, ומה הטעם:
  - מזוזה – חייבות.
    והטעם: 1. דהוא מצות עשה שלא הזמן גרמא. 2. דהוא סגולה ל״אריכת ימים״ (כנ״ל), וגם נשים צריכות לזה.
  - סוכה – פטורות.
    והטעם: 1. דהוא מצות עשה שהזמן גרמא. 2. דנתמעטו מהפסוק ״האזרח״[ה].
  - ראי׳ – פטורות.
    והטעם: 1. דהוא מצות עשה שהזמן גרמא. 2. דנתמעטו מהפסוק ״זכורך״[ו].
  - הקהל – חייבות.
    והטעם: 1. דנתרבו בפירוש בפסוק[ז]. 2. יש ללמוד מקל וחומר מ״טף״ (ואפי׳ אם לא נתרבו בפירוש בפסוק).

- ״שמחה״ (ברגל) – הנשים חייבות בה [דנתרבו בפירוש בפסוק, רש״י].
  לאביי: בנשואה – החיוב על בעלה לשמחה (אבל אין חובת השמחה תלוי׳ בה, רש״י).
  באלמנה – החיוב על מי שהיא שרוי׳ אצלו לשמחה (משלו, במאכל ומשתה וכלי פשתן[ח], רש״י).
  לר׳ יהודה (להלן דף לה׳) – החיוב על הנשים בעצמן להיות בשמחה.

- ״ב׳ כתובין הבאין כאחד״:
  י״א – דאין מלמדין.
  י״א – דמלמדין.
  ״ג׳ כתובין הבאין כאחד״ – לכו״ע אין מלמדין (מהגמ׳ להלן דף לה׳).

- מהו המקור דמצות עשה שהזמן גרמא – נשים פטורות בהן:
  י״א – ב״בנין אב, ומה מצינו״: מתפילין (ותפילין ילפינן בהיקש מתלמוד תורה – דנשים פטורות).
  וכן מראי׳ (דנתמעט מפסוק, כנ״ל)[ט].
  י״א (להלן דף לה׳) – ב״היקש״ מתפילין (ותפילין ילפינן בהיקש מתלמוד תורה, כנ״ל).

- מהו המקור דמצות עשה שלא הזמן גרמא – נשים חייבות בהן:
  י״א – ב״בנין אב ומה מצינו״ ממורא אב (דנתרבה נשים לחיובא)[י].
  י״א (להלן דף לה׳) – מדילפינן דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות בהן (ע״י היקש מתפילין, כנ״ל),
  מכלל דמצות עשה שלא הזמן גרמא – נשים חייבות בהן.

ה. והוצרכה למעטם מפסוק, דהו״א דנשים יתחייבו בסוכה דבעינן ״תשבו כעין תדורו״, ״מה דירה איש ואשתו, אף סוכה איש ואשתו״. א״נ, שלא תלמוד גזירה שוה מ״מצה״ ולחייבו נשים בסוכה, גמ׳.

ו. והוצרכה למעטם מפסוק, שלא תלמוד גזירה שוה מ״הקהל״ ולחייבו נשים בראי׳, גמ׳.

ז. אף דהוא מצות עשה שהזמן גרמא.

ח. עי׳ בתוס׳ דחולק וס״ל דאיירינן בנוגע החיוב ״שלמי שמחה״ בזמן שבית המקדש הי׳ קיים, עיי״ש.

ט. ולא הוי׳ ״ב׳ כתובין הבאין כאחד״ – דכל אחד צריכי, עי׳ בהגמ׳.

י. ולר׳ יוחנן בן ברוקא (להלן דף לה׳) – ילפינן גם מפרי׳ ורבי׳ דלדידי׳ נשים חייבות בה, וכל אחד צריכי, גמ׳.

◇ "פרו ורבו" – האם נשים חייבות בה:
להחכמים – נשים פטורות בה [דנתמעטו מפסוק, גמ'].
לר׳ יוחנן בן ברוקא – נשים חייבות בה [ילפינן מפסוק, גמ'].

◇ "תפילין" – האם חייבים בה "בלילה", ו"בשבת ויום טוב": [ע"ע בהגמ' עירובין (דף לו')]
להחכמים – "שבת ויו"ט" – לאו זמן תפילין הוא[א].
לר׳ מאיר, ולר׳ יהודה – "לילה", ו"שבת ויו"ט" – זמן תפילין הוא[ב].

◇ "ב׳ כתובין הבאים כאחד" – עי׳ לעיל דף לד׳.

• כל מצות "לא תעשה" (בין שהזמן גרמא, ובין שלא הזמן גרמא);
וכן כל "עונשין" שבתורה – גם נשים חייבות בהן [ילפינן מפסוק, גמ'].
› כל "דינין" שבתורה – נוהגים גם בנשים (כגון, דאסור לגזול מהם, והם אסורים לגזול מאחרים, רש"י) [ילפינן מפסוק, גמ'].
› כל "מיתות" שבתורה – נוהגים גם בנשים (שחייב ההורגן עליהם מיתה, וכן השור כופר, רש"י) [ילפינן מפסוק, גמ'].

• הנשים – אינן מוזהרות על האיסור "בל תקיף" (פאת הראש), ו"בל תשחית" (פאת הזקן), ו"בל תטמא למתים" (דכהנים) [וכולהו ילפינן מפסוק, גמ'].

◇ "ופאת זקנם לא יגלחו" – אינו חייב אלא על "גילוח שיש בה השחתה":
לכן, אינו חייב אלא בגילוח על ידי "תער".
~ אבל: 1. אם גילחו ב"מספריים" – פטור [דאין בו "השחתה", גמ'].
2. אם לקטן ב"מלקט וברהיטני" – פטור [דאין "דרך גילוח" בכך, גמ' ורש"י][ג].

◇ "זקן האשה והסריס" שהעלו שער – הרי הן כ"זקן האיש" לענין "טומאת נגעים"
(דסימן הנגע בה כדין "נתק זקן" דהוא בשער צהוב, ולא כדין סימן "בעור הבשר" דהוא בשער לבן, רש"י).
› ולאחר שנתרפאה – הרי צריכה ל"טהרת נגעים" (כדין טהרת מצורע בתגלחת וצפורים, רש"י).

• "לא תתגודדו, ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת" – האם נשים חייבות בה:
להחכמים (של המשנה)[ד] – נשים חייבות בה.
לאיסי: "בל יקרחו" – נשים פטורות בה [דנתמעטו מפסוק, גמ'].
"לא תתגודדו" (וכן "בל לשרוט לנפש") – נשים חייבות בה.

◇ האיסור "לא תתגודדו" (לחתוך הבשר על המת) – נוהגת בין במקום השער, ובין שלא במקום השער.
האיסור "בל יקרחו" (לתלוש משער הראש על המת) – אינו נוהגת אלא במקום השער.

א. עי׳ בהגמ׳ עירובין (דף צו׳), די"א דגם לילה לאו זמן תפילין (מדאורייתא), ואין הלכה כן, עיי"ש.
ב. ולכן להני תנאים, הוי׳ תפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא, גמ׳.
ג. וע"ע בהמשנה מכות (דף ח׳), דר"א מחייב גם בזה, עיי"ש.
ד. וכן נפסק להלכה בשו"ע יור"ד (סי׳ קפ׳, סעי׳ יב׳), עיי"ש.

◇ "לא יקרחו קרחה בראשם" (לתלוש משער הראש על המת):
- אם קרח ד׳ או ה׳ קרחות בראשו – חייב מלקות על כל אחת ואחת[א].
- וחייב על קרחה "בכל הראש" (ולא רק על מקום "בין העינים").
- ובין כהן ובין ישראל חייב בה.
- ואינו חייב אלא הקורח על המת.

◇ מקום הנחת "תפילין של ראש" – בגובה הראש (במקום שער, ולא "בין העינים" ממש, גמ׳ ורש"י).

◇ מתי נקראים בני ישראל "בנים לד"":
לר׳ יהודה – דוקא בזמן שבני ישראל נוהגים "מנהג בנים".
לר׳ מאיר – אפי׳ בזמן שבני ישראל אינם נוהגים "מנהג בנים"[ב].
- וזהו אפי׳ כשהם "רשעים", ואפי׳ כשהם עובדים עבודה זרה – אלא דנקראים "בנים משחיתים".
- ואם יחזרו ב"תשובה" – יקראו "בנים מעלייא".

• אלו דברים נוהגים "באנשים ולא בנשים": (ואפי׳ הם כהנות, רש"י) [וכולהו ילפינן מפסוק, גמ׳].
1. הסמיכות, 2. התנופות, 3. ההגשות (להגיש המנחה להמזבח, רש"י), 4. הקמיצות,
5. הקטרות, 6. המליקות, 7. הקבלות, 8. והזאות.
› חוץ ממנחת סוטה, ומנחת נזירה – שהנשים מניפות מנחותיהן.

◇ "הזאות" הקרבן – מי ראוי׳ לזרוק:
בפרה אדומה – דוקא ה"סגן כהן גדול"[ג].
בהזאות "פנים" (כגון על הפרוכת ומזבח הזהב) – דוקא ה"כהן המשיח"[ד].
בשאר קרבנות (בין בהמה, ובין עוף) – דוקא "כהן זכר".

◇ "שחיטה" (של קרבן בהמה) – כשרה אפי׳ בזר.
"מליקה" (של קרבן העוף) – אינה כשירה אלא בכהן.

◇ "תנופה" של קרבנות ומנחות – בין הכהן ובין הבעלים עושין אותה.
- כיצד הי׳ נעשית – הכהן מכניס ידו תחת יד הבעלים ומניף.

א. וע"ע בהסוגי׳ במכות (דף כ׳) בזה, עיי"ש.
ב. וכן הלכה, עי׳ בשו"ת הרשב"א (ח"א סי׳ רמב׳).
ג. עי׳ בהגמ׳ יומא (דף מב:), דזהו דוקא בפרה שעשה משה. אבל בפרה של דורות יש מחלוקת: י"א – דוקא בכהן גדול, וי"א – אפי׳ בכהן הדיוט, עיי"ש [ועי׳ בתוס׳ כאן (ד"ה אי דפרה), עיי"ש].
ד. עי׳ בתוס׳ (ד"ה אי דפנים) דלהלכה גם כהן הדיוט כשר לזרוק, עיי"ש. וע"ע בהרמב"ם (מעשה קרבנות פ"ה הט"ו).

- כל מצוה שהיא "חובת הגוף" – נוהגת בין בארץ ישראל, ובין בחוץ לארץ [ילפינן מפסוק, גמ׳]
(כגון: שבת, תפילין, עבודת כוכבים, פטר חמור, מילה, עריות, רש"י).

- כל מצוה שהיא "חובת קרקע" – אינה נוהגת אלא בארץ ישראל [ילפינן מפסוק, גמ׳]
(שמוטלת על הקרקע או גידוליו, כגון: תרומות, מעשרות, חלה, לקט, שכחה, פאה, שביעית, רש"י).

- האיסור "ערלה" ו"כלאים" – האם נוהגת גם בחוץ לארץ (ואע"פ שהן חובת קרקע) – עי׳ להלן דף לח׳ ולט׳.

- האיסור "חדש" (אכילת תבואה חדשה לפני הבאת העומר) –
להת"ק (ור׳ ישמעאל)[א] – אינה נוהגת אלא בארץ ישראל;
ואינה נוהגת אלא לאחר "ירושה וישיבה" (ולא כל יד׳ שנה שהיו בגלגל שכבשו ושחלקו, רש"י).
לר׳ אליעזר (ור׳ עקיבא)[ב] – נוהגת בין בארץ ישראל, ובין בחוץ לארץ;
ונוהגת אפי׳ מיד שיכנסו לארץ ישראל.

◇ "הנסכים" – מתי נתחייבו להקריבם עם הקרבנות:
- בשעה שהיו ישראל "במדבר"[ג]:
לר׳ ישמעאל – לא נתחייבו בנסכים.
לר׳ עקיבא – נתחייבו בנסכים.
- בשעה שנכנסו לארץ ישראל[ד]:
לר׳ ישמעאל – לא נתחייבו בנסכים רק "בבמת ציבור", וכן רק לאחר "ירושה וישיבה".
לר׳ עקיבא – נתחייבו בנסכים בין "בבמת ציבור", ובין "בבמת יחיד" (בשעת היתר הבמות);
וכן נתחייבו אפי׳ "מיד" שנכנסו לארץ ישראל.

- "מושב", ו"ביאה":
לר׳ ישמעאל:
י"א – כל מקום שנאמר בו "מושב" ו"ביאה"[ה] – פירושו "דאינו נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה".
י"א – כל מקום שנאמר בו "ביאה" (לבד, אפי׳ בלי "מושב") – פירושו "דאינו נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה".
לר׳ עקיבא (ור׳ אליעזר) – כל מקום שנאמר בו "מושב"[ו] – פירושו "בכל מקום שאתם יושבים" (ואפי׳ בחוץ לארץ).

המשך בעמוד הבא

א. וכן ס"ל לר׳ אלעזר ברבי שמעון (עי׳ להלן דף לח׳). ועי׳ בהפוסקים, די"א דאף להני שיטות, זהו רק דאינו נוהג בחו"ל מדאורייתא, אבל מדרבנן יש איסור חדש אפי׳ בחו"ל (ועכ"פ בסמוכה לארץ ישראל), עיי"ש.
ב. וכן ס"ל לר׳ שמעון בן יוחי, וכן הסתם משנה (בערלה פ"ג מ"ט) – עי׳ להלן דף לח׳.
ג. הנידון הוא רק בנוגע היחידים שהביאו קרבנותיהם להמשכן. אבל הציבור – לכו"ע נתחייבו להביא נסכים עם הקרבנות, רש"י ותוס׳.
ד. וגם בזה הנידון רק בנוגע היחידים שהביאו קרבנותיהם. אבל הציבור – לכו"ע נתחייבו בנסכים מיד (ואפי׳ קודם "ירושה וישיבה") [דכיון שנתחייבו במדבר כנ"ל, שוב לא הפסיקו, תוס׳ ד"ה לא קירבו, עיי"ש].
ה. שיטה זו ס"ל דדוקא כשכתוב בהן שניהם "מושב" ו"ביאה". אבל "מושב" לבד – פירושו "בכל מקום שאתם יושבים", ו"ביאה" לבד – פירושו "אפי׳ מיד שיכנסו לארץ ישראל".
ו. ואפי׳ אם כתוב בהן שניהם "מושב" ו"ביאה".

- מצות "מינוי מלך", וכן "הבאת ביכורים" –
לכו"ע אינו נוהגת אלא לאחר שיכנסו לארץ ישראל, ורק לאחר "ירושה וישיבה" [ילפין מפסוק, גמ׳].

◇ "ב׳ כתובין הבאים כאחד" – עי׳ לעיל דף לד׳.

- "הפרשת חלה" – לכו"ע נוהגת מיד שיכנסו לארץ ישראל (ואפי׳ קודם "ירושה וישיבה") [ילפינן מפסוק, רש"י].

◇ "קידוש החודש" – אינו נוהג אלא בבית דין שביהודה (ירושלים).

- האיסור "חלב" ו"דם" – נוהג בכל מקום, ובכל זמן [ילפינן מפסוק[ז], גמ׳].

- מצות "מצה" ו"מרור" – נוהג בכל מקום, ובכל זמן [ילפינן מפסוק[ח], גמ׳].

- כשישראל יקיימו מצות "תפילין" ו"פטר חמור" – יזכו ליכנס לארץ ישראל.

ז. דהי׳ הו"א דנוהג רק בזמן שהקריבו קרבנות, גמ׳.
ח. דהי׳ הו"א דנוהג רק בזמן שהקריבו קרבן פסח, גמ׳.

◇ **סדר ירידת ואכילת המן:**

1. **טו׳ ניסן** – יצאו ישראל ממצרים, ועד שירד המן אכלו מהעוגות (מצות) שהוציאו עמהם, וטעמו בהם "**טעם מן**".
2. **טז׳ אייר** (בשנה הראשונה) – התחיל המן לרדת, ואכלו ממנו עד שבאו לארץ ישראל.
3. **ז׳ אדר** (לסוף מ׳ שנה, שהיו בערבות מואב) –
   מת משה ופסק המן מלירד, ומ"מ היו מסתפקין מן המן שבכליהם (עד טז׳ ניסן).
4. **טז׳ ניסן** (לאותו שנה, שהיו כבר בארץ ישראל) – הפסיקו לאכול את המן, והתחילו לאכול מתבואת ארץ ישראל.

◇ הקב"ה יושב **וממלא שנותיהם של צדיקים** מיום ליום ומחדש לחדש [ילפינן **ממשה** - דבז׳ אדר נולד, ובז׳ אדר מת, גמ׳].

◇ **האיסור "חדש"**:

- אינו אסור בהנאה, אלא **באכילה**.
- **מתי הותר** לאכול מתבואה החדשה:
  1. **כשהקריבו קרבן העומר** (בטז׳ ניסן) – הותר החדש.
  2. אם לא הקריבו העומר – הותר החדש מעצמו **בסוף יום טז׳ ניסן**[א].
- האם נוהגת גם **בחוץ לארץ** – עי׳ לעיל דף לז׳.

◇ "**כלאים**" ו"**ערלה**":

1. אסורים **בהנאה** (ולא רק באכילה);
2. **אין היתר** לאיסורם;
3. ואיסורם **איסור עולם** (דהפירות שנאסרו אסורים לעולם[ב]).

- "**שמיטת כספים**" – נוהגת בין **בארץ ישראל**, ובין **בחוץ לארץ** [ילפינן מפסוק[ג], גמ׳].
  - ואינו נוהג אלא בזמן שנוהג "**שמיטת קרקעות**"
    (אבל לא בזמן שהיו ישראל במדבר, או לאחר שגלו מארץ ישראל[ד], רש"י) [ילפינן מפסוק, גמ׳].

- "**שילוח עבדים**" (העבריים בשנת היובל) – נוהגת בין **בארץ ישראל**, ובין **בחוץ לארץ** [ילפינן מפסוק[ה], גמ׳].
  - ואינו נוהג בחוץ לארץ אלא בזמן שנוהג גם **בארץ ישראל**[ו] [ילפינן מפסוק, גמ׳].

המשך בעמוד הבא

א. עי׳ בהגמ׳ מנחות (דף סח׳), דזהו **לר׳ יהודה**. אבל **להת"ק** – הותר החדש מעצמו כבר מתחילת יום טז׳ ניסן, תוס׳.

ב. עי׳ ברש"י, דמ"ש הגמ׳ "**לערלה בשתים**" – היינו "דאין איסורו איסור עולם". והכוונה על הפירות של שנה ד׳, דמעולם לא נאסרו. ועי׳ בתוס׳ דחולק ע"ז, ולמד פשט אחר בהגמ׳, עיי"ש.

ג. וקמ"ל, דאף דתלוי **בזמן** שנוהג "שמיטת קרקעות" (כדלהלן), מ"מ אינו תלוי **במקום** שנוהג "שמיטת קרקעות", גמ׳.

ד. זהו **לרבי**. אבל **להחכמים** – שמיטת קרקעות נוהגת אף בזמן הזה מדאורייתא (עי׳ בהגמ׳ מו"ק דף ב:).

ה. וקמ"ל, דאף דתלוי **בזמן** שנוהג גם בארץ ישראל (כדלהלן), מ"מ אינו תלוי דוקא **במקום** ארץ ישראל, גמ׳.

ו. עי׳ בהטורי אבן (ר"ה דף ט:), דהביא מרש"י (ואינו לפנינו) דבא לאפוקי בזמן שאין היובל נוהג, כגון "**שאין כל יושבי׳ עלי׳**" [והכיא עוד פשט אחר מהרא"ד"ד], עיי"ש.

- ״ערלה״ ו״כלאים״[ז] – האם נוהגות גם בחוץ לארץ:
  לר׳ שמעון בן יוחי – נוהגות מדאורייתא [יליף מקל וחומר, גמ׳].
  להסתם משנה (בערלה פ״ג מ״ט)[ח]:
  ״ערלה״: לשמואל – נוהגת מכח מנהג.
  לר׳ יוחנן – נוהגת מכח הלכה למשה מסיני[ט].
  ״כלאים״ – נוהגת רק מדרבנן.
  לר׳ אליעזר, ולחריפי דפומבדיתא (להלן דף לט׳) – **אינן נוהגות כלל.**

◇ ״ספק ערלה״[יא] (כגון, ספק עברו עלי׳ ג׳ שנים;
  או פרדס שיש בו נטיעות ערלה וגם שאר נטיעות, ולקט עכו״ם מן הפירות ואין ידוע מהיכן, רש״י)[יב]:
  - בארץ ישראל – **אסור** [דספק דאורייתא לחומרא].
  - בסורי[יג] – **מותר**, ורק כשכבר נלקט (אבל לכתחילה אסור לומר להעכו״ם ״לך רד ולקוט״)
    [דכיון דערלה בחוץ לארץ אינו אסור אלא מהלכה למשה מסיני (כרי׳ יוחנן כנ״ל), וכך נאמר בהלכה: **"ודאי"** - אסור, אבל **"ספק"** - מותר (מגמ׳ להלן דף לט׳). אלא כיון דסורי׳ קרוב לארץ ישראל, יש חשש דילמא **"מיחליף"** בפירות א״י, לכך החמירו והתירו רק **"כשכבר נלקט"**, גמ׳ ורש״י].
  - בחוץ לארץ – **מותר**[יד], ואפי׳ לומר להעכו״ם ״לך רד ולקוט״ מפירות הללו,
    ובלבד שלא יראנו כשהוא לוקט מפירות של ודאי[טו] ערלה
    [דבחוץ לארץ **ספק ערלה מותר** (כנ״ל), וכיון דאינו קרוב לא״י, אין חשש דילמא **"מיחליף"**, גמ׳ ורש״י].

◇ ״ספק כלאים״[יא] (כגון, כרם הנטוע ירק, והירק נמכר מחוץ לכרם, ויש לחוש שמא מירק שגדל בכרם הוא, רש״י)[יב]:
  - בארץ ישראל – **אסור** [דספק דאורייתא לחומרא].
  - בסורי[יג] – **מותר**, ובלבד שלא יראנו שהוא לוקט הירק מהכרם (שהוא ודאי כלאים)
    [דכיון דכלאים בחוץ לארץ אינו אסור אלא מדרבנן (כרי׳ יוחנן כנ״ל), ממילא **ספק מותר**. אלא דבסורי׳ יש חשש דילמא **"מיחליף"** (כנ״ל), לכך החמירו על ה**"ודאי"** כלאים].
  - בחוץ לארץ – **מותר**, ואפי׳ כשרואה שהוא לוקט הירק מהכרם (שהוא ודאי כלאים),
    ובלבד שלא ילקוט אותן הישראל בעצמו
    [דלא אסרו רבנן כלאים בחוץ לארץ אלא הזורע, או את הלוקט בידיים (ולא כשנלקטו ע״י אחר); וגם דכאן אין חשש דילמא **"מיחליף"**, רש״י].

ז. היינו כלאי הכרם – עי׳ להלן דף לט׳.
ח. וכן ס״ל להת״ק (לעיל דף לז׳), וכן לר׳ אלעזר ברבי שמעון (כאן).
ט. עי׳ בהגמ׳ (להלן דף לט׳), דלר׳ יוחנן חייב גם לאבד בידים הודאי ערלה בחו״ל (הואיל שבאו להקל בזה, רש״י), וכן יש להכריז על המקילין בערלה בחו״ל ״דפירותיהן טעונים גניזה״, עיי״ש.
י. בהמשנה (לעיל דף לז׳), וע״פ מסקנת הגמ׳ (להלן דף לט׳) [ולא ע״פ הגמ׳ לעיל דף לז], עיי״ש.
יא. כ״ז הוא לשיטת הסתם משנה (בערלה) אליבא דר יוחנן (דיש חילוק בין ערלה וכלאים, כנ״ל). אבל אליבא דשמואל (דשניהם מדרבנן) – יהי׳ ערלה וכלאים שוין [**וי״ל** - דיש **ספק** אם שייכם לחומרא, או שייכם לקולא. **וי״ל** - דפסקינן **דשייכם לקולא**, כן מבואר בהגמ׳ (דף לט׳); ועי״ע בהגמ׳ (שם), דלשמואל מותר גם **"לעשותה ספק ערלה"** לחבירו, עיי״ש. וכן הדיוים ישתנו אלי׳ דר׳ שמעון ב״י ור׳ אליעזר (הנ״ל)].
יב. כ״ז כתבנו ע״פ שיטת רש״י בהסוגי׳. אבל עי׳ בהר״ן ושאר ראשונים דפירשו כל הסוגי׳ באופן אחר, עיי״ש.
יג. זהו אליבא דהמ״ד ״דכיבוש יחיד לא שמי׳ כיבוש״, ודינה כחוץ לארץ, רש״י.
יד. עי׳ בהגמ׳ (דף לט׳), דאף ד״ספק ערלה בחו״ל״ מותר אלי׳ דר׳ יוחנן, מ״מ אין להורות כן ברבים, דיבא לזלזל ב״ודאי״ ערלה, עיי״ש.
טו. זהו ע״פ החזו״א (ערלה יא׳, א׳) בשיטת רש״י, ודלא כהגהות הב״ח כאן, עיי״ש.

- ״ערלה״ – האם נוהגת בחוץ לארץ – עי׳ לעיל דף לח׳.

- ״כלאים״ – האם נוהגת בחוץ לארץ:
  - כלאי הכרם (זרע זרעים וגפנים ביחד) – נוהגת רק מדרבנן [זכו אלי׳ דכ"**סתס משנה**" - עי׳ לעיל דף לח׳[א]].
  - הרכבת האילן (מין בשאינו מינו) – נוהגת מדאורייתא, ואף לוקין עליו.
  - כלאי זרעים (זרע ב׳ מיני זרעים ביחד) – **אינו נוהגת כלל.**

- האיסור ״הרבעת בהמה״ – נוהגת אף בחוץ לארץ [דחודת כגוף הוא, רש"י].

◇ ״בני נח״:
- מוזהרין[ב] על האיסור ״הרבעת בהמה״, ו״הרכבת האילן״ [יליפין מפסוק, גמ׳];
- ואינן מוזהרין על האיסור ״כלאי הכרם״, ו״לבישת שעטנז״.

◇ ״כלאי הכרם״ – אין אדם עובר עלי׳ (מן התורה, ואפי׳ בארץ ישראל) עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד[ג]
[דבעינן ב׳ מיני **זרעים**, והשליש **חרצן**. וכן בעינן **שיזרעם בבת אחת**.].

◇ ״כלאי הכרם״ (בארץ שיראל) – נאסרים אף בהנאה.
״כלאי זרעים״ (בארץ ישראל) – לא נאסר אלא הזריעה, אבל אינם נאסרים בהנאה[ד].

◇ ״כלאי זרעים״ (בארץ ישראל) – מותר לזרוע ד׳ (מיני ירקות) בד׳ רוחות הערוגה, **וא׳ באמצע**
[דבאופן זה אינם יונקים זה מזה, רש"י].

המשך בעמוד הבא

א. ואלי׳ דרשב"י – נוהגת מדאורייתא, ואלי׳ דר"א – אינו נוהגת כלל, עיי"ש.
ב. עי׳ בהגמ׳ סנהדרין (דף נו:), דזהו לר׳ אלעזר. אבל להחכמים – בני נח אינן מוזהרין על כלאים בכלל, עיי"ש.
ג. זהו שיטת רבי יאשי׳, גמ׳. [אבל יש תנאים כחולקין ע"ז, וס"ל דחייב אף בזרע מין א׳ של זרעים בכרם, וכן י"א דחייב אפי׳ בשהכרם כבר נטוע מקודם, עי׳ בתוס׳. וע"ע בהראשונים, די"א דרבי יאשי׳ הוא רק בנוגע מלקות, אבל בנוגע האיסור זריעה, ובנוגע האיסור הנאה - בכל אופן אסור, עיי"ש].
ד. ומותרים אף באכילה (עי׳ בהמשנה כלאים פ"ח מ"א).

- "שכר מצוה":
  - לאביי:
    - אם זכיותיו מרובין:
      בשאר מצות – אין שכר מצוה אלא בעולם הבא, אבל לא בעולם הזה, ואפי׳ מריעין לו [לנקותו מעונותיו שיטול שכר שלם, רש"י].
      בה׳ מצות[ה] – יש לו שכר גם בעולם הזה[ו].
    - אם עונותיו מרובין – אין לו שכר בעולם הבא, אבל בעולם הזה מטיבין לו [כדי לטורדו מן עוה"ב, רש"י].
  - לרבא:
    - אם זכיותיו מרובין – יש לו שכר בין בעולם הזה, ובין בעולם הבא.
    - אם שקולין הן:
      בשאר מצות – אין לו שכר בעוה"ז, ולא בעוה"ב[ז].
      בה׳ מצות[ח] – יש לו שכר בין בעוה"ז, ובין בעוה"ב.
    - אם עונותיו מרובין – אין לו שכר בעוה"ז, ולא בעוה"ב.
  - וכ"ז להחכמים [דס"ל דיש מצות דשכרן בעוה"ז[ט]];
    אבל לרבי יעקב – בין אם זכיותיו מרובין, ובין אם שקולין הן; בין בשאר מצות בין בה׳ מצות – "אין שכר מצוה אלא בעוה"ב", אבל לא בעוה"ז, ואפי׳ מריעין לו [לנקותו מעונותיו שיטול שכר שלם, רש"י].
    - חוץ אם עונותיו מרובין – דאז אין לו שכר בעוה"ב, ובעוה"ז מטיבין לו [כדי לטורדו, רש"י].

◇ "מחשבה" – אם מצרפה למעשה – עי׳ להלן דף מ׳.

◇ "שלוחי מצוה" – אין נזוקין, לא בהליכתן ולא בחזירתן.
- ובמקום ד"קביע (שכיח) היזיקא" – אפי׳ שלוחי מצוה נזוקין.

◇ "ישב אדם ולא עבר עבירה" – נותנים לו שכר כעושה מצוה.
- וזהו דוקא כגון שבא דבר עבירה לידו, וניצול הימנה.

ה. והיינו– כיבוד אב ואם, גמילת חסדים, הכנסת אורחים, הבאת שלום בין אדם לחבירו, ותלמוד תורה כנגד כולם (מהמשנה פאה א׳, א׳).
ו. עי׳ בהרש"ש – דזהו דוקא כשיש רוב זכיות, אבל לא בשקולין. אבל עי׳ בהתוס׳ יו"ט – דזהו גם בשקולין, עיי"ש.
ז. והיינו כ"צדיק גמור", ומ"מ נידון כ"בינוני" – עי׳ תוס׳ כאן (ד"ה שאם).
ח. עי׳ בהגמ׳, דחלק מה"שכר מצוה" בעולם הזה – הוא דהמצוה מגין עליו דבאותה שעה לא יבא אפי׳ לידי "הרהור עבירה", עיי"ש.

◇ כל הבא דבר ערוה לידו, וניצל הימנו – עושין לו נס.

- העושה מצוה:
  - אם הוא "טוב לשמים, וטוב לבריות"[א] – יש לו שכר פירות גם בעולם הזה [ע"ע לעיל דף לט].
  - אם הוא "טוב לשמים, ורע לבריות"[ב] – אין לו שכר פירות בעוה"ז[ג] אלא בעולם הבא.

  העושה עבירה:
  - אם הוא "רע לשמים, ורע לבריות"[ד] – נענש גם בעולם הזה.
  - אם הוא "רע לשמים, ואינו רע לבריות" – אינו נענש אלא בעולם הבא.

- העושה מצוה – יש לו שכר המצוה (קרן), ואפי׳ יותר מכדי שכרו (פירות[ה]).

  העושה עבירה:
  - אם אינו עושה פירות (דאין אחרים למדין ממנו) – יש לו עונש (קרן), אבל לא על יותר מכדי רשעו (פירות).
  - אם עושה פירות (כגון חילול השם, דאחרים למדין ממנו) – יש לו עונש (קרן), ואפי׳ על יותר מכדי רשעו (פירות).

- "מחשבה טובה" – הקב"ה מצרפה למעשה.

  לכן: אפי׳ חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה – מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.

- "מחשבה רעה":
  - אם לא עשה פרי (שלא קיים מחשבתו, ולא עשה העבירה) – אין הקב"ה מצרפה למעשה.
  - אם עשה פרי (שקיים מחשבתו, ועשה העבירה, רש"י) – הקב"ה מצרפה למעשה (ונפרעים ממנו, אף על המחשבה, רש"י).
  - ~ וכ"ז בשאר עבירות;

    אבל בעבודת כוכבים – בכל אופן הקב"ה מצרפה למעשה [מפני חומר דעבו"ז, כדלהלן, גמ׳].
  - › ולעולא – אם אדם עבר עבירה ושנה בה, ואח"כ חשב לעשות אותה העבירה – הקב"ה מצרפה למעשה [ואפי׳ לא עבד לה, דאין חזרתו לשם שמים, אלא שלא הולרך לה, כיון דנעשית לו כהיתר (כדלהלן), רש"י].

◇ חמורה "עבודת כוכבים" – שכל הכופר בה, כמודה בכל התורה כולה.

◇ אדם שעבר עבירה ושנה בה – נעשית לו כהיתר [ע"ע לעיל דף כ].

- עבירה – איזהו חמור יותר, עבירה בפרהסי׳ או עבירה בסתר:
  - אם יכול לכוף את יצרו (ולא לעבור כלל) – חמור יותר עבירה בסתר[ו].
  - אם אינו יכול לכוף את יצרו – חמור יותר עבירה בפרהסי׳ [שהרואה מזלזל בכבוד המקום, רש"י].

    לכן: נוח לו לאדם שיעבור עבירה "בסתר", ואל יחלל שם שמים בפרהסי׳.

- אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו – ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתכסה שחורים [אולי ירך לבבו בכך, וגם אם יחטא אין אדם נותן לב (ולא יתחלל שם שמים בפרהסי), רש"י].

◇ כל המסתכל בקשת – לא חס על כבוד קונו, וראוי׳ לו שלא בא לעולם.

המשך בעמוד הבא

א. כגון, כיבוד אב ואם, גמילת חסדים, הבאת שלום שבין אדם לחבירו, ותלמוד תורה כנגד כולם (מהמשנה בפאה א׳, א׳).

ב. כגון, שילוח הקן [דאין כאן טוב לבריות, רש"י].

ג. עי׳ בהמהרש"א, דבאמת אף בהני (כגון שילוח הקן) מקבל שכר בעוה"ז, אלא דזהו מן הקרן, ולא מן הפירות, עיי"ש. אבל עי׳ בההגהות היעב"ץ והרד"ל, דחולקין וס"ל דאינו מקבל שום שכר בעוה"ז, עיי"ש.

ד. כגון רוצח, גזלן, וגנב, רש"י.

ה. ומקבלן בעוה"ב, חוץ מהמצות הנמנים (במסכת פאה הנ"ל), דמקבל הפירות גם בעוה"ז, בן יהוידע.

ו. וכל העובר עבירה "בסתר" – לא חס על כבוד קונו, וראוי׳ לו שלא בא לעולם, גמ׳ [וכאילו **דוחק רגלי השכינה** (דה"ה כאומר "אין המקום כאן"), עי׳ לעיל דף לא].

- ״חילול השם״:
  1. בין בשוגג ובין במזיד – נפרעין ממנו מיד (ואין עושין עמו כחנוני המוכר לאדם בהקפה).
  2. אף כשהאדם שקולה (זכיותיו ועונותיו), ויש ביניהם עבירה של חילול השם – מכרעת לחובה.

- לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו ״חייב״ וחציו ״זכאי״; וכן יראה אדם את כל העולם כאילו חציו ״חייב״ וחציו ״זכאי״.
  - וממילא: עשה מצוה א׳ – אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות
    [דנמלא זכיותיו מכריעין ונמלא לדיק, ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רודן לדיקים, רש״י].
    עבר עבירה א׳ – אוי לו, שהכריע את עצמו, ואת כל העולם לכף חובה.

- אדם שהי׳ צדיק גמור כל ימיו, ומרד באחרונה – איבד הרבה זכיותיו [וכאילו יש לו **מחלה עונות, ומחלה זכיות**, גמ׳].
  - ובתוהא על הראשונות – איבד כל זכיותיו.

  אדם שהי׳ רשע גמור כל ימיו, ועשה תשובה באחרונה – אין מזכירין לו שוב את רשעו.

- כל שישנו במקרא, ובמשנה, ובדרך ארץ – לא במהרה הוא חוטא.
  כל שאינו לא במקרא, ולא במשנה, ולא בדרך ארץ – אינו מן היישוב.
  ולכן: 1. פסול לעדות [דכיון דאינו מקפיד על עצמו, ואין לו בושת פניס לזלזל בעצמו וליפסל, רש״י].
  2. בני אדם ידורו הנאה ממנו [דמי שאינו בא׳ מאלו, במה יתעסק אם לא בלילנות, וכתיב **״ובמושב לצים לא ישב״**, גמ׳ ורש״י].

- ״צדיקים״ – הקב״ה מביא עליהם יסורים בעולם הזה, כדי שיירשו העולם הבא
  [נפרעים מן הלדיקים מעט עונות שבידם, ונמלאו כולם נקיים, רש״י].
  ״רשעים״ – הקב״ה משפיע להן טובה בעולם הזה, כדי לטורדן ולהורישן למדריגה התחתונה.

- איזהו גדול יותר – ״תלמוד״ או ״מעשה״:
  לר׳ טרפון – ״מעשה״ גדול.
  לר׳ עקיבא (ועוד תנאים) – ״תלמוד״ גדול [**שמביא לדי מעשה**, ונמלאו שניהם בידו׳, גמ׳ ורש״י].

◇ מתי נתחייבו ישראל בהני מצוות:
  תורה – בחודש הג׳ לצאתם ממצרים.
  חלה – רק לאחר מ׳ שנה (כשנכנסו לארץ ישראל).
  תרומות ומעשרות – רק לאחר נד׳ שנה (לאחר יד׳ שנים של כיבוש וחילוק).
  שמיטה – רק לאחר סא׳ שנה (שהיא סוף ז׳ של כיבוש וחילוק).
  יובל – רק לאחר קג׳ שנה (שהיא סוף נ׳ של כיבוש וחילוק)[ז].

◇ ״שמיטה״ – אינה משמטת אלא בסוף השנה.
  ״יובל״ – משמטת מתחילת השנה (מיום הכיפורים, דעבדים נפטרים ושדות חוזרות, רש״י).

- תחילת ״דינו״ של אדם – אינו אלא על דברי תורה[ט].
  תחילת ״שכרו״ של אדם – אינו אלא על דברי תורה.

◇ ״האוכל בשוק״ – דומה לכלב;
  וי״א – דאף פסול לעדות [הואיל ואין מקפיד על כבודו, אינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל, רש״י]. וכן ההלכה.

◇ ״רגזן״ (בעל כעס) – אינו מרויח כלום, חוץ ממה שכחו נחלש.

◇ ״אדם טוב״ – מטעימים לו מפרי מעשיו׳.[י]

ז. ועוד, דמצינו דנתינת התורה קדם לפני שנתחייבו בכמה מצוות – כגון חלה, תרומת ומעשרות, ושמיטים ויובלות, גמ׳ (כדלהלן).
ח. ויובל משמט מ״תחילת השנה״ (כדלהלן), גמ׳.
ט. ואף דמתחילה ״שואלין״ לו על ״משא ומתן באמונה״, מ״מ ״נפרעים ממנו״ תחילה על דברי תורה, עי׳ תוס׳.
י. כדלעיל, דכשהוא ״טוב לשמים, וטוב לבריות״ אוכל הפירות בעולם הזה, עי׳ מהרש״א.